LUFTLED

NORSK LUFTMILITÆRT TIDSSKRIFT // NORWEGIAN AIR POWER JOURNAL

NR. 1 MARS 2026

TEMA:
EUROPEISK AVSKREKKING

- Building European defence readiness
- Ny strategisk virkelighet
- European capability gaps
- Fransk - norsk samarbeid?

EUROPEISK AVSKREKKING

03
LEDER
Svein Holtan

06
BUILDING DEFENCE READINESS FOR EUROPE AND NORWAY
Andrius Kubilius

10
EN NY STRATEGISK VIRKELIGHET
Kate Hansen Bundt

14
NATOS AVSKREKKINGSEVNE HVILER TUNGT PÅ AMERIKANSKE KAPASITETER
Gjermund Eide

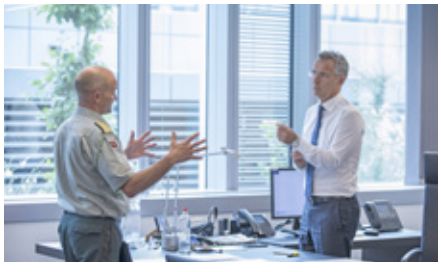

18
EUROPAS VILJE TIL AVSKREKKING
Kristin Ven Bruusgaard

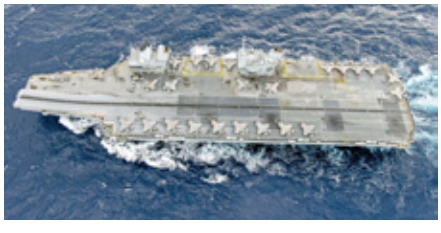

22
FRANSK FORSVAR OG AVSKREKKING I NORD
Håvard Klevberg og Philip Matlary

26
TYSKLANDS SIKKERHETSPOLITISKE UTVIKLING GIR NORGE STORE MULIGHETER
Robin Allers

30
MORE BANG FOR THE EUROS
Torleiv Opland

34
EUROPEAN CAPABILITY GAPS
Justin Bronk

38
EUROPEISK AVSKREKKING OG LUFTFORSVARETS ROLLE
Steinar Skaar

42
KVINNELIGE ROLLEMODELLER LØFTER LUFTFORSVARET
Kristi Nyhaug

46
SJEF LUFTFORSVARETS LESELISTE 2026
Lars Peder Haga

48
BOKANMELDELSE
Ole Jørgen Maaø

50
NYTT FRA LUFTFORSVARET

60
LEDER LMS
Carl W. Wilhelmsen

61
LMS FORENINGSNYTT

EUROPA MÅ TA MER ANSVAR

Det siste året har vært et krevende år for Europas sikkerhet og for NATO-alliansen. Europa og Norge står i den mest alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen etter den andre verdenskrigen. Da vi trodde at det transatlantiske samarbeidet hadde nådd bunnpunktet, var det mulig å synke enda dypere. Hvem skulle ha trodd at USA, NATOs største bidragsyter og Norges viktigste allierte, ønsker å overta et annet NATO-lands territorium uten å utelukke bruk av militærmakt i 2026?

Paradokset er at det operative samarbeidet mellom deler av det norske forsvaret og USA er tettere enn noen gang tidligere. Strategiske amerikanske kapasiteter trener og øver i våre områder langt mer enn tidligere med hangarskipsgrupper og strategiske bombefly av ulike typer. Det er bra.

Flere amerikanske presidenter har bedt Europa om å ta mer ansvar for egen sikkerhet. Amerikanske skattebetalere kan ikke fortsette å betale for europeisk sikkerhet når Europa selv bruker skattepenger på velferdsordninger. Men Europa hørte ikke etter. Heller ikke Norge. Paradoksalt nok er det presidentene Putin og Trump som har gjort mest for å samle Europa og fått oss til å øke forsvarsbudsjettene. Europa må ta mer ansvar og bygge opp en selvstendig evne til å avskrekke Russland. Ikke i stedet for USA, men i tillegg til. Vi må gjøre det vi kan for å holde alliansen samlet og for at USA fortsatt ser sin egeninteresse i å være en del av NATO. Konvensjonelt har et samlet Europa allerede mer militærmakt enn Russland, men det er behov for å bygge opp større kapasitet og robusthet i industrien til å levere våpensystemer og ammunisjon i større volum. I tillegg er det enkelte kapasiteter Europa må anskaffe for å redusere vår avhengighet av amerikansk støtte, som tankerfly, etterretning og strategisk løftekapasitet. Dette er kapasiteter som USA selv har behov for i kriser. Et eksempel er fra sommeren 2025 da Norge skulle delta med F-35 på en stor øvelse i Australia, men måtte kansellere da USA ikke kunne bistå med tankerfly.

Som dere kan lese i denne utgaven av Luftled er det en rekke initiativer for å øke både militær kapasitet og industrikapasitet i EU og Europa, men det tar tid. Norge må ta sin del av ansvaret for oppbyggingen av forsvaret av Europa og ambisjonsnivået fra langtidsplanen 2024-2036 må opprettholdes.

«Europa må ta mer ansvar og bygge opp en selvstendig evne til å avskrekke Russland. Ikke i stedet for USA, men i tillegg til»

SVEIN HOLTAN
Redaktør LUFTLED

LUFTLED

UTGIS AV LUFTMILITÆRT SAMFUND (LMS)
Luftmilitært Samfund
Postboks 1154,
7420 Trondheim

E-POST: luftmils@online.no
TLF: 992 08 711
WEBSIDE: www.luftmils.no

Forfatteren er ansvarlig for innholdet. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegget.

REDAKTØR: Svein Holtan
svein.holtan@gmail.com

FORSIDE: Et fransk Rafael kampfly med europeiske luft-til-luft og "deep strike" missiler.
Foto: MBDA

WEBSIDE: www.luftled.info
DESIGN, TRYKK OG DISTRIBUSJON: konsis.no

NESTE UTGAVE:
Juni 2026
Deadline materiell:
Mai 2026

© All gjengivelse fra magasinet skal krediteres LUFTLED.

Miljømerket trykksak, 241 785

Redaktøren er også engasjert i virksomheter som støtter norsk og utenlandsk forsvars- og sikkerhetsindustri. Temaene for LUFTLED besluttes av redaksjonsrådet.

EUROPA MÅ TA MER ANSVAR FOR EGEN SIKKERHET

USAs strategiske prioriteringer i Sør-Øst Asia og andre steder, kombinert med Russlands krig mot Ukraina, gjør at vi må forberede oss på en fremtid hvor USA har en begrenset tilstedeværelse i Europa. Europa må bære større ansvar for sikkerhet og forsvar på eget kontinent. Opprustningen av Europa er påbegynt. Men hva skal til for å bygge en selvstendig europeisk avskrekking mot russisk aggresjon, og når må Europa være klar?

USAs krigsminister (US Secretary of War) Pete Hegseth møtte NATOs generalsekretær Mark Rutte 15 oktober 2025 hvor amerikanernes forventninger til Europa (igjen) ble klart kommunisert.

Foto: NATO

NATO
OTA
TO
O
N
NATO
AN

▲ **Andrius Kubilius** speaking at the EU Ambassadors' Conference on 9 March 2026. Photo: Jennifer Jacquemart, European Union

BUILDING DEFENCE READINESS FOR EUROPE AND NORWAY

There can be no European defence readiness without Norway. Norway guards the northern flank of NATO and Europe, and Norway is already a part of Europe's defence industrial base. And thanks to its excellent relations with the United States and Great Britain, Norway is an important bridge to Europe's partners overseas.

TEXT: ANDRIUS KUBILIUS, DEFENCE AND SPACE COMMISSIONER, THE EUROPEAN UNION

We now need Norway to help build European defence readiness by 2030 – the year that the intelligence services predict Putin will be ready and able to test NATO Article 5.

Russia is now going into its fifth year of brutal war. And the Americans made clear in the national defence strategy that they are focusing on the Indo-Pacific, and capacities used in that region cannot be used in Europe. The Americans expect Europeans to be responsible for their own conventional defence, which includes all European countries in NATO – both members and non-members of the European Union.

EUROPEAN DEFENCE READINESS: EU AND NATO

The goal of the European Union is to build European defence readiness by 2030. What does this mean for NATO and for Norway?

European defence readiness does not mean without NATO. It means a stronger Europe for a stronger NATO. NATO and the EU share common goals, common values, a common history, and common member states.

Most Member States of the European Union are also members of NATO. In fact – 96 per cent of the EU population is protected by NATO. And most NATO members are on the European continent.

Both NATO and the European Union are children of the Cold War, with the purpose of peace. The EU secures the peace between its Member States and NATO is there to deter and defend against aggression from external threats. First the Soviet Union and now Russia.

NATO and the EU share the same values: Freedom, democracy and the rule of law. At the same time, the difference is also clear.

NATO is a military alliance, the EU an economic and political union. NATO Member States can mobilise soldiers and armies, and the European Union can mobilise the production capacity of an entire continent by encouraging cooperation between Member States and between industries throughout Europe. NATO brings military capabilities; the EU brings production power.

The European defence readiness does not mean that the EU is in charge of defence. The Member States, and the NATO countries decide which capabilities they need. The EU supports with EU added value: European laws, European money, European scale and European Unity. All necessary ingredients for a stronger European pillar in NATO.

EUROPEAN DEFENCE READINESS AND NATO

We are at a decisive moment. If the Americans decide to move conventional resources from Europe because they need them elsewhere in the world, we will need our own capabilities to deter aggression and secure our freedom.

European defence readiness has three pillars. If one fails, all our defence readiness fails.

First pillar: Material defence readiness – weapons, equipment, troops.

«NATO Member States can mobilise soldiers and armies, and the European Union can mobilise the production capacity of an entire continent by encouraging cooperation between Member States and between industries throughout Europe»

Second pillar: Institutional defence readiness – a unified institutional framework to organise our defence on the European continent.

And third pillar: political defence readiness – the will to defend ourselves.

To start with the material defence readiness. Our main goals are to ramp up production, counter fragmentation, encourage innovation, build a more European defence industry, and support Ukraine.

Norway shows the way forward in supporting Ukraine, with 6.3 billion euros set aside from the Nansen fund for military support in 2026, including the innovation initiative Brave-Norway. Norway helps Ukraine develop new technology and acquire the means to protect itself. One of the most important assets to protect Ukraine's skies is, in fact, Norway's NASAMS air defence system.

Norway has a long tradition of international armament cooperation. The Norwegian procurement of the German 212 submarine is a hallmark in this regard, in which both nations have committed to procuring identical platforms, also using Norwegian technology and industry.

Another important example is Norway's participation in building European strategic enablers within NATO. The joint procurement and operation of Airbus air-to air refuelling aircraft. Because of the American policy shift, we now urgently need these capabilities in Europe.

Norway is already an important partner in EU programmes. For example, the European Defence Fund for research and development, in which 54 Norwegian companies participate in 70 of 225 cross-border projects and receive about 150 million euros in EU support. Interest among Norwegian stakeholders is increasing, and in January 2026, over 400 participants attended the Nordic EDF Info days held in Norway.

Norwegian companies also contributed significantly to the success of the ASAP programme for the ammunition ramp-up. Norway was among the top beneficiaries, including companies such as Nammo for ammunition, Chemring Nobel as a market leader in explosives, and the missile producer Kongsberg Group.

▼ **One of the most important assets** to protect Ukraine's skies is Norway's NASAMS air defence system. Photo from exercise "Sølvpil" at Andøya. Photo: Martin Mellquist/ Forsvaret

Norway also took part on equal footing in the successful EDIRPA programme for joint procurement.

Feedback from our partners suggests that these EU programmes help integrate the Norwegian defence industry into the European Defence Industrial base and encourage strong business-to-business cooperation.

THE COMING BIG BANG IN DEFENCE PRODUCTION

But this is only the beginning. We are now building on these successes to create a 'big bang' in defence production.

In 2025, the European Union created massive financial possibilities for defence. We now have 150 billion euros available in loans backed by the European budget under the SAFE (Security Action for Europe). A 60 billion defence loan for Ukraine is coming up. We're proposing 131 billion euros for defence and space in the next European budget. And EU Member States will spend 6.8 trillion euros on defence by 2035, if they fulfil their NATO pledges.

Norway is the EU's closest partner in security and defence, and as such, SAFE loans can be used for Norwegian defence products and technology. Ukraine could use its 60 billion defence loan to purchase from Norway, as it's built on a cascading principle that favours procurement first from Ukraine and the EEA (EØS)/EFTA countries.

«EU is proposing 131 billion euros for defence and space in the next European budget. And EU Member States will spend 6.8 trillion euros on defence by 2035, if they fulfil their NATO pledges»

Preparations are ongoing for Norway to take part in EDIP – the new European Defence Industrial Program. Which offers 1.2 billion euros in grants for defence and, more importantly, new legal possibilities for building pan–European defence projects. Like European Defence Projects of Common Interest (EDPCIs), and the Structure of European Armament Program (SEAP).

The challenge right now is to ensure defence production takes off as planned and in a unified way.

Spending more on its own is not enough. It will only lead to more fragmentation if we do not also spend European. I am therefore calling on Member States to take the lead and use the possibilities we created to spend together, and to take the initiative to build flagship defence projects that protect an entire continent – but that no Member State can build alone. For example, projects on drones, air defence, the maritime domain and space, and the protection of the eastern border.

If the industry does not ramp up its production capacity, we will not be ready to increase production. That's why I am calling on industry to rapidly expand

its production lines, and on EU Member States and Norway to reduce risks for industry by providing long-term contracts.

EUROPEAN DEFENCE UNION

I expect Norway to make a major contribution to Europe's material defence readiness, delivering key high-tech capabilities in areas such as air defence, soldiers' equipment, ammunition and missiles, underwater technology, and encryption.

The EU-Norway cooperation on defence production is excellent, but it would be good to think through how we can work together even better. Which brings me to institutional defence readiness.

Part of my task as Commissioner is to take initiative towards a European Defence Union. To better unite and organise our defence on the European continent, and again, not as an alternative to NATO, but to support Member States' militaries and support NATO. We now need to discuss the tasks and goals of the European Defence Union, and how to best organise this support.

One of the questions we need to answer is what the relationship will be with our friends and partners outside of the EU?

«NATO brings military capabilities; the EU brings production power»

In my view, the European Defence Union should be there to protect the entire European continent – not to replace NATO, but to take over key responsibilities as America expects. Strategic partners such as the United Kingdom, Ukraine and Norway will play an important role in shaping a future European Defence Union and, hopefully, be part of it.

Finally, political defence readiness. If day X comes, will we be willing to defend not only ourselves, but also each other? I am certain we will.

I know as key partners and friends, the European Union and Norway will continue to work together and grow stronger in our defence.

The more and better we work together in Europe, the more our preparedness will grow to deter as Europe, defend as Europe and if need be, to fight as Europe.

This is how we can prevent Putin from testing us, prevent war and preserve peace.

Andrius Kubilius is the former Prime Minister of Lithuania and the EU's first defence commissioner. He entered his new position in 2024. His task is to help ensure that when it comes to defence, Europe spends more, spends better and spends European. ■

▼ **Combat Unmanned Ground Systems tests in Arctic conditions** In the sub-zero temperatures of Rena in Norway, the European Defence Agency tested unmanned ground vehicles in genuine Arctic conditions for 10 days in early February 2026. The tests were part of EDA's Combat Unmanned Ground Systems (CUGS) project. It is the Agency's largest research and technology project in the land domain. Photo: EU

▲ **To KC-135 tankfly fra U.S. Air Force** på Sola flystasjon ved 130 luftving under øvelse Cold Response 16 mars 2026. Fremover må Europa klare seg med færre amerikanske bidrag.
Foto: Onar Digernes Aase/Forsvaret

EUROPAS SIKKERHET I EN

NY STRATEGISK VIRKELIGHET

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er i rask endring. Russlands krig mot Ukraina, stilltiende støttet av Kina, og økt usikkerhet knyttet til USAs sikkerhetsgarantier, har tvunget frem en grunnleggende revurdering av europeisk sikkerhet.

TEKST:
KATE HANSEN BUNDT,
GENERALSEKRETÆR,
DEN NORSKE ATLANTER-
HAVSKOMITEEN

For Europa innebærer dette en strategisk erkjennelse: kontinentet må ta større ansvar for egen sikkerhet. De fleste NATO-land erkjenner dette, men er mindre enige om hvordan det skal skje.

TRUMP OG BYRDEFORDELINGEN

Trump-administrasjonens «America First», dommedags-profetier over Europas sivilisasjon og gjentatte utspill mot allierte som straffetoll, trusler mot Grønland og militær alenegang i Venezuela og Iran, har skapt mistillit i det transatlantiske forholdet. Det har ikke manglet på nekrologer over NATO det siste året. Samtidig viser Pentagons forsvarsstrategi og Kongressens budsjettvedtak for 2026, at USA ikke planlegger å forlate NATO i inneværende år! Fortsatt står amerikanske styrker i Europa og 4000 tropper deltar blant annet på øvelsen Cold Respons. Alliansens militære strukturer er intakt, tross Trumps ulike utfall mot dens verdigrunnlag. Sikkerhetsgarantien oppleves som svekket, men er ikke sagt opp. Dens avskrekkende effekt ligger som alltid i en «strategisk tvetydighet»,

▲ **Norsk strategi** er å knytte seg sterkere til enkelte NATO land, blant dem Storbritannia. Bildet viser av forsvarsminsiter Tore O. Sandvik på besøk i Portsmouth i desember 2025 i samtale med Storbritannias forsvarsminister John Healy (til høyre) og First Sealord, sjef Royal Navy, Gwen Jenkins i midten bak.
Foto: Sgt Hammond/UK MoD

som heller ikke Vladimir Putin kan undervurdere. Budskapet fra Washington er snarere at Europa må ta hovedansvaret for det konvensjonelle forsvaret av eget territorium, mens USA fortsatt fungerer som den strategiske og kjernefysiske garantisten.

I et amerikansk perspektiv er dette en logisk utvikling. Mens USA strever med å finansiere sin status som verdens sterkeste militærmakt og fronte Kina i Sør-Øst-Asia, representerer Europas NATO-land en økonomi som langt overgår Russlands. Hvorfor skal da USAs skattebetalere betale for forsvaret av Europa? NATOs mål er å avskrekke angrep og trusler mot medlemslandene. Det må europeerne i fremtiden klare med færre amerikanske bidrag.

Ett viktig og riktig steg på veien til økt konvensjonell styrke og uavhengighet fra USA, ble vedtatt på NATO-toppmøtet i juni 2025. Alle allierte minus Spania vedtok å øke sine forsvarsbudsjetter til 5 % av BNP frem mot 2035, fordelt på 3,5 % på rene forsvarsutgifter og 1,5% på såkalte forsvarsrelaterte utgifter. Forsvarsevne bygges dog ikke i dokumenter, men gjennom konkrete nasjonale investeringer i kapabiliteter og politisk samarbeid med likesinnede. Spørsmålet er om dette skal skje i NATO, EU, i ulike «koalisjoner av villige», eller gjennom en kombinasjon av disse?

NATO OG EU – EN NY ARBEIDSDELING

I en situasjon hvor USA ønsker økt europeisk ansvar, kan EU få en mer fremtredende rolle. Unionen besitter økonomiske, regulatoriske og industrielle virkemidler NATO ikke har. Initiativer for felles forsvarsindustri, militær mobilitet og finansiering av opprustning og våpenproduksjon peker i retning av en mer integrert europeisk forsvarspolitikk. EU kan slik bidra til å styrke Alliansen militært.

EU vil imidlertid ikke erstatte NATO. EUs medlemstater representerer kun 20% av NATOs militære kapasitet. Land som Storbritannia, Tyrkia, Canada og Norge står utenfor Unionen, og det er fortsatt de nasjonale budsjettene som finansierer opprustningen. Majoriteten av EU-land søker ingen autonom forsvarsunion. Deres trusseloppfatning, nasjonale prioriteringer og økonomiske forutsetninger spriker. NATO forblir derfor den operative militære strukturen. Men også internt i NATO er det store forskjeller.

I dag benytter enkelte land betydelig mer penger på forsvaret enn andre. Det er spesielt tre trekk som kjennetegner dem: de fleste befinner seg nord for Alpene, har relativt god økonomi og/eller vilje til å prioritere opprustning, og samtlige ser Russland som den dimensjonerende sikkerhetstrusselen. Denne gruppen av «villige og kapable land» inkluderer Norden, de tre Baltiske landene, Nederland, Polen, Tyskland og UK. Frankrike kommer i tillegg som en sentral militærmakt med atomvåpen, men har ofte et blikk på trusler fra sør. NATOs øvrige land befinner seg enten geografisk langt fra Russland eller ser Moskva som en venn. Dette strategiske mangfoldet gjelder naturligvis også EU, hvor 23 av 27 medlemmer også er i NATO, og vanskeliggjør Unionens evne til å opptre enhetlig. Det betyr ikke at EU ikke har tatt viktige steg mot et Europa som gradvis utvikler større strategisk tyngde.

«NATOs mål er å avskrekke angrep og trusler mot medlemslandene. Det må europeerne i fremtiden klare med færre amerikanske bidrag»

EUS ROLLE OG READINESS 2030

EU har de siste årene tatt flere konkrete steg for å styrke Europas militære kapasitet. Hviteboken «Readiness 2030» markerer et skille ved at EU beveger seg fra kun å være en koordinator av samarbeid, til å bli en mer aktiv drivkraft i europeisk forsvarspolitikk og arbeidet med å bygge en ny sikkerhets- og beredskapsstruktur. Og vi ser en klar arbeidsdeling mellom NATO som militær allianse, og EU som industriell, regulatorisk og finansiell tilrettelegger for økt europeisk kapabilitetsutvikling.

Initiativene under paraplyen «Readiness 2030» inkluderer en rekke tiltak som nye låne- og finansieringsordninger for medlemsstatene og felles anskaffelser av militært materiell, særlig luftvern, ammunisjon og avanserte våpensystemer. EU arbeider også for å styrke og samordne den europeiske forsvarsindustrien og redusere fragmenteringen i forsvarsmarkedet. Den mye omtalte Draghi-rapporten fra 2024, pekte blant annet på manglende standardisering i betydning av manglende harmonisering av forsvarsplanlegging, felles anskaffelsesprosedyrer eller koordinert industripolitikk, som en særskilt utfordring for EU. Rapporten fremhevet behovet for en mer enhetlig tilnærming for å styrke forsvarssektorens konkurranseevne og å produsere mer i eget marked. Industripolitikk, er slik blitt sikkerhetspolitikk. Et grep for å styrke dette arbeidet, var utnevnelsen av en egen Forsvarskommisær. Et annet har vært å styrke det europeiske forsvarsfondet (EDF). Fondet er EUs finansieringsinstrument for forskning og utvikling av ny forsvarsteknologi og militære kapasiteter. Med et budsjett på rundt 8 milliarder for perioden 2021-27, er fondet nettopp ment å styrke samarbeid mellom europeiske forsvarsindustrier og redusere fragmentering i forsvarsmarked. Målet er å bygge en sterkere europeisk teknologisk og industriell base for forsvar. Norge deltar i ordningen gjennom en egen avtale, noe som gir norsk forsvarsindustri og forskningsmiljøer adgang til EDF-prosjekter.

Et annet eksempel på et vellykket grep er prosjektet for militær mobilitet, hvor EU investerer i infrastruktur og regelverk som gjør det mulig å flytte styrker og materiell raskere over europeiske grenser. I tillegg utvikles samarbeidsprosjekter innen luft- og

«Initiativer for felles forsvars-industri, militær mobilitet og finansiering av opprustning og våpenproduksjon peker i retning av en mer integrert europeisk forsvars-politikk»

missilforsvar, droneteknologi og rombasert overvåking. Til sammen peker dette mot en mer integrert europeisk forsvarssatsing som igjen styrker NATO.

EUROPAS AVSKREKKINGSEVNE

NATO-Europa har betydelige ressurser. De europeiske NATO-landene, inklusive Canada, har en befolkning på 640 millioner mot Russlands 143 og en økonomi som er mange ganger større enn Russlands. Land som Polen, Tyskland og de nordiske landene øker nå forsvarsbudsjettene kraftig. Samlet har Europa en betydelig konvensjonell kampkraft til lands, sjøs og luft, og flere lands styrker lærer nå mye om nåtidens krigføring fra samarbeidet med partnere i Ukraina.

Likevel finnes det klare begrensninger. Europas militære strukturer er som nevnt fortsatt fragmenterte, og mange land mangler lagre av ammunisjon og evne til langvarige høyintensitetsoperasjoner. Europa er fortsatt avhengig av USAs evne til å lede omfattende militære operasjoner, over store geografiske områder, over lengre tid. Selv tretti år etter Balkan-krigene, har europeerne ikke utviklet noen selvstendig evne til å gjennomføre store konvensjonelle oppdrag på eget kontinent. Europa mangler dessuten flere strategiske nøkkelkapasiteter innen særlig etterretning (ISR), overvåking, elektronisk krigføring, løftekapasiteter, fly for lufttanking og integrert luft- og missilforsvar.

Den mest grunnleggende avhengigheten gjelder dog kjernevåpen. Europas avskrekking hviler i stor grad på USAs atomgaranti, selv om Frankrike og Storbritannia besitter egne atomvåpen. Hittil har disse vært sett som utilstrekkelige for å avskrekke verdens største atom-våpenmakt, Russland. De siste signalene fra Frankrike om økt og utvidet kjernefysisk avskrekking, er interessante og kan kombinert med økte konvensjonelle evner bidra betydelig til å avskrekke Russland.

Europas utfordring er derfor ikke primært mangel på ressurser, men evnen til å omsette økonomisk og politisk tyngde i samlet militær og diplomatisk makt. Til det trengs politisk enighet, politisk vilje og lederskap. Her kan innsatsen for Ukraina være en nyttig illustrasjon.

UKRAINA SOM LAKMUSTEST

Langt de fleste europeiske land hevder at Europas sikkerhet og fremtidige sikkerhetsorden avhenger av at Ukraina ikke taper krigen mot Russland. Det virker logisk at Europa må forhindre at kontinentets sterkeste og mest erfarne hær faller i hendene på Russland. Politiske støtteerklæringer til Kyiv er de siste 4 årene blitt fulgt opp med økonomiske bidrag og våpenstøtte. Utilstrekkelig mener mange eksperter, og fremhever i

▼ **Tett bilateralt samarbeid med Tyskland.** Statsminister Jonas Gahr Støre og Tysklands forbundskansler Friedrich Merz i samtale med sjefen for Brigade Nord, brigader Terje Bruøygard, under vinter øvelsen Cold Response 13 mars 2026.
Foto: Torbjørn Kjosvold/ Forsvaret

tillegg at Europa har manglet vilje og evne til å beslaglegge russiske frosne midler og bekjempe skyggeflåten som bringer olje og gass ut til verdensmarkedet og derav inntekter til Putins krigsmaskineri. Trumps utsendinger har dessuten unngått europeiske allierte i sine forsøk på å forhandle frem en fredsavtale, mens europeerne ydmykt har tigget om en plass ved enden av Trumps forhandlingsbord etter at avtaleutkastene foreligger. Slik har krigen i Ukraina vist oss et svakt, splittet og lite risikovillig Europa.

Dette illustreres ikke minst ved arbeidet med å etablere en mulig europeisk sikkerhetsstyrke i Ukraina etter en eventuell fredsavtale. Politisk finnes det en «koalisjon av villige» som ønsker å bidra, men de har ikke evnet å samle tilstrekkelige militære styrker og kapasiteter. De vil samtidig ha ryggdekning av USA. Noe som illustrerer Europas manglende lederskap, evne og vilje til å samhandle.

Resultatet er en situasjon hvor Europa samlet sett har betydelige ressurser, men fortsatt sliter med å omsette dem i militær effekt. Ukraina-krigen fungerer på mange måter som en lakmustest for Europas strategiske (u)modenhet. Hvor mye Europa evner å bidra til Ukrainas sikkerhet, vil si mye om hvor realistisk en mer selvstendig europeisk sikkerhetspolitikk og avskrekking faktisk er.

NORGES STRATEGISKE POSISJON

For Norge reiser utviklingen flere spørsmål. Vi er et kjerne¬medlem av NATO, men står utenfor EU. Amerikansk militær tilstedeværelse i nord og tett operativt samarbeid med USA som også har direkte egeninteresser i våre nordområder gitt russiske atomvåpen på Kola-halvøya, har vært avgjørende for en småstat med en langt større nukleær nabo. USA vil fortsatt være avgjørende for norsk sikkerhet og avskrekking mot et Russland, som tross krigen i Ukraina, fortsetter å seile, fly, øve og teste ut nye hypermoderne våpen i våre nordområder. Vi må likevel etterstrebe redusert avhengighet av et USA som lenge har varslet at de vil prioritere rivaliseringen med Kina foran Europa. Det betyr ikke at vårt bilaterale samarbeid med USA skal opphøre. Det er for eksempel i vår nasjonale interesse at etterretningssamarbeidet fortsetter. Redusert avhengighet oppnås ved å opprettholde diplomatiske relasjoner til USA samtidig med styrket egeninnsats og øker samarbeid med våre allierte i Norden og Nord-Europa. Med Finland og Sverige i NATO, er vårt kollektive forsvar i nord styrket. I tillegg er det naturlig å bygge «koalisjoner av villige» - eller minilaterale samarbeid - med andre NATO-land som har egeninteresser i våre områder som Storbritannia, Tyskland, Nederland og til dels Frankrike. Nylig har også Canada vist økt interesse for strategisk samarbeid med arktiske NATO-allierte.

Samtidig vil deler av Europas forsvarspolitiske utvikling fremover skje innenfor EU-systemet gjennom sektorovergripende politikk, særlig når det gjelder industripolitikk, teknologi- og kapabilitetsutvikling. Norge må derfor navigere i et landskap hvor viktige beslutninger tas i to institusjonelle rammer, hvor vi står utenfor den ene, mens den andre gjennomgår en re-balansering av forholdet mellom allierte.

▲ **Strategisk løftekapasitet** er en kritisk ressurs i Europa. Det multinasjonale samarbeidet Heavy Airlift Wing på Papa Air Base i Ungarn har tre C-17 fly og Norge er en del av lederskapet. Foto: Papa Strategic Airlift Capability

En norsk strategi bør derfor bygge på tre hovedlinjer:

1) å styrke egen forsvarsevne og bygge militære kapasiteter knyttet opp til NATOs kapabilitetsmål
2) å fordype det nordiske og nordeuropeiske samarbeidet muliggjort av svensk og finsk NATO-medlemskap, samt fordype de strategiske partnerskap med henholdsvis Storbritannia og Tyskland. Her vil samarbeidsfora med likesinnede som Nordic Baltic 8 og Joint Expeditionary Force (JEF) være særdeles nyttig og viktig fremover.
3) sist, men ikke minst må Norge søke tett tilknytning til EUs forsvarsinitiativer der dette er mulig.

I tillegg kan vi finne nye venner utenfor Europa; likesinnede, demokratiske land som Japan, Sør-Korea, Australia og New Zealand kan bli viktige partnere så vel for NATO som bilateralt. En slik garderingsstrategi vil være betydningsfullt ved et eventuelt redusert amerikansk fotavtrykk i NATO.

«Selv tretti år etter Balkan-krigene, har europeerne ikke utviklet noen selvstendig evne til å gjennomføre store konvensjonelle oppdrag på eget kontinent»

MOT ET EURO-NATO

USAs strategiske prioriteringer utenfor Europa, kombinert med Russlands krig mot ukrainsk selvstendighet, gjør at europeerne må forberede seg på en fremtid hvor USA har en begrenset tilstedeværelse i NATO, og hvor Europa må bærer større ansvar for sikkerhet og forsvar på eget kontinent.

Dette innebærer ikke slutten på NATO. Snarere kan vi se fremveksten av et «Euro-NATO». En allianse hvor Europa og Canada tar hovedansvaret for det konvensjonelle forsvaret av kontinentet, mens det transatlantiske partnerskapet fortsatt utgjør den strategiske rammen.

For Norge vil oppgaven være å bidra aktivt til en styrket europeisk pilar innenfor NATO og samtidig fordype bilaterale, minilaterale, regionale og globale strategiske samarbeid med likesinnede. Et sterkt rebalansert NATO vil fortsatt være bærebjelken i vår sikkerhetspolitikk. ■

▲ **Det er vårt ansvar** å sørge for at USA forblir ved sine forpliktelser i NATO, skriver Gjermund Eide. Her i samtale med Jens Stoltenberg da han var generalsekretær i NATO. Foto: NATO

NATOS AVSKREKKINGSEVNE

HVILER TUNGT PÅ AMERIKANSKE KAPASITETER

«If anyone thinks here that the European Union or Europe as a whole can defend itself without the United States, keep on dreaming.»

TEKST:
BRIGADER (R)
GJERMUND EIDE,
SENIORRÅDGIVER I
KRUSE LARSEN OG TIDLIGERE
MILITÆR RÅDGIVER TIL
NATOS GENERALSEKRETÆR

Slik formulerte NATOs generalsekretær Mark Rutte seg da han i januar møtte Europaparlamentets utenriks- og forsvarskomité. Uttalelsen kom etter flere uker med intens debatt om forholdet mellom USA og Europa, og om europeisk sikkerhet fortsatt kan baseres på amerikansk militærmakt.

Bakgrunnen var en turbulent start på året. USA gjennomførte en militær operasjon for å pågripe Venezuelas president Nicolás Maduro, noe som reiste spørsmål om folkeretten. Samtidig blusset Donald Trumps gamle idé om at USA burde overta Grønland opp igjen, uten at bruk av militærmakt ble utelukket. Det skapte uro i Europa: Kunne virkelig den sterkeste staten i NATO true en av sine mest lojale allierte?

Da Rutte møtte EU-parlamentarikerne, kom diskusjonen raskt til kjernen: Kan Europa forsvare seg uten USA?

Svaret hans var tydelig. NATO har blitt enige om at forsvarsutgiftene må opp mot 3,5 prosent av BNP for å sikre troverdig avskrekking mot Russland. Men dersom Europa skulle bygge en tilsvarende forsvarsevne uten amerikansk støtte, ville regningen bli en helt annen. Da måtte europeiske land opp mot 10 prosent av BNP i forsvarsutgifter. (AOL)

Da satt nok de belgiske vaflene litt fastere i halsen hos flere av parlamentarikerne.

Uttalelsen har siden skapt debatt. Noen mener Europa raskt kan bygge opp en slagkraftig militær kapasitet gjennom nye EU-initiativ. Andre frykter at snakket om europeisk strategisk autonomi kan svekke det transatlantiske samarbeidet. Dersom europeiske ledere signaliserer at Europa kan klare seg uten USA, kan det også gjøre det lettere for en fremtidig amerikansk administrasjon å vende NATO ryggen. Jeg tilhører denne gruppen, og vil i denne artikkelen forklare hvorfor.

NATOS BÆREBJELKE ER AVSKREKKING

NATOs strategiske konsept slår fast at alliansen er defensiv, og at avskrekking og forsvar er en av NATOs tre kjerneoppgaver. Denne avskrekkingen hviler på tre elementer: kjernefysisk avskrekking, konvensjonell militær styrke og missilforsvar. USA spiller en avgjørende rolle i alle disse tre pilarene.

KJERNEFYSISK AVSKREKKING

Når det gjelder den kjernefysiske avskrekkingen, er det amerikanske atomvåpen NATO kan trekke på. De er lagret på territoriet til flere europeiske allierte, og enkelte allierte stiller fly som kan levere disse våpnene. Det finnes dermed en form for byrdefordeling innad i alliansen knyttet til NATOs kjernefysiske oppdrag. Selve våpnene tilhører imidlertid USA.

Både Storbritannia og Frankrike har riktignok egne kjernefysiske styrker, og disse bidrar selvsagt til den samlede avskrekkingen i Europa. De er imidlertid ikke underlagt NATOs kommando og er heller ikke tiltenkt brukt av alliansen. De britiske atomvåpnene er dessuten tett knyttet til amerikansk teknologi og leveringssystemer, mens de franske er underlagt et rent nasjonalt system hvor det kun er den franske presidenten som kan beslutte bruk. For NATOs del er det derfor de amerikanske kjernevåpnene som utgjør kjernen i alliansens kjernefysiske avskrekking. Dette systemet har vært i drift i flere tiår og øves jevnlig. Alliansen har vel innarbeidede prosedyrer, klare kommandolinjer og et tett samarbeid mellom de allierte som deltar i den kjernefysiske delingsordningen.

Den franske presidenten har nylig tatt til orde for en diskusjon om hvorvidt Frankrikes kjernefysiske styrker kan spille en større rolle i Europas samlede avskrekking. At Frankrike signaliserer vilje til å ta større ansvar for europeisk sikkerhet er positivt. Samtidig er landet langt fra noen drivkraft i NATO-samarbeidet, og opptrer ofte mer som en bremsekloss. Frankrike står utenfor NATOs kjernefysiske konsultasjoner og deltar ikke i Nuclear Planning Group, hvor alliansens atompolitikk diskuteres og koordineres.

Det franske initiativet er derfor interessant, men kan ikke fremstilles som et alternativ til NATOs kjernefysiske avskrekking. Frankrikes atomarsenal er langt mindre enn USAs, og kontrollen ligger fortsatt hos den franske presidenten alene. I det lyset fremstår det som et visst paradoks at Paris nå lanserer ideen om at nettopp Frankrike skal ta et større ansvar for Europas kjernefysiske avskrekking.

Noen har til og med hevdet at Norden bør utvikle sine egne kjernefysiske styrker. Etter mitt syn er dette urealistisk og uten politisk forankring. Vi er heller ikke tjent med en utvikling der flere land anskaffer seg atomvåpen.

«USA har flere kapasiteter som binder de konvensjonelle styrkene i alliansen sammen. Et godt eksempel er luft-til-luft tankfly. USA har en stor flåte av slike fly, mens dette fortsatt er en mangelvare i Europa»

«Forklaringen til Europas militære avhengighet av USA finner vi i økonomien. USAs kjøpekraft er omtrent like stor som kjøpekraften til de øvrige 31 medlemslandene til sammen»

KONVENSJONELL AVSKREKKING

Også når det gjelder konvensjonell militær styrke spiller USA en avgjørende rolle. Europa har betydelige konvensjonelle styrker, og etter vedtakene på NATOs toppmøte i Haag i fjor sommer er alliansen nå i ferd med å styrke de konvensjonelle styrkene betydelig. Likevel utgjør de amerikanske styrkene omtrent to tredjedeler av NATOs samlede konvensjonelle militære styrke, mens de europeiske styrkene utgjør omtrent en tredjedel.

USA har både det største volumet av styrker og flest avdelinger på høy beredskap. Dette kan eksemplifiseres ved eksempelvis å telle antallet hangarskip ulike land disponerer, eller ved å se på reaksjonstiden til ulike lands styrker. USA kommer uten tvil best ut i begge kategorier.

I tillegg har USA flere kapasiteter som binder de konvensjonelle styrkene i alliansen sammen. Et godt eksempel er luft-til-luft tankfly. USA har en stor flåte av slike fly, mens dette fortsatt er en mangelvare i Europa. Strategisk løftekapasitet er en annen kategori hvor USA er de som har størst kapasitet. Det finnes flere slike kategorier.

I tillegg besitter USA en unik erfaring i å planlegge og lede store militære operasjoner, en kompetanse det finnes langt mindre av i Europa. Både kapasitetene og denne operative erfaringen ser vi tydelig i krigen mellom USA og Iran. Vi har vært vitne til en betydelig maktdemonstrasjon, med strategiske bombefly, to hangarskipsgrupper og missilangrep fra både ubåter og overflatefartøy, kombinert med elektronisk krigføring og koordinering med etterretningsressurser også på bakken i Iran. Det er en operasjonell bredde og presisjon ingen andre land kan matche. Russland og Kina følger nok nøye med, og for Europa er det derfor betryggende at vår sikkerhet i stor grad hviler på samarbeid med den sterkeste militærmakten i verden.

Det tredje beinet i NATOs avskrekking er missilforsvaret. Også her er USA helt sentral. Flere allierte bidrar med ulike komponenter til NATOs missilforsvar, og NATO har etablert viktige installasjoner både i Romania og Polen. Kjernen i det europeiske missilforsvaret finnes likevel på fire amerikanske destroyere av Arleigh Burke-klassen, basert i Rota i Spania.

ITS THE ECONOMY!

Forklaringen til Europas militære avhengighet av USA finner vi i økonomien. NATO har i dag 32 medlemsland, men USAs bruttonasjonalprodukt utgjør omtrent halvparten av alliansens samlede økonomi. Med andre ord er USAs kjøpekraft omtrent like stor som kjøpekraften til de øvrige 31 medlemslandene til sammen.

Samtidig bruker USA en større andel av sin økonomi på forsvar enn de fleste andre allierte. USA bruker over tre prosent av BNP på forsvar, mens

Canada og de europeiske landene i gjennomsnitt ligger litt over to prosent. Tallen fremkommer av NATOs årsrapport. USA står for rundt 64 prosent av alliansens samlede forsvarsutgifter, mens de øvrige 31 allierte står for rundt 36 prosent.

Forskjellen blir enda tydeligere når man ser på hva pengene faktisk gir av militær kapasitet. Det amerikanske forsvaret opererer med langt færre systemvarianter enn de europeiske landene. Det gjør styrkene enklere og billigere å drifte, og øker den militære effekten av forsvarsutgiftene. USA får med andre ord mer militær kapasitet ut av hver forsvarskrone enn Europa.

USA HAR EVNEN, MEN HAR DE OGSÅ VILJEN?

Alle de tre pilarene i NATOs avskrekking hviler i stor grad på amerikanske kapasiteter. Det kan være ubehagelig å erkjenne dette, særlig i en tid hvor den amerikanske administrasjonen i mindre grad enn tidligere tar hensyn til europeiske allierte. Et eksempel er angrepene mot Iran i begynnelsen av mars, som ble gjennomført uten at USA informerte sine europeiske partnere på forhånd. Den franske presidenten ga i ettertid uttrykk for betydelig frustrasjon.

Mer alvorlig er truslene mot Danmark, og samtidig ser vi at USA ikke fullt ut stiller seg bak sine allierte i arbeidet med en mulig fredsløsning i Ukraina. Washington har til tider plassert seg i en mellomposisjon mellom Ukraina og Russland, som om de to var like ansvarlige for krigsutbruddet, og som om konflikten først og fremst handler om å få to likeverdige parter til å bli enige. Mange i Europa skulle derfor ønske at president Trump stod tydeligere og mer konsekvent på Ukrainas side, og at presset på Putin var langt sterkere.

«Alliansen gir amerikanerne tilgang til baser, etterretning, logistikk og politisk støtte i hele det euroatlantiske området. NATO gjør USA sterkere, fordi alliansen gir Washington partnere, legitimitet og global rekke-vidde»

Hva gjør vi i Europa i en situasjon hvor vi misliker mye av det den amerikanske administrasjonen gjør, men samtidig vet at Europas avskrekking i stor grad hviler på amerikanske kapasiteter?

Svaret er todelt. Europa må gjøre mer selv ved å styrke den europeiske pilaren i NATO. Samtidig må vi arbeide aktivt for å holde USA tett engasjert i Europas sikkerhet.

HOLDE USA INNE

En tidligere norsk forsvarssjef har i en artikkel i Dagens Næringsliv vist til et klassisk sitat og hevdet at «ryktene om at alliansen er i live er sterkt overdrevet». Artikkelen ble skrevet da debatten om Grønland var på sitt mest intense, og kritikken retter seg i realiteten mot USAs vilje til å stå ved sine forpliktelser i NATO.

Etter min mening bommer denne kritikken. Også i Donald Trumps første presidentperiode ble det flere ganger hevdet at NATO sto for fall. Trump uttalte blant annet at alliansen var «utdatert», og under toppmøtet i 2018 ble det spekulert i om USA kunne være i ferd med å trekke seg ut. Det skjedde ikke. Tvert imot har både Trump og hans utenriksminister gjentatte ganger understreket at USA står bak NATO og alliansens kollektive forpliktelser. Det er vårt ansvar å sørge for at det forblir slik.

For dem som lurer på hva dette innebærer i praksis, anbefaler jeg Jens Stoltenbergs tale i den amerikanske Kongressen 4. april 2019. Der forklarer han hvorfor Europa også er viktig for USA. Stoltenberg understreket at NATO ikke bare er en sikkerhetsgaranti for Europa, men også en strategisk fordel for USA. Alliansen gir amerikanerne tilgang til baser, etterretning, logistikk og politisk støtte i hele det euroatlantiske området. Samtidig bidrar europeiske allierte militært i operasjoner som Afghanistan og Irak, og etter terrorangrepene 11. september var NATO-allierte de første til å aktivere artikkel 5 til støtte for USA. Poenget hans var klart: NATO gjør USA sterkere, fordi alliansen gir Washington partnere, legitimitet og global rekkevidde.

Disse argumentene var riktige i 2019, og de gjelder fortsatt. Vi må passe på at amerikanerne hører disse ofte.

Når jeg snakker med tidligere kolleger i NATOs hovedkvarter, forteller de at arbeidet i alliansen fortsetter som før. Arbeidet med å styrke alliansens kollektive forsvar, utvikle nye planer og gjennomføre øvelser går videre. Støyen fra den politiske ledelsen i Washington ser i liten grad ut til å påvirke det daglige arbeidet i NATOs militære og sivile strukturer. Dette er godt.

STYRKE DEN EUROPEISKE PILAREN

Trump-administrasjonen er derimot tydelig på én ting: Den europeiske pilaren i NATO må styrkes. USA aksepterer ikke lenger at europeiske land prioriterer andre samfunnsformål, samtidig som ansvaret for

▼ **NATOs generalsekretær Mark Rutte** besøkte Norge i mai 2025 og under Cold Response 2026. Foto: NATO

▲ **US Air Force B-1B Lancer,** assigned to the 345th Bomb Squadron, and four Royal Norwegian Air Force F-35 aircraft fly in formation during a Bomber Task Force Europe deployment, Aug. 21, 2025. The mission showcases how the USAF train with NATO Allies to find, fix, track and target threats in real time under simulated high-threat conditions.
Photo: Staff Sgt. Tambri Cason, US Air Force

Europas sikkerhet i stor grad overlates til amerikanerne. Som tidligere forsvarsminister James Mattis formulerte det: «Det finnes grenser for hvor lenge amerikanske skattebetalere vil låne penger for å forsvare europeiske barns frihet.»

Europa må derfor skjerpe seg og ta et langt større ansvar for egen sikkerhet. I dag er det i stor grad EU som driver denne utviklingen fremover. Gjennom initiativer som PESCO (Permanent Structured Cooperation), det europeiske forsvarsfondet (European Defence Fund) og Readiness 2030 forsøker unionen å styrke det europeiske forsvarssamarbeidet og bygge opp felles militære kapasiteter. Målet er både å gjøre europeisk forsvarsindustri mer integrert og å utvikle kapasiteter som kan utfylle de amerikanske bidragene i NATO, blant annet innen strategisk transport, rombasert overvåking, missilforsvar og avanserte våpensystemer.

Samtidig arbeider EU for å redusere fragmenteringen i europeisk forsvar. En tettere koordinering av europeiske forsvarsanskaffelser og industrielt samarbeid er derfor et viktig mål frem mot 2030.

Etter Russlands invasjon av Ukraina har arbeidsdelingen mellom NATO og EU blitt tydeligere. I mange år var det bekymring for at EU skulle duplisere NATO eller bygge opp et alternativ til alliansen. Den kritikken er i dag langt mindre fremtredende. I praksis har det vokst frem en tydeligere rollefordeling. NATO står for den militære avskrekkingen og forsvaret av Europa, mens EU i økende grad bidrar til å styrke de strukturelle forutsetningene for europeisk sikkerhet, blant annet gjennom industrielt samarbeid, finansiering og koordinering av kapasitetsutvikling.

Dette kan sammenlignes med arbeidsdelingen mellom Forsvaret og den sivile beredskapen i Norge. Den sivile beredskapen legger til rette for at Forsvaret skal kunne løse sine oppgaver. På samme måte kan man si at EU i økende grad legger til rette for at NATO skal kunne fungere effektivt.

Når dette er tilfellet, er det etter min mening uheldig at Norge ikke sitter rundt bordet der disse spørsmålene diskuteres mest inngående. I dag formes Europas sikkerhet i økende grad i EU, og det er der mange av de viktigste initiativene tas. Sikkerhetssituasjonen i Europa alene er derfor grunn nok til at Norge bør søke om medlemskap i EU.

KRIGEN I UKRAINA AVGJØR MYE

Avskrekkingen av Europa bygger også på et annet premiss: Russlands tro på at militærmakt kan brukes for å nå politiske mål. Hvorvidt denne troen styrkes eller svekkes avgjøres i stor grad på slagmarken i Ukraina. Utfallet av krigen har derfor direkte betydning for Europas sikkerhet. Et resultat på russiske premisser vil være alvorlig for Europa. Den viktigste avskrekkingen vi kan bidra med i dag, er derfor å sørge for at Ukraina lykkes i sitt forsvar. Det betyr at vi må bidra mer, og gi Ukraina enda sterkere støtte i kampen for sin egen og Europas sikkerhet.

ALL ANIMALS ARE EQUAL

I George Orwells bok Animal Farm heter det først at «all animals are equal». Etter hvert utvikler det seg til formuleringen «all animals are equal, but some are more equal than others». Uten sammenligning for øvrig kan man på et vis si at noe lignende også gjelder i NATO. Alle allierte er suverene stater, og beslutninger fattes etter konsensus. Alle må være enige.

I praksis veier likevel noen land tyngre enn andre. I NATO betyr det at alliansens styrke og troverdighet fortsatt hviler på USA. Det skjer mye positivt i EU og i Europa, og over tid vil europeiske land kunne bidra mer til sitt eget forsvar. Men i overskuelig fremtid er USA fortsatt vår viktigste sikkerhetsgarantist. ■

«At Frankrike signaliserer vilje til å ta større ansvar for europeisk sikkerhet er positivt. Samtidig er landet langt fra noen drivkraft i NATO-samarbeidet, og opptrer ofte mer som en bremsekloss»

▲ **Europa har betydelig konvensjonell kampkraft som Russland frykter.** MS Prince of Wales med 24 F-35B på dekk. UK Carrier Strike Group er fullt operativ og bidrar til Europas slagkraft Bildet er tatt 21 november 2025.
Foto: LPhot Helayna Birkett/UK MoD

EUROPAS VILJE TIL AVSKREKKING

Europa kan avskrekke Russland: men økt selvsikkerhet vil øke Europas evne.

TEKST:
KRISTIN VEN BRUUSGAARD, SJEF FOR ETTERRETNINGS-SKOLEN

Artikkelen reflekterer forfatterens egne, og ikke Forsvarets synspunkter.

Europeisk sikkerhet er i krise. Russland truer kontinentet med sin fullskalainvasjon av et naboland og hybride kampanje. Det transatlantiske forholdet knaker i sammenføyningene og den globale sikkerhetsarkitekturen er i spill. Midtøsten står i brann, kjernevåpenstatene kvesser sine arsenaler og rivaliseringen mellom stormaktene tiltar på tvers av kontinenter. Flere konflikter innehar et iboende eskaleringspotensial; fra lokal til regional krig, og fra regional krig til global og kjernefysisk konfrontasjon.

Man kan bli motløs av mindre. Og europeisk sikkerhetspolitisk debatt, til tross for den omfattende opprustning som nå skyter fart på kontinentet, er tidvis fatalistisk. Eksemplene på er mange: «Avskrekkingsgapet til Russland er for stort», «Russland kan ikke avskrekkes», «landet har flere substrategiske kjernevåpen enn NATO og nyter derved eskaleringskontroll», «Russland søker å undergrave NATO og vil kunne angripe Baltikum for å sette NATO på prøve», «Krigen i Ukraina kommer en dag til å ta slutt, og Russlands appetitt for konflikt kan øke», og «Om 3-5 år vil Russland være klare for krig med NATO».

Sist, men ikke minst, påstår noen at om x antall år (sett inn det tallet du ønsker avhengig av hva du har på din handleliste) vil vi stå ovenfor et «missilgap» eller et «utgiftsgap» der russernes produksjonsevne vil overgå vår, og der dette vil føre til at de angriper oss. Dette høres kjent ut; amerikanske tjenestemenn forfektet på 1950-tallet at de stod ovenfor et «missilgap» i møtet med Sovjetunionen, og at de derved måtte utvide atomarsenalene eksponentielt (det viste seg at amerikanske analysene var feilslåtte og betydelig overdrev sovjetisk evne og intensjon).

▲ **Europeiske forsvar har betydelig kamperfaring,** om ikke fra den striden som pågår i Ukraina. Europeiske land lærer hver dag fra sine ukrainske partnere om hvordan Russland fører krig. Bildet viser ukrainske soldater som får utdanning og trening i bruken av NASAMS på Rygge.
Foto: Philip Linder/Forsvaret

Krigen i Ukraina viser at Russland har evnen til å krige. Men dagens, eller morgendagens russiske militære evne produserer ikke automatisk en russisk intensjon om å angripe NATO. Åpenbart kjenner få til Putins intensjon om 3, 5 eller 10 år. Dette er det man i etterretningssammenheng kaller mysterier; spørsmål det per i dag ikke nødvendigvis finnes svar på. Disse står i motsetning til hemmeligheter, som kan stjeles og gi innblikk i ting som vil skje frem i tid. Det beste eksempelet på sistnevnte i nyere tid er de russiske invasjonsplanene for Ukraina som vestlige etterretningstjenester klarte å stjele.

Men et annet problem med argumentasjonen om den russiske trusselen er at den delvis underkjenner den avskrekkende effekten NATO har på Russland i dag. NATOs avskrekking består i dag av amerikanske evner; men den består også i av europeiske militære kapabiliteter. Problemet er at disse regelmessig underkjennes som mer ubetydelige enn de faktisk er.

POLITISK SELVPISK MOTIV

NATOs generalsekretær Mark Rutte er en av dem som nylig har avskrevet Europas militære evne. Det er åpenbart viktig å beskrive og påpeke at Europa må gjøre mer, at det haster, og at jobben som skal gjøres er betydelig. Det er et langt stykke frem til den militære evnen europeiske land i en ideell verden gjenre skulle hatt. Og Ruttes mandat er å sørge for transatlantisk samhold også gjennom sin rolle som «Trump-hvisker».

Men det er ikke fremtidsvisjonen som viser alt vi kan ønske oss for å krige – som avskrekker Russland i dag. Jo, vi skal beskrive hva som skal til for at vi skal kunne gjøre det vi håper å kunne gjøre. Men vi skal også være klare for å kjempe i kveld, og beskrive at vi vil sloss i morgen med det vi har, om det skulle bli nødvendig.

For i søken etter økte budsjetter og påpekning av mangler i våre evner – til å avskrekke eller føre krig – glemmer vi å kommunisere det aller viktigste – som også en mulig motstander må få med seg. Det er en europeisk evne – og vilje – til å forsvare det vi holder kjært. Og den evnen har Europa. Vi sier det bare ikke tydelig nok. Evnen kommer ikke når vi har bygget opp arsenalene våre til der vi mener vi bør være når krigen starter. Evnen er der i dag, og den må kommuniseres.

«Europa skal avskrekke Russland fra å angripe. NATOs viktigste jobb er å overbevise Russland om at en krig mot NATO, og mot Europa, vil koste mer enn det smaker»

EUROPAS TRE OPPGAVER I MØTET MED RUSSLAND

Europa har tre primæroppgaver i håndteringen av trusselen fra Russland.

Europa må håndtere og slå tilbake Russlands kampanje av angrep under terskelen for krig. Denne kampanjen tar sikte på å undergrave våre institusjoner, våre sikkerhetsgarantier til hverandre, vårt samhold og vår tro på egenevne til å forsvare oss selv. Kampanjen er også myntet på å svekke vår vilje til å støtte Ukraina i sin forsvarskamp.

Europa skal også avskrekke Russland fra å angripe. NATOs viktigste jobb er å overbevise Russland om at en krig mot NATO, og mot Europa, vil koste mer enn det smaker.

Europa skal videre være forberedt på å forsvare seg dersom slik avskrekking feiler. Det innebærer å være

forberedt på krig, både konvensjonelt og ukonvensjonelt, mot en motstander som skyr få midler, som ikke skiller mellom sivile og militære mål, og som kan krysse terskelen for bruk av kjernevåpen i en slik krig. Europa må vise evne og vilje til å stå løpet ut også i en slik høyintensitetskonfrontasjon.

Kan Europa hamle opp med dette? Svaret på det spørsmålet er ja. Og listen over europeiske fortrinn er lenger enn det som vanligvis fremheves som Europas fortrinn.

EUROPAS FORTRINN I HYBRID FRED

I møtet med en russisk hybrid kampanje har Europa omfattende evner til å stadfeste hva som er uakseptabel oppførsel og straffe Russland for dette. Attribusjon er vanskelig, men det er ikke umulig; og europeiske land opparbeider betydelig erfaring på feltet. Offentlig attribusjon trenger ikke være nødvendig; snarere kan det å vise en motstander hva som er kostnaden ved slike angrep være mer effektivt. Europa bør bevise hva vi er villige til å tvinge en motstander til å slutte å gjøre. Dette kan gjøres enkeltvis eller samlet: flere europeiske land har allerede vist at det nytter å straffe Russland for overtramp. Videre er den russiske hybride kampanjen et vitne om russisk svakhet; de må utnytte ikke-konvensjonelle vektorer fordi de frykter en konvensjonell konfrontasjon. Dette er en russisk posisjon europeiske land vil kunne utnytte dersom de ser det som opportunt. Mange forfekter nå at Europa bør trappe opp sin kampanje for å straffe Russland.

Europa har også uutnyttet overhøyde i informasjons- og påvirkningsdomenet som bare Europa selv ikke tar på alvor. Russland er åpenbart bekymret for potensen i Europas tiltrekningskraft: krigen i Ukraina er et vitne til hvor bekymret Russland er for den europeiske modellen. Russisk tiltakende aggressiv retorikk mot europeere (snarere enn Vesten) er igjen et eksempel på at det de snakker høyest om er det de frykter mest. Igjen er dette et verktøy Europa kan og må utnytte i større grad.

EUROPAS KONVENSJONELLE EVNE OG KJERNEFYSISKE POTENSIAL

Europa har betydelig konvensjonell kampkraft som Russland frykter. Europeiske forsvar har betydelig kamperfaring, om ikke fra den striden som pågår i Ukraina. Europeiske land lærer hver dag fra sine ukrainske partnere om hvordan Russland fører krig. Flere europeiske land bygger nå betydelige styrker – Polen, Tyskland, Frankrike, Romania, Finland, Italia: til sammen har Europa flere millioner i de væpnede styrkene. Europeiske land har konvensjonell ild og luftvern som russerne er bekymret for, og de utvikler nå, i høyt tempo, flere evner og kapasiteter russerne eksplisitt sier de søker å avskrekke. Den russiske landmakten har fått kjørt seg i Ukraina; og dette er tradisjonelt det domenet Russland bør mestre. Men europeiske maritime styrker og luftmakt er overlegne russiske kapabiliteter: her har Russland ikke blitt satt på prøve i Ukraina.

Europeerne har kjernefysisk avskrekkingsevne som, kombinert med en gryende konvensjonell avskrekking, kan være tilstrekkelig til å håndtere krise og mulig eskalering. Amerikanerne er fremdeles tydelige på at deres kjernefysiske garantier fortsatt skal understøtte europeisk konvensjonell avskrekking. Russiske kjernefysiske styrker, som kjent tungt til stede I våre nærområder, er og forblir et problem for amerikansk «homeland defense». Som amerikanerne skriver i sin nye forsvarsstrategi, er Russland fremdeles det eneste landet som kan true USAs eksistens.

«Selv med en redusert amerikansk tilstedeværelse i Europa vil kontinentet kunne skreddersy effektiv avskrekking av Russland»

Selv med en redusert amerikansk tilstedeværelse i Europa vil kontinentet kunne skreddersy effektiv avskrekking av Russland. President Macron annonserte nylig en utvidet fransk kjernefysisk avskrekking for Europa, og britene jobber med å videreutvikle sin evne til kjernefysisk avskrekking. Disse landene, og flere europeiske stormakter jobber aktivt med å videreutvikle konvensjonell avskrekking som sømløst skal virke sammen med kjernefysisk avskrekking.

Videre vil mer solide europeiske evner gi Russland flere problemer enn før. Et USA som søker seg mot Stillehavsregionen forblir en utfordring som Russland ikke kan ta øynene fra, også dersom USA er mindre til stede i Europa. I tillegg til et amerikansk avskrekkingproblem som kan bli større som følge av USAs bekymring for voksende kinesiske kjernevåpenarsenaler, må Russland i tillegg avskrekke Europa, både konvensjonelt og kjernefysisk. Det blir et langt steg for et russisk forsvar som ikke har evnet å erobre en femtedel av landet de satte ut for å overta for over fire år siden.

I en mulig krig vil Russland møte et Europa som vil forsvare seg med de betydelige evnene vi har, konvensjonelt og ikke-konvensjonelt. Som en nordisk kollega sa det; selvfølgelig vil vi kjempe, som våre ukrainske brødre, når det står om vår frihet. Europa har avanserte plattformer og integrerte systemer som russerne ikke har møtt eller sett i Ukraina. De har industriell og økonomisk evne som langt overgår noe russerne noensinne har møtt: med teknologisk, politisk og økonomisk kapital som langt overgår noe russerne, selv støttet av kumpaner som Kina, Iran og Nord-Korea, kan mobilisere. Dette er ikke en fiende som Russland tar lett på. Snarere er det en mulig motstander russere frykter; også uten amerikansk kampkraft.

EUROPA MÅ VISE VILJE TIL Å FORSVARE SEG

Europa har et kommunikasjonsproblem i hvordan (og om) vi formidler denne formidable evnen til å forsvare oss. Europeiske ledere er mest opptatt av å formidle mangler til velgere som må prioritere forsvarsutgifter i mange år fremover. Balanseringen av dette budskapet med et budskap som handler om at Europa vil forsvare seg, også med det vi har, er krevende. Men Europa må kommunisere, også til en mulig motstander, at vi er klare til å kjempe for det vi står for: uansett hva som måtte treffe. ■

▲ **Commander of the Ukrainian Ground Forces,** Major General Hennadii Shapovalov deler krigserfaringer under Army Summit høsten 2025 i Oslo. Foto: Arun Rethnam Haug/Forsvaret

▼ **Forsvarsdepartementet i Paris** utga sommeren 2025 en arktisstrategi som setter kurs langs syv spor i tre kategorier. Den første kategorien handler om posisjonering der Frankrike vil styrke legitimitet for nærvær i nord, etterstrebe en helhetlig tilnærming og mestre arktiske omgivelser. Bildet viser det franske amfibiske angrepsskipet (AAS) Dixmude under vinterøvelsen Cold Response 2022 i Norge.
Foto: Manuela Tapon/det franske forsvaret

FRANSK FORSVAR OG AVSKREKKING I NORD

Frankrike er blant de allierte land som de siste femten år har vært mest regelmessig til stede i nordområdene med sin marine og patruljefly. Hva gjør at Frankrike viser stabil og varig interesser for nordområdene? Hvordan bør småstaten Norge forholde seg til stormakten Frankrikes militærmakt?

TEKST:
OBERST
HÅVARD KLEVBERG,
FORSVARSATTACHÉ
FRANKRIKE

OBERSTLØYTNANT
PHILIP MATLARY,
ASSISTERENDE
FORSVARSATTACHÉ
FRANKRIKE

For å nærme oss disse spørsmålene vil vi i artikkelen først minne om grunnelementer i norsk sikkerhetspolitikk. Dernest minne om grunnlaget for fransk avskrekking, med særlig vekt på den kjernefysiske dimensjonen og dennes plass i fransk strategisk kultur. Deretter vil kort undersøke hvordan avskrekkingen strekker seg mot også norske nærområder, særlig i Norske- og Barentshavet. Avslutningsvis vil artikkelen kort drøfte hvordan Norge og Frankrike samarbeider innen forsvars- og sikkerhetspolitikk, og hvordan Norge kan forholde seg til Frankrike som strategisk partner. De to lands strategiske kultur og sikkerhetspolitikk har ulikheter, så vel som fellestrekk.

KORT RISS AV NORSK SIKKERHETSPOLITIKK

Kola og NATOs nordflanke: Den geostrategiske betydningen av Norge og NATOs nordflanke har nær sammenheng med de russiske basene på Kola. Derfra har Nordflåten i de russiske marinestyrkene sin eneste direkte helårs isfrie adgang til Atlanterhavet. Fra Kola tester Russland nye våpenteknologier og øver sine doktriner.

Av særskilt strategisk betydning er de russiske ubåtene. De strategiske ubåtene (SSBN) med andreslagsevne patruljerer i nordlige havområder. De patruljerer med sjøbaserte interkontinentale ballistiske missiler (SLBM) med kjernefysiske stridshoder og har til oppgave å slå tilbake selv om motstanderen slår først

med kjernevåpen. Den andre typen ubåter som vekker bekymring er angrepsubåter som har til oppgave å ramme motstanderens maritime kapasiteter. Spesielt vekker de stillegående multirolleubåtene med krysser-missiler av Yasen-klassen bekymring.

Norge har samarbeidet tett med USA om overvåking under vann siden 1950- og 60-tallet, og etter hvert også med Storbritannia. Samarbeid innen maritim luftovervåking er et eksempel på dette. For Frankrikes vedkommende begynte kjernevåpenepoken med strategiske ubåter fra 1972.

Gitt den vedvarende strategiske betydningen av Kola har vestlig strategi forholdt seg til at Sovjet-unionen, og nå Russland, kan komme til å angripe de nordligste områdene i Norge for å beskytte egne strategiske områder. Denne muligheten nevnes nå oftere, og Norge er i ferd med å bygge opp et sterkere forsvar i Finnmark.

«Det foregår nå en fornyelse i det norske samarbeidet med den europeiske stormakten Frankrike. Samarbeidet er i utvikling og byr på muligheter for begge land»

Alliansepolitikk for avskrekking: Gitt Norges geostrategisk utsatte beliggenhet, har fundamentet for sikkerheten til småstaten Norge siden annen verdens-krig vært alliansepolitikk med støtte fra allierte med et stadig sterkere NATO som bærebjelke. Knytningen til vestlige stormakter har bygget på felles grunnleggende verdier og interesser, blant annet internasjonal rett, demokrati, navigasjonsfrihet, mm. Målsettingen har vært å avskrekke, avverge aggresjon og å forsvare interesser og verdier ved angrep.

Der forsvaret av nordflanken tidligere skulle finne sted ved den såkalte «Lyngenlinjen», er ambisjonene nå høynet. Det er nå mindre aksept for annet enn forsvar ved alliansens østgrense.

I tillegg til eget forsvar, har Norge bygget en langsiktig sikkerhetsstruktur med sikte på å gi forutsigbarhet for alliert støtte. Strukturen består nå av NATO-medlemskapet med blant annet kommando-struktur, styrkestruktur og planverk. I tillegg har Norge knyttet bilaterale bånd med sine viktigste allierte, i første rekke USA, men også Storbritannia. Forholdene til andre europeiske stormakter er i utvikling, både Tyskland og Nederland har viktige engasjement i Norge. I tillegg bygges forholdet til Frankrike opp både politisk og militært.

I hovedsak søker Norge å styrke forutsigbarheten for sikkerhet og stabilitet på nordflanken både i fred, krise og krig, nå også med Finland og Sverige. Verktøyene for å oppnå slik forutsigbarhet er gjensidig avhengighet med allierte gjennom planverk, forhånds-lagring, øving og trening, o.l.

Felles interesser for forsvar av alliansens territorium i nord har kommet til uttrykk i form av forberedelser i fredstid. Gjennom og etter den kalde krigen har flere allierte øremerket styrker til forsvaret av nordflanken. Både Canada, Storbritannia og Nederland har hatt øremerkede styrker til nord. Fremfor alt har det amerikanske marinekorpsets Second Mobile Expeditionary Force siden den kalde krigen utviklet forhåndslagring og planer for forsterkning.

FRANSK SIKKERHETSPOLITIKK

Blant NATO-allierte på det europeiske kontinentet skiller stormakten Frankrike seg ut som landet med den sterkeste militærmakten. Frankrike er en hovedpilar i vesteuropeisk forsvar og utmerker seg med en avansert militærmakt med kjernevåpen, og proporsjonelt dimensjonerte forsvarsgrener.

Frankrike skiller seg også ut med sin politikk om nasjonal autonomi. Fransk strategisk kultur kan beskrives med begrepene avskrekking og nasjonal uavhengighet. Vi skal se kort på årsakene til denne politikken.

Grunnlaget for fransk autonomi: Frankrikes vektlegging av strategisk autonomi kan spores tilbake til landets historie som en kontinental stormakt. Gjennom århundrene har Frankrike opplevd gjentatte ødeleggende konflikter på eget territorium, fra revolusjonskrigene sent på 1700-tallet, til det ydmykende nederlaget i den fransk-prøyssiske krigen og de enorme tapene under første og andre verdenskrig. Behovet for selvstendig forsvar for å forhindre fremtidige invasjoner vokste ytterligere under den kalde krigen, med trusselen om sovjetisk invasjon.

Drivkraften for uavhengighet ble forsterket av Charles de Gaulles erfaringer under og etter annen verdenskrig, som tilsa at Frankrike måtte passe på for å få styre egen politikk. Det tok tid for det frie Frankrike å bli anerkjent, fra Overlord til NATO. Frankrikes sikkerhet måtte ikke bli underlagt andres beslutninger. Suez-krisen i 1956 understreket dette ytterligere, da Frankrike og Storbritannia militært intervenerte i Egypt, men raskt ble tvunget til å trekke seg tilbake etter politisk press fra spesielt USA. Episoden demonstrerte at selv Europas tradisjonelle stormakter ikke kunne handle strategisk uten amerikansk støtte. De Gaulle konkluderte med at Frankrike måtte sikre full strategisk autonomi.

Kjernefysiske våpen ble kjernen i denne strategien. Den første prøvesprengningen fant sted i Sahara i 1960. Den første atombomben ble levert i 1963, og flystyrkene operative året etter med *Mirage IV*. Samtidig ble byggingen av den første strategiske ubåtklassen, *Le Redoutable*, påbegynt. Den ble operativ i 1972 med evne til å bære 16 ballistiske missiler. De landbaserte *Pluton*-missiler var operative fra 1971 til 1996. Triaden ga Frankrike en troverdig og uavhengig atomavskrekking.

I dag besitter Frankrike et uavhengig og suverent kjernevåpen med to strategiske komponenter: en sjøbasert og en luftbasert. Samlet har Frankrike om lag 300 kjernefysiske stridshoder, atskillig mindre enn USA og Russland. Den sjøbaserte komponenten består av atomdrevne ubåter med ballistiske missiler, som sikrer kontinuerlig beredskap og høy overlevelsesevne. Den luftbaserte komponenten gir fleksibilitet og politisk signaleringsevne gjennom Rafale jagerbombefly. Luftkomponenten øves flere ganger årlig. Forsvars-budsjetter godkjennes årlig, men følger linjene i langtidsplanen hvor faste skjermede beløp er avsatt for å sikre operativ evne, vedlikehold, og utvikling av kjernevåpen.

Fransk kjernefysisk doktrine for å beskytte franske vitale interesser: For Frankrike er kjernefysisk avskrekking i sin essens en kamp om viljer og et uttrykk for politisk besluttsomhet. Den har som mål å beskytte Frankrike mot statlig aggresjon rettet mot landets vitale interesser, uavhengig av om trusselen er kjernefysisk eller konvensjonell. Doktrinene søker å påvirke en potensiell motstanders vurderinger ved å skape frykt for det de betegner som uakseptabel skade dersom noen angriper – at kostnaden ved å angripe er større enn gevinsten.

Franske vitale interesser er bevisst ikke definert, og det er presidenten som til enhver tid bestemmer

Forfatterne jobber for tiden ved attaché-kontoret i den norske ambassaden i Paris. Artikkelen uttrykker forfatternes egne, og ikke Forsvarets, Forsvarsdepartementets, eller ambassadens synspunkter.

▲ **Franske Rafale Marine** utstyrt med luft-til-luft missilet Meteor fra Europas største produsent av missiler, MBDA. Foto: MBDA

hvordan de defineres. Presidenten er også den eneste som kan beslutte bruk av kjernefysiske våpen, og omtales noe folkelig som kjernefysisk monark. Presidenten kan beslutte å detonere et kjernefysisk stridshode som et varselskudd – en såkalt «siste advarsel» for å signalisere at det er alvor.

Frankrike er ikke med i NATOs Nuclear Planning Group og innlemmer ikke egne kjernevåpen i NATOs strategi. Slik anser Frankrike at deres selvstendige kjernevåpen gir motstandere en mer kompleks situasjon å forholde seg til.

Fransk forsvarsstrategi er et helhetlig system der kjernefysiske og konvensjonelle styrker støtter hverandre. *Épaulement* (skulder-ved-skulder) betegner samspillet mellom konvensjonelle og kjernefysiske styrker der kjernevåpen ikke betraktes som et isolert «siste utvei». I en enhetlig strategi utvider konvensjonelle styrker handlingsrommet, muliggjør tidlig respons og bidrar til troverdige terskler for eskalering. Ved å unngå et brått skille mellom konvensjonell og kjernefysisk maktbruk oppnås eskaleringskontroll gjennom politisk styring, signalering og fleksibilitet.

Franske kjernevåpen og den europeiske dimensjonen: Frankrike har lenge betraktet sin kjernefysiske avskrekking som relevant også i en europeisk sammenheng. President de Gaulle uttrykte allerede i 1964 at Frankrike må oppfatte seg truet dersom Tyskland og Benelux ble tatt. Den europeiske dimensjonen har siden blitt påpekt blant annet i den såkalte Ottawa-erklæringen i 1974 og Chequers-erklæringen i 1995. Diskusjonen om den europeiske dimensjonen dukket opp etter innsettelsen av president Trump i januar 2025, og gryende tvil om amerikanske kjernefysiske forpliktelser. I mars 2025 uttalte president Macron at Frankrikes vitale interesser nå har en eksplisitt europeisk dimensjon, og at vurderingen av hva som utgjør vitale interesser også vil ta hensyn til interessene til Frankrikes viktigste europeiske partnere.

«Den franske marinen er også blant de allierte som er mest regelmessig til stede i norske og tilstøtende havområder med antiubåt-kapabiliteter»

I løpet av sin mandatperiode holder den franske presidenten en linjetale for å stadfeste kjernevåpendoktrinen og gjøre den relevant i omskiftelig kontekst. President Macron holdt talen i sin første mandatperiode i februar 2020 og for den siste mandatperioden i mars 2026. Begge talene har invitert til europeisk dialog, men i sin siste tale introduserte Macron begrepet «fremskutt avskrekking» der han utvidet den europeiske dimensjonen. Storbritannia, Tyskland, Nederland, Belgia, Sverige, Danmark, Polen og Hellas, er land Frankrike ønsker dialog med.

Macron fremsto åpen om hva dialogen kan bestå i, og antydet mulighet for deltakelse i øvelser, strategisk signalering, konvensjonell deltakelse i relevante aktiviteter og mulighet for midlertidig deployering av strategiske flystyrker. Talen antydet også relevansen av konvensjonelle kapasiteter i form av varslingsressurser,

langtrekkende luftvern og langtrekkende presisjonsild. Samtidig understreket presidenten at de tre grunnpilarene i den uavhengige franske kjernevåpenstyrken ligger fast; beslutningen om bruk av franske kjernevåpen forblir hos den franske presidenten, franske kjernevåpen er strategiske og enhver forestilling om taktisk bruk avvises og for det tredje, ethvert europeisk bidrag skal ikke svekke Frankrikes nasjonale avskrekkingsevne. Allierte vil ikke få bidra til finansiering eller produksjon. Macron påpekte også at den strategiske dialogen vil være fullt ut komplementær til NATOs kjernevåpenstrategi - den kommer i tillegg og skal ikke konkurrere med denne.

Beskyttelse av kjernefysiske styrker: Beskyttelsen og støtten av Frankrikes kjernefysiske styrker hører til blant de viktigste oppgavene til de konvensjonelle styrkene, spesielt det franske sjøforsvaret. En viktig del av støtten skyldes behovet for å vite hvor potensielle motstanderes ubåter befinner seg.

Siden etableringen av den franske andreslagsevnen med strategiske ubåter, har Frankrike søkt å sikre at disse fartøyene kan operere skjult og overleve et eventuelt førsteslag. Troverdigheten i den franske atomavskrekkingen hviler på at minst én ubåt alltid er på patrulje skjult for motstandere.

Dette gjør overvåking av mulige fiendtlige ubåter ved ut- og innseiling til en kjerneoppgave for franske konvensjonelle marinestyrker. Spesiell innsats legges ned når de franske strategiske ubåtene (Triomphant-klassen) skal seile ut på patrulje for å gjemme seg i Atlanterhavets enorme havområder. Frankrike legger derfor stor vekt på overvåking av situasjonen under vann omkring hjemmebasen til de strategiske ubåtene ved Brest.

Den franske marinen er også blant de allierte som er mest regelmessig til stede i norske og tilstøtende havområder med antiubåtkapabiliteter. Den franske marinen er i dag nesten vedvarende til stede i norske nærområder med antiubåtfregatter (FREMM-klassen) og maritime patruljefly (Atlantique 2).

Arktisstrategi: Det er grunn til å anta at Frankrike vil styrke sitt fotavtrykk i nordområdene. Franske myndigheter anser at stabilitet i Europa beror blant annet på stabilitet i Arktis. Forsvarsdepartementet i Paris utga sommeren 2025 en arktisstrategi som setter kurs langs syv spor i tre kategorier. Den første kategorien handler om *posisjonering* der Frankrike vil styrke legitimitet for nærvær i nord, etterstrebe en helhetlig tilnærming og mestre arktiske omgivelser. Den andre kategorien er utvikling av *arktisk samarbeid* der etablering av bilaterale partnerskap og styrket interoperabilitet gjennom NATO står i fokus. Den tredje kategorien omhandler *kapabiliteter* der utvikling av utstyr for arktiske operasjoner skal prioriteres i tillegg til å investere i det arktiske domenet. Frankrike har gitt seg selv ti år til å nå en styrket arktisk profil.

Fransk strategisk kultur – høy beredskap og kort reaksjonstid: Den franske konvensjonelle militærmakten har høy stabskapasitet og kan reagere hurtig på nye operasjonelle behov i alle domener. Styrkene har høy beredskap, noe som gir anledning til å holde en relativt kort planhorisont. Franske myndigheter foretrekker å prioritere egen politisk handlefrihet ved å anvende militærmakt der behovet vurderes som størst.

Norge søker derimot gjensidig avhengighet med allierte og har tradisjon for i fredstid å planlegge langsiktig for hvordan operative ressurser skal anvendes. Norge prioriterer nordområdene høyt. Når Frankrike regelmessig inviterer allierte, også Norge, til å delta i militære øvelser og aktiviteter med kortere varsel, er det gjerne krevende for Norge å bidra.

▲ **President Emmanuel Macron** og forsvarssjef general Francois Lecointre inspiserer styrkene under en seremoni på Place de la Concorde 14 juli 2020. Foto: Olivier Le Compte

HVORDAN SAMARBEIDE BILATERALT

Den norske metoden for å fremme forutsigbarhet i sikkerhetspolitikken med gjensidige avhengighetsforhold til allierte, blant annet med planverk, kan se ut til å avvike fra den franske strategiske kulturen med vekt på selvstendighet og operasjonell fleksibilitet – *å være der det trengs* når det trengs betyr ofte nordområdene for Norge, mens det for Frankrike har et mer globalt perspektiv. Selv om det slik kan se ut til at småstaten Norge og stormakten Frankrike har begrenset sikkerhetspolitisk kompatibilitet, viser pågående utvikling det motsatte. Norge er vant til å knytte til seg stormakter, og formalisert samarbeid er intensivert også med Frankrike.

I januar 2025 signerte de to lands forsvarsministre, Lecornu og Gram, en intensjonsavtale om samarbeid, med vekt på blant annet maritime operasjoner og situasjonsforståelse. I juni signerte president Macron og statsminister Støre en strategisk partnerskapsavtale med vekt på utvidet sikkerhetssamarbeid. Den vektla blant annet å styrke den europeiske delen av NATO og styrke det maritime samarbeidet i nord. Luft-, land- og romsamarbeid var også fremhevet. Operativ samhandling er i utvikling.

Norge og Frankrike har vinteren 2026 også inngått bilateralt samarbeid om støtte til Ukraina. Norge bidrar med om lag 4,2 milliarder kroner, mens Frankrike garanterer for lån på om lag tre milliarder kroner. Fransk forsvarsindustri skal levere overvåking og bomber som begge er etterspurt av Ukraina.

Samarbeidet mellom Norge og Frankrike er ikke nytt. En viktig felles historisk operasjonell erfaring er den franske kampanjen for å slå tilbake nazistene ved Narvik i samarbeid med polske, britiske og norske styrker i 1940, ved inngangen til annen verdenskrig. Det foregår nå en fornyelse i det norske samarbeidet med den europeiske stormakten Frankrike. Samarbeidet er i utvikling og byr på muligheter for begge land. ■

«Selv om det slik kan se ut til at småstaten Norge og stormakten Frankrike har begrenset sikkerhetspolitisk kompatibilitet, viser pågående utvikling det motsatte»

▲ **Den tyske forbundskansleren Friedrich Merz** blir mottatt av Sjef Hæren generalmajor Lars S. Lervik og sjef 131 luftving oberst Cathrine Thorshaug-Wang på Bardufoss under Cold Response 26. Foto: Magnus J. Home/Forsvaret

TYSKLANDS SIKKERHETSPOLITISKE UTVIKLING

GIR NORGE STORE MULIGHETER

I juli 2025 møtte statsminister Jonas Gahr Støre sin tyske kollega Friedrich Merz i Berlin. I en felleserklæring ble de to enige om å la forsvarsministrene forhandle en omfattende bilateral forsvarsavtale. Nå er den ferdig og har fått navnet Hansa-avtalen.

TEKST:
ROBIN ALLERS,
INSTITUTT FOR
FORSVARSSTUDIER
FORSVARETS HØGSKOLE

Under sikkerhetskonferansen i München i februar i år snakket Norges forsvarsminister Tore O. Sandvik om den som den største Norge har inngått til nå. Den setter en ramme rundt de mange avtalene, initiativene og prosjektene innenfor materiell og operativt samarbeid. Samtidig peker den fremover på fem hovedsatningsområder:

- målangivelse og kommunikasjon,
- maritim sikkerhet og operasjoner i Nord-Atlanteren og Nordsjøen,
- landoperasjoner,
- forsterkning og
- forsvarsindustri.

Rombasert overvåkning fremheves som en spesielt viktig satsing for både sivil og militær industri. I mars

møttes regjeringssjefene og ministrene i rammen av vinterøvelsen Cold Response for å bivåne det norsk-tyske forsvarssamarbeidet i praksis.

PALLPLASS TIL TYSKLAND

For den norske regjeringen inngår avtalen i det som nå kalles «garderingsstrategien». Begrepet er lånt fra Forsvarskommisjonen, som i 2024 advarte at «I en farligere og mer usikker verden er det behov for flere gode og nære allierte». Det forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeide med nære allierte har også tidligere vært en del av Norges forsvarskonsept. To år senere oppleves verden om mulig enda mer farlig og usikker, og ifølge statsminister Støre og utenriksminister Barth Eide vil Norge nå prioritere «enda tydeligere» samarbeid med «viktige partnere i vår region». Hansa-avtalen er et uttrykk for dette, sammen med den nylig undertegnede Lunna House-avtalen med britene og en lignende avtale med Frankrike, som er under utarbeidelse.

At Tyskland regnes blant Norges nærmeste allierte, er ikke noe nytt. Det er Storbritannia som tradisjonelt omtales som Norges viktigste europeiske allierte, men også Tyskland har for lengst fått en pallplass. Med avtalen om felles anskaffelse av ubåter og utvikling av sjømissiler fra 2017 ble det etablert et strategisk partnerskap, som binder forsvaret og industrien i begge land sammen for flere tiår. Fra før omtales Tyskland også som Norges viktigste partner i Europa. Grunnen er, blant annet, et felles verdigrunnlag, innsatsen for en multilateral og regelstyrt verdensorden, og et utstrakt samarbeid innenfor handel, energi, miljø og kultur. Tradisjonelt er Tyskland en av de viktigste støttespillerne for utenforlandet Norge i EU. Det såkalte *Zeitenwende* (tidsskille), en fundamental nyorientering av tysk sikkerhetspolitikk etter Russlands fullskala angrep på Ukraina i 2022, førte til store forventninger i Norge. Spesielt annonseringen av et spesialfond på 100 mrd. euro for å styrke forsvaret så ut til å åpne nye muligheter for samarbeid. Men det hersket også tvil om hvorvidt Tyskland virkelig var «klar til strid». Derfor fulgte man nøye med på Tysklands reaksjon, da Donald Trumps gjenvalg utløste et nytt sjokk i europeisk politikk. Og det ble ikke mindre spennende, da en ny regjering kom på plass i Tyskland kort tid etter, med en forbundskansler som viste tydelige ambisjoner om å styrke Tysklands og Europas rolle i verden.

Men hva betyr Tyskland for Norge i dag? Hva slags alliert er Tyskland i en europeisk sikkerhetsarkitektur der USAs sikkerhetsgaranti ikke lenger kan tas for gitt? Og hvor mye handlingsrom har egentlig Merz, som har fått tilnavnet «utenrikskansleren» (Aussenkanzler)?

I det følgende skal jeg først se på de ambisiøse målsettingene som Merz har skissert for sin regjeringsperiode og hvilke økonomiske og politiske utfordringer denne agendaen møter. Videre peker jeg på fire områder, som blir spesielt viktig for det sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet med Norge.

UTENRIKSKANSLERENS PRIORITERINGER

Det viktigste steget tok de nye koalisjonspartnerne allerede før de inntok regjeringskontorene. Med en historisk beslutning fjernet de det grunnlovfestede gjeldstaket, for å muliggjøre en kraftig satsing på forsvar og infrastruktur. Dermed var den nye regjeringen klar til å forplikte seg til det nye 5 % målet, som Trump presset NATO til å vedta. Uten de strenge finansielle begrensingene blir også målet om å gjøre det tyske forsvaret til den sterkeste konvensjonelle militærmakten i Europa mer realistisk – selv om det gjenstår en krevende prosess å reformere *Bundeswehr* konseptuelt og strukturelt. Dessuten kommer beslutningen ikke uten politiske kostnader. I valgkampen hadde Merz' konservative parti (CDU) lovet å ikke røre den såkalte «gjeldsbremsen». Med et omstridt grep måtte det gamle flertallet mobiliseres for å få til den nødvendige grunnlovsendringen. I det nyvalgte parlamentet ville ytre høyre og ytre venstre stått i veien for et to-tredjedelers flertall.

«Gjennom Andøya Space senter har romdomenet blitt en mulighet til å koble Norge på et av de områdene der Tyskland er i gang med en storsatsing»

En annen sak som raskt toppet den nye regjeringens agenda, er forholdet til USA. Preget av Visepresident JD Vances retoriske angrep på Europa og utskjellingen av Ukrainas president Zelensky i det Hvite hus, sa Merz allerede valgnatten 23. februar at det ville bli en topp-prioritet å gjøre Europa mer uavhengig av USA. Siden har han gjentatt denne ambisjonen, men også understreket at Tyskland fortsetter å arbeide for at USA forblir en del av alliansen. I sine møter med Trump unngår Merz åpen konfrontasjon med den amerikanske presidenten, og selv under Grønland-krisen i februar 2026 kombinerte han en tydelig distansering fra Trumps retorikk med en «utstrakt hånd» og et håp om å bygge et nytt transatlantisk fellesskap.

Denne balanserte tilnærmingen til Trumps Amerika går hånd i hånd med en satsing på europeisk samarbeid – både innen rammen av EU og gjennom et tettere samarbeid med europeiske allierte. Merz og hans rådgivere anser E3 formatet med Frankrike og Storbritannia, men også det bredere samarbeidet med Polen, Italia og andre som en muskel for å bygge et mer uavhengig Europa og en sterk europeisk søyle i NATO. Samtidig forblir Tyskland under Merz tilbakeholden overfor initiativer som risikerer å ta konseptet «europeisk autonomi» for langt. Franske forslag om felles lånopptak eller «buy European» får lite gehør. Til gjengjeld møtte Merz på fransk motstand, da han foreslo å bruke frosne russiske midler til budsjettstøtte til Ukraina, eller da han prøvde å tvinge gjennom frihandelsavtalen mellom EU og MERCOSUR.

«At Tyskland regnes blant Norges nærmeste allierte, er ikke noe nytt. Det er Storbritannia som tradisjonelt omtales som Norges viktigste europeiske allierte, men også Tyskland har for lengst fått en pallplass»

Overraskende nok er det president Macrons nylige initiativ om strategisk avskrekking som ser ut til å gi nytt liv til det fransk-tyske samarbeidet. I motsetning til tidligere, da tyske regjeringer ikke tok lignende forslag på alvor, er tonen nå en helt annen. I tillegg til den sikkerhetspolitiske konteksten har dette å gjøre med at forslaget er mer konkret og at Macron ser for seg en spesiell rolle for Tyskland. I en felleserklæring nevnes en styringsgruppe og en arbeidsdeling med Tysklands konvensjonelle kapabiliteter som skal understøtte Frankrikes kjernefysiske *force de frappe*. Kanskje enda viktigere for Tyskland er Macrons vilje å forankre det nye initiativet ikke bare bilateralt med flere europeiske partnere, blant dem Storbritannia og nordiske land, men også i både NATO og EU. Den tysk-franske erklæringen viser til den bilaterale Aachen-avtalen og til sikkerhetsgarantiene i Atlanterhavspakten (Artikkel 5) og EU (artikkel 47.2). Det er også viktig for Tyskland at europeiske avskrekkingskonsepter ses komplementært til den amerikanske sikkerhetsgarantien, som man ønsker å

opprettholde så lenge som mulig. I likhet med den canadiske statsministeren Mark Carney, erkjenner imidlertid Merz at den gamle verdensorden er i ferd med å gå i oppløsning, og at nye allianser må bygges for å redusere Europas avhengighet. Han mener også at Europa må lære å snakke maktens språk. Samtidig slår han et slag for multilateralsimen, og nekter å gi opp kampen for en regelbasert orden. I Davos sa han at det ikke var rom for proteksjonisme og isolasjonisme på den tyske agendaen. I München understreket han at globale klimaavtaler og internasjonale organisasjoner måtte forsvares.

Gjennom disse uttalelsene aksepterer Merz at Tyskland må ta den ledende rollen i Europa som mange allierte lenge har ønsket. Han gjør det riktignok på en måte som kan virke «typisk tysk», ved å snakke om «leadership through partnership» samtidig som han tilbakeviser «hegemoniske fantasier» eller diskusjoner om egne atomvåpen. Det må heller ikke glemmes at den utenriks- og sikkerhetspolitiske agendaen gjennomføres mot en bakgrunn av enorme økonomiske og politiske utfordringer

ENORME UTFORDRINGER

På hjemmebane må Merz passe på at imaget som «utenrikskansler» ikke oppfattes som om at han ikke bryr seg nok om landets økonomiske problemer.

Skepsisen mot reformen av gjeldsbremsen vedvarer, og understøttes av at storinvesteringene i infrastruktur så langt ikke har hjulpet den tyske økonomien ut av en langvarig skyggedal. Etter to år med resesjon spås minimalt med vekst. Økonomer advarer om at mange problemer er strukturelle, og viser til at det må omfattende og smertefulle reformer til for å få fart på den økonomiske motoren. Digitalisering, avregulering og avbyråkratisering nevnes oftest, men også høye energipriser er et vedvarende problem. De pågående krigene i Ukraina og Midtøsten, men også en ny tollkrig med USA, kan bidra til å kvele det lille håpet om økonomisk vekst.

Noen av de økonomiske problemene må også løses på europeisk nivå, men det er på hjemmebane at problemene vil vise seg tydeligst.

Da hans regjering overtok våren 2025, var Merz raskt ute med å love en «reformenes høst». Nå som de lar vente på seg, øker frustrasjonen. At investeringene gir effekt og de påbegynte reformene fører til en merkbar forbedring for konsumenten er imidlertid avgjørende for regjeringens politiske handlingsrom. Regjeringen og kansleren er allerede historisk upopulære. Spesielt ytre-høyre partiet Alternative für Deutschland (AfD) profiterer på misnøyen med regjeringspartiene, og øker sin oppslutning fra valg til valg. Dette gjør det stadig mer krevende å styre, og spesielt vanskelig å gjennomføre reformer. Neste valg på nasjonalt nivå er ikke før i 2029, men i Tysklands føderale system er også delstatsvalgene av stor betydning for landets politiske stabilitet. Allerede denne høsten risikerer regjeringspartiene å gå på smertefulle tap i de to øst-tyske delstatene Sachsen-Anhalt og Mecklenburg-Vorpommern, der meningsmålinger viser oppslutning til ytre høyre på nesten 40 %. Selv om det lykkes å holde AfD fra regjeringsmakten, vil deres suksess gi stadig mindre politisk handlingsrom og legge ytterlig press på samholdet i regjeringen.

Foreløpig vil de økonomiske og politiske utfordringene ikke påvirke satsingen på forsvar og sikkerhet. Både blant sentrumspartiene og i befolkningen er det bred støtte til økte investeringer i sikkerhet og forsvar. Enn så lenge har også det politiske systemet vist seg å væremotstandsdyktig mot anti-demokratiske tendenser. Det ville imidlertid være naivt å tro at de politiske og økonomiske utfordringene ikke påvirker regjeringens evne til å ta på seg den kraftfulle lederrollen i Europa som mange allierte og partnere håper på.

«Tanken bak den norske garderings-strategien reflekteres i strategien for anskaffelser, som sier at «Norge skal forsterke det bilaterale, strategiske samarbeidet med nære allierte, særlig Storbritannia, Tyskland og Frankrike»

IMPLIKASJONER FOR NORGE

For Norge (og den norske garderingsstrategien) medfører Tysklands sikkerhetspolitiske utvikling store muligheter, men også noen utfordringer. Disse kan grovt deles i fire kategorier:

For det første gir økte forsvarsinvesteringer anledning til å styrke det allerede omfattende materiell-samarbeidet. Tanken bak den norske garderingsstrategien reflekteres i strategien for anskaffelser, som sier at «Norge skal forsterke det bilaterale, strategiske samarbeidet med nære allierte, særlig Storbritannia, Tyskland og Frankrike». På dette område har Tyskland lenge stått i en særklasse blant europeiske allierte, og fra norsk side peker man på mulighetene som ligger i «at Tyskland skal bruke enorme summer på opprustning framover». Med marinesamarbeidet fra 2017 ble det etablert et strategisk partnerskap som binder landene og industrien sammen for flere tiår. Før jul ble det besluttet at både Tyskland og Norge anskaffer ytterligere to ubåter. At partnerne nå sammen åpner for å inkludere Canada i samarbeidet viser hvor tette og tillitsfulle forbindelsene har blitt. Parallelt har samarbeidet i landdomenet blitt styrket med blant annet anskaffelsen av 54 Leopard 2-stridsvogner, der deler av produksjonen legges til Norge. Gjennom Andøya Space senter har romdomenet blitt en mulighet til å koble Norge på et av de områdene der Tyskland er i gang med en storsatsing. Norge er imidlertid ikke uten konkurranse. Mens Tyskland er svært interessert i å bygge videre på det tette samarbeidet, er Norge ikke den eneste partneren som er opptatt av å styrke båndene til landet som for tiden investerer mest.

For det andre retter Tyskland nå økt oppmerksomhet mot Norges nærområder – fra Nordsjøen til Arktis. Dette er ingen selvfølge for Tyskland, som har sitt hovedansvar i forsvaret av østflanken, og sin fremste oppgave i å være et knutepunkt for allierte forsterkninger i Europa. Etableringen av en brigade i Litauen, som Norge fortsetter å bidra til, betegnes som selveste flaggskipprosjektet i Tysklands *Zeitenwende*. Nyordningen av NATOs kommandostruktur og det regionale planverket har forsterket en arbeidsdeling, der Tyskland (og Polen) tar et lederansvar i Sentral-Europa, inkludert i Østersjøområdet, mens de nordiske landene tilordnes alliansens nordvestlige del. Siden Russlands angrep på Ukraina i februar 2022 og igjen som

reaksjon på presset fra Donald Trump, har imidlertid Tyskland de siste årene vist vilje til å engasjere seg langs hele nordflanken. Dette reflekteres både i strategiske dokumenter og i økt militært tildesteværelse. Med Hansa-avtalen løftes denne forpliktelsen opp på høyeste politiske nivå. Avtalen inkluderer blant annet en formulering om at det skal vurderes å opprette forhåndslagre langs norske kysten. Slike fantes under den kalde krigen, men ble nedlagt på 90-tallet. Det bilaterale samarbeidet styrkes av at det inngår i en bredere regional satsing, som inkluderer Canada, Danmark og Island. Da Trumps krav om Grønland i februar tvang europeiske allierte til å etablere NATO-operasjonen Arctic Sentry, måtte Tyskland allokere kampfly, overvåkningsfly, tankfly og andre ressurser til regionen. Hvor omfattende og hvor lenge det tyske forsvaret kan være til stede på både Nord- og østflanken når nye kriser oppstår eller forverres, gjenstår å se.

Et tredje området der Tyskland får sentral betydning for Norge, er utformingen av en ny europeisk sikkerhetsarkitektur. De fleste er enige i at tettere europeisk samarbeid er viktig for å oppfylle byrdeskiftet i NATO, der Europa skal ta en større del av ansvaret for egen sikkerhet. For Norge er det nordiske og nordisk baltiske samarbeidet viktig for å sikre nordflanken. Dessuten nevnes ofte regionale grupperinger, som Joint Expeditionary Force – et britisk-ledet format der de fleste nordeuropeiske land og Nederland er med. Med Sverige og Finlands inntreden i NATO er samarbeidet i regionen mer helthetlig og sammenhengende. Meningen med garderingsstrategien er at samarbeidet i NATO og i regionale formater må kompletteres med tettere bilaterale bånd til de store europeiske partnerne – med Tyskland, Storbritannia og Frankrike, samt utvalgte andre med særskilt betydning for norsk og nord-europeisk sikkerhet, som Polen. Om mulig enda viktigere er imidlertid at Tyskland og UK, sammen med Frankrike samarbeider bedre og at alle tre anser nordflanken som et område der Europa må ta tydeligere ansvar. En vedvarende utfordring for Norge er derimot at landet ikke er fullverdig medlem i EU, som har blitt en stadig viktigere søyle i den europeiske (og euro-atlantiske) sikkerhetsarkitekturen.

Sist, men ikke minst har Ukraina-støtten blitt et sentralt samarbeidsområde. I München kunne Støre fortelle sin amerikanske kollega Marco Rubio at «Norge og Tyskland er de ledende bistandsyterne finansielt på de militærkapasitene Ukraina trenger [...]». De samarbeider om opplæring av ukrainske soldater, om ammunisjon, og felles finansiering av forsvarsmateriell, spesielt luftvernsystemer gjennom PURL (Prioritised Ukraine Requirements List) ordningen. Når det gjelder deltakelse i en bakkestyrke som under visse omstendigheter kan bidra med å sikre en våpenhvile- eller fredsavtale, er Tyskland mer tilbakeholden enn for eksempel Frankrike og Storbritannia – men også Norge.

Her viser det seg at noen av de tradisjonelle forbeholdene som tradisjonelt preger Tysklands sikkerhetspolitiske opptreden består. ■

«Om mulig enda viktigere er imidlertid at Tyskland og UK, sammen med Frankrike samarbeider bedre og at alle tre anser nordflanken som et område der Europa må ta tydeligere ansvar»

▼ **Forbudskansler Friedrich Merz og statsminister Jonas Gahr Støre** fikk omvisning på Andøya Spaceport 13 mars 2026. Bildet viser Ketil Olsen, sjef Andøya Space, sammen med den tyske forsvarsminister Boris Pistorius ved siden av tyske ISARs bærerakett.
Foto: Isar Aerospace

▲ **Sentrale aktører i norsk forsvarsindustri:** Fra venstre: Eirik Lie/Kongsberg, Forsvarsminister Tore O. Sandvik, Rolf Kjos/matrielldirektør i FD og Morten Brændtzæg/Sjef NAMMO på NATO Summit i Haag 2025. Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

MORE BANG FOR THE EUROS

Det er viktig å forstå at forsvarsindustrien ikke er et bidrag til sikkerhetspolitikken, men en forutsetning for enhver troverdig sikkerhetspolitikk. I flere land i Europa har denne erkjennelsen bredt om seg og ført til flere tiltak. Her er ikke Norge lengst fremme.

TEKST:
TORLEIV OPLAND,
DIREKTØR FORSVARS- OG SIKKERHETSINDUSTRIENS FORENING

Russland fullskalainvasjon av Ukraina 24. februar 2022 markerer et tidsskille i Europa. Krigen i Ukraina er først og fremst en enorm utfordring for Ukraina. Men krigen har også vekket Europa fra en langvarig tornerosesøvn, hvor europeiske ledere alt for lenge ikke tok nok ansvar for egen sikkerhet.

Europa står overfor en rekke typer trusler og sikkerhetsutfordringer, som man både må avskrekke mot og håndtere. Når det gjelder trusler mot statssikkerheten, vil Russland forbli den dimensjonerende utfordringen for Europa. Aller mest gjelder dette for land som ligger nær Russland, som Norge definitivt gjør.

Styrkeforholdet mellom Russland og Europa er i utgangspunktet klart nok. EU alene har over tre ganger så mange innbyggere som Russland, og økonomisk blir Russland på flere måter en miniputt. Internasjonale styrkeforhold og avskrekking er selvsagt ikke matematikk, men det er ikke tvil om at om at Europa i langt større grad burde klart å håndtere og avskrekke Russland. Mye har vært gjort galt i Europa over flere tiår.

EUROPA MÅ TA MER ANSVAR

Under president Trump har forholdet mellom USA og Europa blitt anstrengt. Det har forsterket en større debatt, også blant europeiske ledere, om muligheten for et grunnleggende brudd i det transatlantiske forholdet.

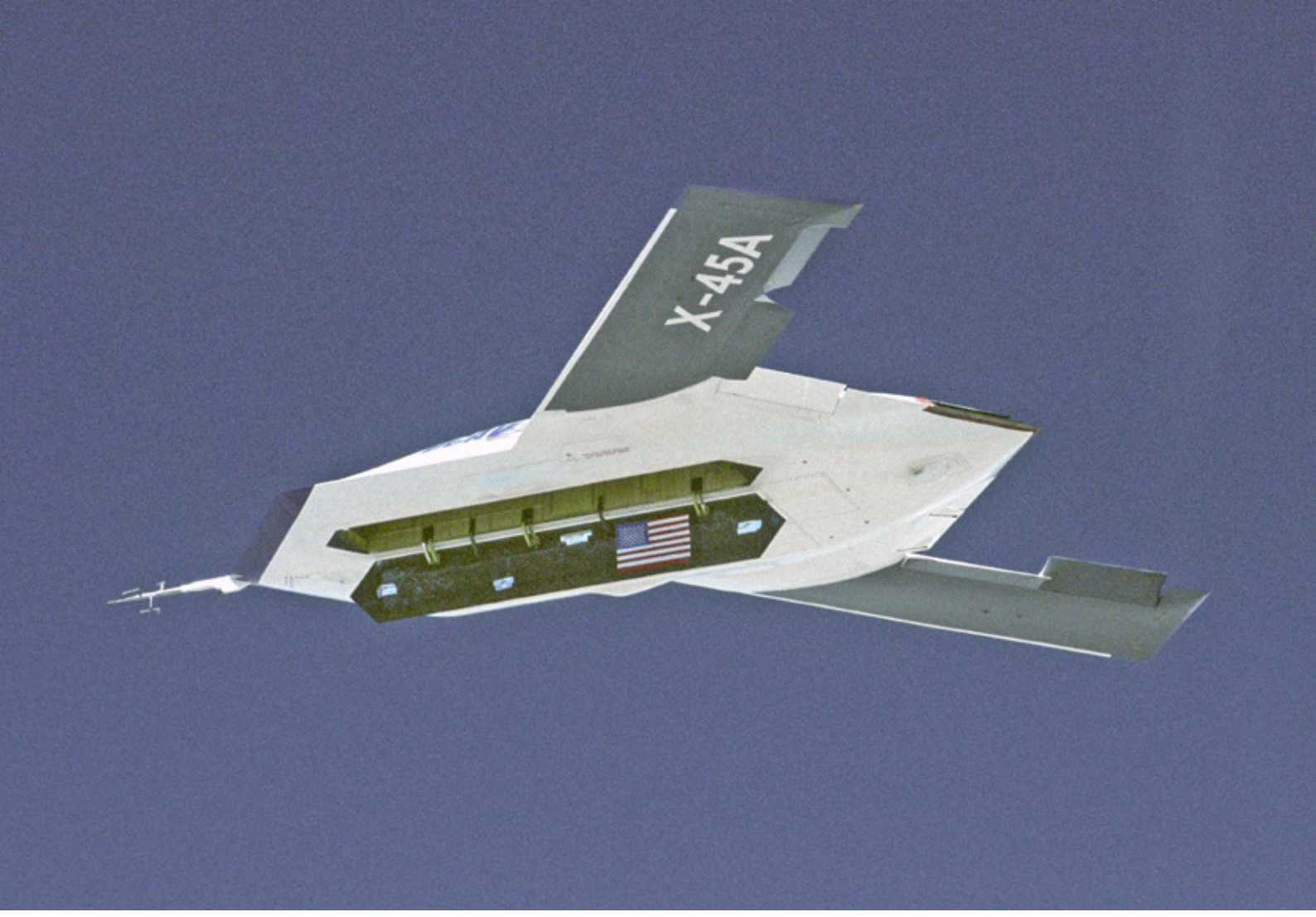

▲ **I 2023 brukte USA alene 130 milliarder euro** på F&U innenfor forsvar, mens alle EU-landene samlet brukte 14,4 milliarder euro. Bildet viser X-45A UCAV fra US DARPA.
Foto: NASA

Fra flere hold argumenteres det sågar for at det må jobbes aktivt med å koble Europa fra USA og skape et grunnleggende annet forhold. En slik tilnærming reiser flere spørsmål. Ett av disse er om Europa er sterkt nok for en slik strategi - politisk, økonomisk og industrielt. Et annet og mer overordnet spørsmål er om det er klokt å aktivt koble seg fra USA.

På amerikansk side har ulike administrasjoner over tiår bedt Europa ta mer ansvar. For USA handler det om behov hjemme og nødvendigheten av å ivareta og helst styrke sin relative posisjon overfor Kina. Dette er også tilnærmingen i USAs nye forsvarsstrategi.

AMERIKANSK PARTNERSKAP

All støyen fra Washington D.C. under Trump kan gjøre det vanskelig å se hva som faktisk er amerikanske interesser og politikk. Mye av det president Trump sier og gjør er åpenbart hårreisende og prinsippløst.

Men skiller man støy fra realiteter, kan man også se at amerikanske interesser overfor Europa omtrent er som før; USA trenger et Europa som er økonomisk, teknologisk og militært sterkere, og som kan bli en mer likeverdig partner med USA. Det bør i høyeste grad også være Europas ambisjon.

Om man skal forsøke å formulere endringene med Trump-administrasjonen, består den av at USA ikke ønsker et avhengighetsforhold mellom USA og Europa. I stedet ønsker man et partnerskap, hvor USA støtter Europa på den forutsetning at NATOs europeiske land tar hovedansvaret for europeisk sikkerhet.

MANGEL PÅ VEKST OG UTVIKLING

Det er av flere grunner urealistisk at Europa alene kan etablere troverdig avskrekking for sitt kontinent. Det må og vil fortsatt skje sammen med USA, som i overskuelig fremtid vil ha tunge interesser i Europa og vår region. Det alle derimot kan og bør være enige i, er at Europa må få flere ben å stå på for å ivareta sin egen sikkerhet. Det er også viktig på landnivå, hvor også Norge må bygge ut sine sikkerhetsforankringer.

Men i arbeidet med å følge opp støter man raskt på en overordnet utfordring for Europa, nemlig problemet med å skape vekst og utvikling. På få år har Europas andel av verdensøkonomien falt betydelig, mens USA fortsatt holder stand. Veksten er nesten ubetydelig og langt lavere enn i USA, Europas evne til å utvikle ny teknologi og ledende selskaper er meget svak.

DRAGHI-RAPPORTEN

Det er derfor ikke uten grunn at den tidligere europeiske sentralbanksjefen, Mario Draghi, til stor oppmerksomhet har blåst i trompeten om behovet for dramatiske endringer for å styrke europeisk konkurranseevne.

Dette danner et alvorlig bakteppe når Europa skal forsøke å styrke sine forsvar. Europas evne til å ivareta egen sikkerhet hviler på styrken i dets økonomiske fundament. Bare økonomisk styrke kan gi ressursene, den industrielle kapasiteten og den teknologiske utviklingen som Europa trenger. Det er heller ikke slik at forsvar er den eneste prioriteten, hvor det i mange land ikke mangler på populistiske alternativer for misfornøyde velgere med andre prioriteter enn forsvar.

DET MANGLER IKKE PLANER

Ukraina-krigen har minnet om at beredskap (preparedness) og avskrekking må forstås i

«Man må bli mer opptatt av gjennomføring enn av å utstede politiske erklæringer?»

bredeste forstand. Land som ikke har evnen til å drifte og utvikle samfunnet, økonomien og industriene sine i kriser og krig, har heller ingen troverdig avskrekking.

Denne brede tilnærmingen ligger også bak en lang rekke av initiativer fra NATO og EU, blant annet Niinistö-rapporten Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness (november 2024), EUs Preparedness Union Strategy (mars 2026), EU Military Mobility Package 2025 (november 2025), White Paper for European Defence – Readiness 2030, NATOs Readiness Action Plan (RAP - oppdatert i 2022) og NATO Force Model (juli 2024).

Samlet har disse og andre rammeverk som mål å styrke NATOs og Europas evne til å avskrekke, reagere og drive sivile og militære operasjoner i fred, krise og krig.

POLITISKE ERKLÆRINGER

I EU handler det i stor grad om å styrke Europas forsvarsindustri, få landene til å utvikle og kjøpe felles forsvarsmateriell, og få EU-landene til å kjøpe materiell som er utviklet og produsert i Europa.

Så hva er de mer overordnede utfordringene for Europa, og hva kan være løsningene?

På helt overordnet plan må man bli mer opptatt av gjennomføring enn av å utstede politiske erklæringer. Det vil kreve vilje og evne til omfattende endringer og harde prioriteter.

Dernest er det viktig å forstå at forsvarsindustrien ikke er et bidrag til sikkerhetspolitikken, men en forutsetning for enhver troverdig sikkerhetspolitikk. I flere land i Europa har denne erkjennelsen bredt om seg og ført til flere tiltak. Her er ikke Norge lengst fremme. Også EU forsøker nå med større alvor å legge til rette for teknologiutvikling og industribygging. Men det gjenstår utvilsomt et stort arbeid.

For teknologi- og industriutvikling skjer ikke ved å trykke på en knapp; det trengs gode rammevilkår over tid. Og når man vet at det innenfor forsvarsmarkedene bare finnes én kunde i hvert land, handler det til slutt om hvor mye penger europeiske land til slutt vil bruke på forsvar de neste tiårene.

EUROPEISK VS AMERIKANSK FORSVARSINDUSTRI

Den europeiske forsvarsindustribasen (EDTIB) er grunnleggende svært fragmentert og preget av tiår med lave investeringer. Resultatet er en rekke ulike tilbydere - og derfor mange like systemer- i et lite marked. I USA har man langt færre tilbydere – og derfor færre like systemer – i et langt større marked. Da er det heller ikke til å undres at over at om lag 60 % av investeringsbudsjettene i Europa havner hos amerikanske selskaper. Dette mens om lag 96 % av det USA handler er fra egen industri.

▼ **Figur** fra Draghi-rapporten.

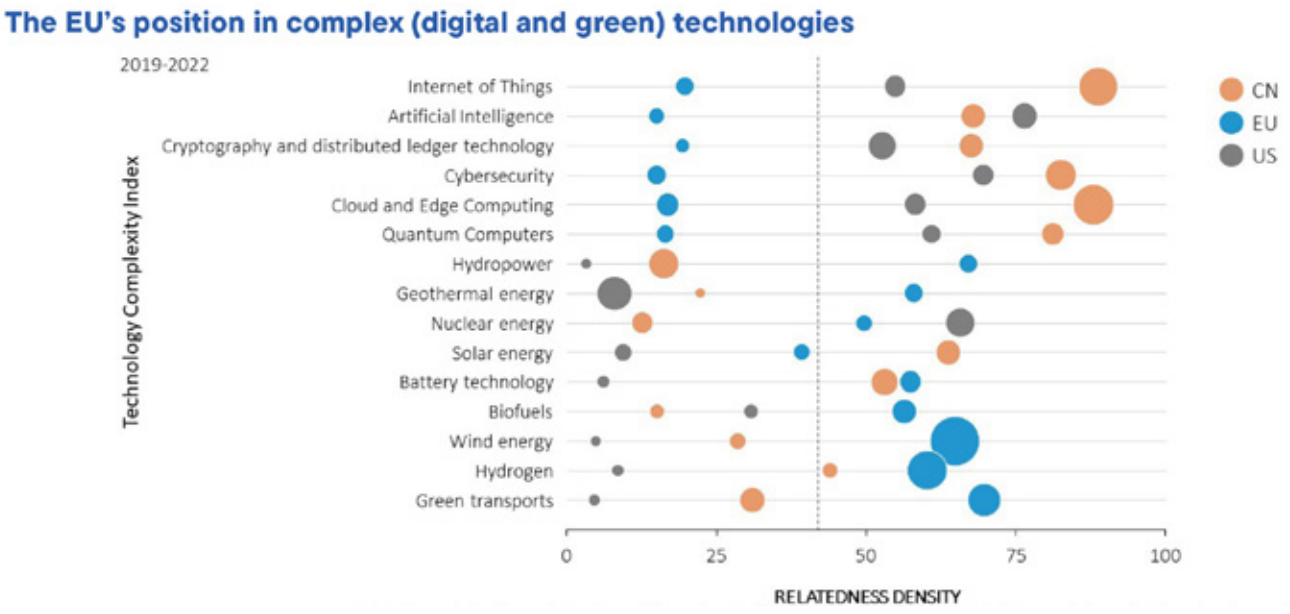

Notes: The results are based on an analysis of patent data to understand the complexity and potential for specialisation in different technology areas. On the y-axis, technologies are ranked according to how advanced or complex they are, with scores ranging between 0 (less complex) and 100 (more complex). The x-axis (showing the relatedness density) represents how easily a country can build comparative advantage in a particular technology, depending on how closely related it is to other technologies the country is already strong in. The size of the bubbles shows how much each country has already specialised in a technology, using a measure of "revealed comparative advantage"(RCA), which reflects their competitive strenght in that field.

Source: European Commission, DG RTD.

Enda verre blir forholdstallene når man ser på midler til forsvarsrelatert forskning og utvikling, som gir en solid indikator på hvem som vil lykkes med å utvikle ledende forsvarsteknologi de neste tiårene. I 2023 brukte USA alene 130 milliarder euro på F&U innenfor forsvar, mens alle EU-landene samlet brukte 14,4 milliarder euro. I dette landskapet blir Norge knapt synlig.

BLIR AMBISJONENE REALITETER?

Mange synes å legge til grunn at ambisjonene om å styrke Europas forsvar blir gjennomført som tenkt. Det gjelder både NATOs nye mål om hhv. 3,5 % til forsvar og ytterligere 1,5 % til bredere forsvarstiltak, samt EUs plan om at det skal brukes 800 milliarder ekstra euro på forsvar. Men av disse 800 milliardene er det bare 150 av dem som vi sikkert vet vil bli brukt av medlemslandene, da dette er billige låneopptak. De resterende 650 avhenger av at medlemslandene prioriterer forsvar foran andre oppgaver.

Vi vet derfor faktisk ikke om ambisjonene blir realiteter, hvor krigen i Ukraina og Russlands videre utvikling blir viktige elementer når ulike land skal prioritere mellom ulike oppgaver.

Europas fravær på listen over verdens 15 største teknologiselskaper er en trist illustrasjon om hvorfor Draghi-rapporten må tas på største alvor, også for å kunne ivareta vår egen sikkerhet. Det er en rapport vi får håpe er studert grundig også av norske politikere. ■

▲ **Mario Draghi** overleverer sin omtalte rapport til kommisjonens leder Ursula von der Leyen.
Foto: EU kommisjonen

KOL
Krigsskoleutdannede offiserers landsforening

KOL organiserer militære og sivilt ansatte i forsvarssektoren med krigsskoleutdanning eller høyere sivil utdanning.

KOL er:
En partipolitisk nøytral arbeidstaker-organisasjon tilsluttet Akademikerne – den største hovedsammenslutningen i staten.

Vi ivaretar dine interesser både i sentrale forsvarspolitiske spørsmål og i den sentrale og lokale utvikling av dine lønns- og arbeidsvilkår.

Foto: Forsvaret/ Jonas Selim

Velg KOL fordi
Vi mener at utdanning skal lønne seg både i lønningsposen og i karrieren. KOL er i en unik posisjon mot dette målet, fordi vi har en homogen medlemsmasse. Vi slipper normalt å ta hensyn til medlemmer med helt ulike interesser.

Som største arbeidstakerorganisasjon under Akademikerne i Forsvaret representerer vi i de fleste sammenhenger alle akademikerorganisasjonene i Forsvaret.

Foto: Forsvaret/ Torbjørn Kjosvold

KOL tilbyr:

- Rask og pålitelig medlemsassistanse
- Særdeles gode bank- og forsikrings-ordninger i Handelsbanken og Gjensidige
- En times gratis juridisk rådgiving hos KOLs advokat
- Se flere fordeler på KOLs nettsider

Jo flere medlemmer vi blir, desto større gjennomslagskraft vil vi få.

Meld deg inn i KOL i dag!

Det kan du gjøre via våre nettsider:

www.kol.no

Foto: Forsvaret/ Henrik Röyne

▼ **A U.S. Air Force F-15E** takes flight flight in the Middle East in support of Operation Epic Fury with full weapons load, March 2, 2026. Photo: US Air Force

EUROPEAN CAPABILITY GAPS

NATO allies aiming to increase independence from Washington should focus on generating European capacity in areas where only the US military can currently perform key missions.

TEXT:
JUSTIN BRONK,
SENIOR RESEARCH FELLOW FOR AIRPOWER AND TECHNOLOGY,
ROYAL SERVICES INSTITUTE (RUSI) AND ASSOCIATE PROFESSOR AT RNOAF ACADEMY

This article was first published at RUSI in 2025. Republished with permission from RUSI.

The 2025 NATO Summit was almost entirely defined by the ambitious spending pledge to spend 3.5% of GDP on core defence expenditure by 2035. This radical increase in spending commitments was partly driven by a widespread recognition of the long overdue need for Europe to pay more toward its own defence in the face of a rapidly increasing Russian threat. However, it was also due to the urgent need to keep a radically transactional US Administration engaged at the core of the Alliance. Following these commitments, countries now face the question of how to spend the funding they have pledged to ramp up through the coming decade.

There will be significant competing pressures from armed services, defence ministries, governments and industrial players across NATO. Each will attempt to frame the challenges and requirements in such a way as to make the case for their preferred acquisition and force design options. However, one question will likely dominate – to what extent should non-US NATO members prioritise acquisitions and force structure changes to reduce military and defence industrial dependence on the United States?

DAMAGED FAITH IN US SECURITY GUARANTEES

It is unarguable that the second Donald Trump Administration has badly damaged the faith that most European politicians and electorates previously had in the United States as the ultimate guarantor of democracy and European security. It has made a sharp break from the previous Administration's policy on military assistance to Ukraine and instead piled pressure on Kyiv while pursuing a series of strikingly conciliatory approaches towards Moscow. Even more disruptively, President Trump has repeatedly refused to rule out using military force against a NATO Ally – Denmark – to seize Greenland, and repeatedly stated a desire to force Canada to become part of the United States.

«European NATO members must prioritise being able to defend themselves against a heavily armed, combat experienced and embittered Russian force without the US doing the bulk of our fighting for us»

The spending pledge at the 2025 NATO Summit seems to have been enough to get President Trump to recommit publicly to collective defence under Article V. This is certainly a major relief, but it will not and cannot undo the damage done since January in full. Furthermore, Secretary of Defence Pete Hegseth and Vice President JD Vance have repeatedly delivered a message that senior US military and political leaders have been delivering behind closed doors for years. The United States can no longer shoulder the bulk of military responsibility for defending Europe against Russian threats due to the huge military resources required to deter and potentially defeat Chinese forces in the Indo-Pacific.

SEISMIC SHIFT

The seismic shifts in US politics since President Trump returned to the White House have made far greater European defence autonomy an obvious necessity
In many ways, these blunt statements have had their intended effect – forcing a rapid increase in European defence spending. However, the Administration's policies have also led to understandable calls in almost every NATO country from multiple sides of the political spectrum to pursue military independence from the United States as fast as possible. The most common expression of this instinct has been to advocate for exclusively buying European weapon systems to avoid leverage that might be used by the Trump Administration or a future US government with similar or even more divergent geopolitical views to hamper or even prevent European nations defending themselves in a crisis.

DEPENDENCIES ON THE US

One of the highest profile public debates on this issue in multiple countries was around the F-35 fighter aircraft and the fear that the US might use its control over the aircraft's software to render the jets inoperable using a so-called 'kill-switch'. The fact that such a 'kill switch' does not exist is only partial comfort, since there is still genuine dependency on the US for F-35 users. A decision by a US Government to cut off supplies of spare parts, software and mission data updates, or maintenance support could cause rapid degradation of serviceability and combat effectiveness, and ultimately render a fleet non-viable. However, it is vital to remember that such a scenario would mean that the US was not only refusing to actively participate in the conflict in question but was actively attempting to prevent said F-35 user from defending itself. In such a case, almost all NATO member states would have far greater problems than their F-35 fleet not functioning as planned.

Put simply, almost all non-US NATO members are currently heavily reliant on the US military actively conducting a host of critical missions such as suppression and destruction of enemy air defences (SEAD/DEAD), command and control functions and networks, key enablers like airborne electromagnetic attack, and rapid resupply of munitions and other consumables in any major conflict. This would be especially evident in a defensive effort to repel a Russian attack on a NATO member state, due to the formidable Russian ground-based air defence (GBAD) network, long range strike capabilities, large ground forces and its genuinely superpower-class nuclear arsenal.

WHICH GAPS TO FILL FIRST?

European nations should concentrate first and foremost on filling in the capability gaps where they currently rely on the US military doing all or most of the fighting to repel a direct Russian attack on a NATO member state.

Firstly, because replacing all weapons and capabilities purchased from the United States or that are otherwise reliant on US support or resupply to function in a conflict would be an almost impossible endeavour within the next decade. European industry simply does not make suitable analogues to replace a host of high-end US weapon systems, and developing such systems and manufacturing them in quantity will take many years even as large-scale funding is committed.

Secondly, any effort to deliberately phase out existing US weapon systems and cancel existing procurement contracts would undoubtedly produce a

strong negative reaction from the Trump Administration that has just been coaxed back towards its commitments under Article V.

Thirdly, the most likely scenario in which Russia might risk wider aggression against Europe is if the US has already been drawn into a war or dangerous standoff with the People's Republic of China. In such a scenario, the US would likely be politically and militarily willing to support European-led defensive efforts, but the bulk of their own forces would be concentrated in the Indo-Pacific and thus unable to immediately help.

«This means urgently and honestly confronting the areas where only the US currently provides key capabilities and treating the filling of those gaps as a crisis-response task»

SO WHAT?

In the long term, the seismic shifts in US politics since President Trump returned to the White House have made far greater European defence autonomy an obvious necessity – as the President and key officials have themselves repeatedly demanded. In the air domain, this makes efforts like the Anglo-Japanese-Italian Global Combat Aircraft Programme (GCAP) and troubled Franco-German-Spanish Future Combat Aircraft System (FCAS) programme significantly more important. This is both due to their greater attractiveness from an operational sovereignty perspective in view of seismic shifts in US politics, and also because such programmes are now more secure in terms of funding than they were previously, thanks to far higher projected European defence spending in the 5-10 year timeframe.

In the short-medium term, however, the UK and other European NATO members must prioritise being able to defend themselves against a heavily armed, combat experienced and embittered Russian force without the US doing the bulk of our fighting for us. This means urgently and honestly confronting the areas where only the US currently provides key capabilities and treating the filling of those gaps as a crisis-response task.

Where European weapons exist that can meet the requirement and do so rapidly, it clearly makes sense to prioritise investment at home. However, in cases like that of the F-35, which is the lynchpin of any NATO SEAD/DEAD campaign; where there are no effective alternatives available to US-made systems, European states should not hesitate to acquire them as fast as possible. ■

▲ **A British Royal Air Force FGR4 Eurofighter Typhoon** receives fuel from a US Air Force KC-10 Extender, November 2021. Weapons systems for this aircraft: Air-to-Air: Meteor, AMRAAM, ASRAAM Air-to-Surface:Paveway IV, Brimstone 2, Storm Shadow. Photo: Staff Sgt. Jerreht Harris/USAF

▲ **A U.S. Air Force B-52 Stratofortress** leads a formation of aircraft including two Polish air force F-16 Fighting Falcons, four U.S. Air Force F-16 Fighting Falcons, two German Eurofighter Typhoons and four Swedish Gripens over the Baltic Sea, June 9, 2016. Deployed forces are working in tandem with naval forces to enhance flexibility and interoperability with participating NATO allies and partner nations by conducting a series of realistic, combined flying training including air defense, maritime awareness and support to amphibious operations.

Photo: Senior Airman Erin Babis/US Air Force

▲ **Brigader Thomas "Timber" Harlem** fra Luftforsvarets våpenskole lytter til briefing på "the Combined Forces Air Component Command conference" på Ramstein Air Base, Tyskland, 10 februar 2026. Konferansen hadde som mål å forbedre interoperabilitet og strategisk samordning, dele erfaringer, forbedre felles taktikker og styrke alliansen.
Foto: Tech. Sgt. Alexandra M. Longfellow, US Air Force

LUFTMAKT FOR SMÅSTATEN

EUROPEISK AVSKREKKING OG LUFTFORSVARETS ROLLE

Det er usikre tider og mangt og meget er i rask endring, ikke minst hva gjelder internasjonal politikk og internasjonale relasjoner. Det er derfor ikke til å undres over at mange tidvis blir grepet av en form for «alt var bedre før»-nostalgi, som, når den utsettes for nærmere undersøkelser, oftest viser seg å være høyst unyansert, endog direkte feil.

TEKST: STEINAR SKAAR, MAJ (P)/PHD,
FORSVARETS HØGSKOLE/LUFTKRIGSSKOLEN

50-tallet var neppe så rosenrødt familieromantisk som mange på den nasjonalistpopulistiske siden forestiller seg. Det er likevel slik at det er noen endringer i vår tid hvor mye åpenbart var bedre før; ikke minst forholdet til vår viktigste allierte, USA. Hvor de europeiske NATO-landene tidligere og med en viss rett kunne stole på en amerikansk sikkerhetsgaranti, fremstår dette nå som langt mer usikkert. Garantien er i hvert fall ikke betingelsesløs. Både den første og andre Trump-administrasjonen har bidratt til denne usikkerheten gjennom flere utspill som mer enn antyder at USAs støtte til Europa ikke kan tas for gitt (Moller, 2026).

En viktig faktor for fortsatt amerikansk støtte synes å være i hvilken grad Europa er villig til å ta en vesentlig større del av forsvarsregningen selv. Det er etter hvert også bred enighet mellom europeiske stater at Europa selv må ta en mye større del av ansvaret for europeisk sikkerhet enn tidligere. Tanken på, endog frykten for, at Europa må kunne håndtere russisk aggresjon med begrenset, endog kanskje fraværende støtte fra USA, er med andre ord ikke helt ubegrunnet. Det er dette som er utgangspunktet for denne artikkelen; anvendelse av europeisk og norsk luftmakt i en konflikt med Russland med begrenset, eventuelt fravær av støtte fra USA.

Artikkelen vil innledningsvis trekke opp noen utfordringer med eksisterende luftmaktsteori i et småstatsperspektiv. Deretter følger noen betraktninger om det europeiske handlingsrommet for anvendelse av luftmakt før den vil avslutte med å utfordre Luftforsvaret med tre sentrale spørsmål med tanke på konsekvensene av et distansert, endog fraværende USA.

EKSISTERENDE LUFTMAKTSTEORI, ER DEN EGNET FOR NORGE?

Luftmaktsteori er, enkelt forklart, ideer, teorier og forestillinger om hvordan luftmakt best kan utnyttes for å nå politiske og militære målsettinger på en effektiv og hensiktsmessig måte, illustrert gjennom for eksempel John Wardens «The Air Campaign» og Robert Papes «Bombing to Win» (Pape, 2019; Warden, 1989). I den grad det kan finnes en grunnlegger av «faget» er det italieneren Giulio Douhet som i 1921 skrev boken «Command of The Air» (Douhet et al., 2010). Douhet skrev med utgangspunkt i erfaringene fra første verdenskrig og med en betydelig fasinasjon for denne nye og på mange måter fantastiske teknologien. Forestillingen var at luftmakten var genuint grenseoverskridende og hadde et helt annet potensial til å bringe krigen til motstanderens dørstokk enn land og sjømakten. I likhet med de fleste senere luftmaktsteoretikere, mente Douhet at luftmakten kom mest til sin rett gjennom å utnytte dens offensive potensial. Forestillingen om luftmaktens primært offensive begrunnelse ble senere uttrykt gjennom blant annet Stanley Baldwins «The Bomber Will always come through", Arthur "Bomber" Harris ledelse av Bomber Command under Andre Verdenskrig, John Wardens fem-rings modell og Philipp Meilingers «Ten propositions for Air Power. I språkdrakten til samtidens fremherskende konsepter, «Multi Domene Operasjoner-MDO» rammes luftmakten inn av begreper som synkronisering, orkestrering og konvergerende effekter. Luftmakt er, for å sitere Meilinger «Inherently an offensive weapon» (Meilinger, u.å.).

Sett fra perspektivet til USA og det amerikanske luftforsvaret gir dette åpenbart mening. Med unntak av en eventuell kjernefysisk krig vil bruk av amerikansk militærmakt først og fremst finne sted andre steder enn i USA. Dernest, for et luftforsvar med mer enn 3000 kampfly og en underskog av såkalte «enablers»; tankfly, strategisk transport, overvåkning og etterretningskapasiteter, betydelige romkapasiteter og med et doktrinært utgangspunkt om «global vigliance, global reach, global power» er luftmaktens evne til å skape strategiske effekter gjennom offensiv bruk helt sentralt (*AFDP-1*, u.å., s. 10). USAF skal sørge for at USA vinner

kriger, ikke forsvare landet mot en overlegen motstander.

Moderne luftmaktsteori er da også i all hovedsak, skrevet med utgangspunkt i et amerikansk militærmaktsperspektiv og basert på en amerikansk ressurstilgang. Men, der hvor USAF kan planlegge på strategisk paralyse og konvergerende effekter, blir dette langt mer problematisk for et lite luftforsvar. Det norske, endog de nordiske luftforsvarene, har ikke kapasitetene og ressursene tilgjengelig som er nødvendige for å operasjonalisere sentrale elementer i amerikansk luftmilitær tankegang.

DET EUROPEISKE HANDLINGSROMMET

En ganske vanlig, dog likevel høyst ufullstendig, måte å måle kampkraft på er å telle enheter, for eksempel antall kampfly. Norge har som kjent anskaffet 52 F-35, Finland skal anskaffe 64 og Danmark 43. Om noen år vil det i Norden være en total flåte på ca 250 kampfly inkludert den svenske flåten av oppgraderte Saab Gripen. Tallene for Europa uten USA er litt usikre, men ligger antagelig i underkant av totalt 2.000 kampfly av forskjellige kategorier. Det er planer for at Europa rundt 2030 vil disponere en flåte på totalt 600 F-35 («Europe's F-35s: the gamble of 600 fighter jets against Moscow», 2026). Kun basert på antallet fremstår dette som en styrke som burde gi betydelig handlingsrom og ha et reelt avskrekkende potensial.

Det er likevel flere faktorer som kan påvirke det europeiske handlingsrommet hvor denne artikkelen vil berøre to; politisk fragmentering og manglende støttekapasiteter (enablers).

Europeisk verdiskapning og økonomiske ressurser er langt større enn Russlands. Russisk BNP var i 2024 mindre enn Italias og Spanias (*BNP etter land (2024) - IMF*, u.å.) . Det er ingen tvil om at Europa samlet rår over langt større økonomiske, menneskelige og industrielle ressurser enn Russland. Historisk har det imidlertid vært utfordrende å samle Europas NATO-medlemmer i saker som gjelder bruk av militærmakt. Dette ble illustrert blant annet i konflikten i Libya i 2011 hvor kun 7-8 land var villige til å droppe våpen (Marcuzzi, 2022a, 2022b). Amerikansk lederskap har ofte vist seg å være helt nødvendig for å kunne gjennomføre effektive militære operasjoner. Det er krevende, slik enkelte amerikanske politikere og ledende militære litt nedlatende oppfattet europeerne under konfliktene på Balkan på 90-tallet, «to run a war by commitee».

«Det er åpenbare interesse-motsetninger mellom europeiske stater som må forventes å bli tydeligere med et mer distansert USA?»

I tillegg er det åpenbare interesse-motsetninger mellom europeiske stater som må forventes å bli tydeligere med et mer distansert USA. Man må forvente at de sikkerhetspolitiske utfordringene, og ikke minst «the sense of urgency» fortoner seg noe annerledes i Portugal enn de gjør i Latvia og Polen. Det er videre politiske trender i flere europeiske land som peker i retning av et større fokus på egen nasjons snevre interesser med påfølgende mindre interesse for problemstillinger som oppfattes som distanserte; illustrert ved blant annet Victor Orbans Ungarn og Robert Ficos Slovakia.

Enn så lenge synes det som om europeisk enhet er intakt, og det er relativt bred enighet om betydelig styrking av de europeiske forsvarsbudsjettene (Ionta, 2026). Det kan likevel ikke utelukkes at et NATO med et distansert USA vil fremstå mindre samlet og mer regionalisert enn et NATO med et tydelig amerikansk lederskap.

Den andre faktoren er fraværet av støttekapasiteter. Mens Europa kan samle et stort antall kampfly er det slik at disse har begrenset operativ verdi hvis operasjonene ikke understøttes av såkalte «enablers»/muliggjørere som tankfly, etterretnings-kapasiteter, luftovervåkning, romkapasiteter og taktisk og strategisk transport, for å nevne noe. Det er slike kapasiteter som bringer reell operativ verdi og kampkraft til en flåte av kampfly. Her har Europa åpenbare mangler sammenlignet med USA. Mens USA disponerer en tankflyflåte på mer enn 400 fly, har NATO 12 fly som en fellesressurs for alle NATO-medlemmer i tillegg til noen

▲ **Et amerikansk B-52H Stratofortress** flyr sammen med et norsk F-35 over Norge. Foto: Forsvaret

nasjonale kapasiteter, blant annet disponerer Frankrike 15 og Storbritannia 9 tankfly.

Hva betyr dette for europeisk anvendelse av luftmakt? Det er åpenbart at et politisk samlet og koordinert Europa som er villig til å investere i «enablers» vil kunne ha en formidabel, og ikke minst avskrekkende slagkraft. Men i og med at dette ikke er situasjonen nå, og at det vil være utfordrende også i tiden fremover, er det europeiske handlingsrommet begrenset og i stor grad avhengig av amerikanske kapasiteter. En rimelig konklusjon er derfor at Europa må tenke annerledes når det gjelder utnyttelse av europeisk luftmakt hvis forutsetningen er et distansert USA.

Hvor bringer dette oss? For det første har Europa uten USA begrenset handlingsrom. Politisk fragmentering og mangel på sentrale ressurser vil påvirke Europas evne til å møte russisk aggresjon. På den annen side har Europa samlet langt større økonomiske muskler enn Russland, og det har de siste årene blitt en betydelig større forståelse for at Europa må ta et langt større ansvar for egen sikkerhet. Dette taler, etter mitt syn, for at ideen om regionalisering basert på genuine interessefelleskap bør utvikles. Slik sett er etableringen av ledelseselementer som CAOC Bodø og et Norden som et felles luftoperativt operasjonsområde tiltak som kan bidra til økt handlefrihet og ikke minst avskrekkende evne også med et distansert USA. I forlengelsen av dette ligger også, forhåpentligvis, muligheten for at støtteressurser, enablers, i langt større grad kan anskaffes og driftes basert på mellomnasjonale avtaler og/eller innenfor rammen av et mer europeisk NATO.

KONSEKVENSER FOR DET NORSKE LUFTFORSVARET

Hva kan dette bety for det norske Luftforsvaret? Det er for det første åpenbart at Norge, med en flåte på totalt 52 F-35, vil være avhengig av gode og troverdige allierte for å avskrekke en overlegen motstander. Norge er også ressursmessig svakt forberedt på en langvarig konflikt. Slitasjekrig lik den vi observerer i Ukraina er, for å si det mildt, noe enhver forsvarssjef vil forsøke å unngå.

Det doktrinære grunnlaget for det norske luftforsvaret er basert på at bruk av norske luftstridskrefter vil skje i et allianseperspektiv og med USA tungt til stede. Dersom jeg har rett i antakelsen om et mer fragmentert Europa som må være forberedt på å ta større ansvar uten støtte fra USA, så vil en større grad av regionalisert samarbeid basert på felles interesser være en naturlig utvikling.

Gitt disse forutsetningene er det derfor minst tre spørsmål et lite luftforsvar som det norske må stille seg:

1) Er teorier, konsepter og doktriner utviklet med perspektivene til en global supermakt like anvendelige for mindre stater hvis militære kapasiteter først og fremst skal være krigsavvergende og som i liten grad kan ha som ambisjon å beseire en motstander?
2) Kan eller bør det teoretiske og doktrinære grunnlaget for en liten nasjon med begrensede ressurser være basert på ideen om luftmakt som en primært offensiv kapasitet?
3) Hvordan kan små luftforsvar med begrensede ressurser likevel avskrekke en betydelig sterkere motstander? ■

AFDP-1. (u.å.). Hentet 26. august 2025, fra https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_1/AFDP-1.pdf

BNP etter land (2024)—IMF. (u.å.). [Datasett]. Hentet https://www.worldometers.info/no/bnp/bnp-etter-land/?source=imf&year=2024&metric=nominal&region=worldwide

Douhet, G., Harahan, J. P., Kohn, R. H., & Ferrari, D. (Red.). (2010). *The Command of the Air*. University of Alabama Press.

Europe's F-35s: The gamble of 600 fighter jets against Moscow. (2026). *War Wings Daily*.

Ionta, N. (2026, januar 15). *Von der Leyen announces new EU security strategy for 2026*. Euractiv. https://www.euractiv.com/news/von-der-leyen-announces-new-eu-security-strategy-for-2026/

Marcuzzi, S. (2022a, mai). *Libya Brief | no. 11*. Konrad Adenauer Stiftung. https://www.kas.de/documents/282499/282548/Libya+Brief+The+Role+of+The+EU+in+The+Libyan+Conflict+Since+2011.pdf/6f3be9da-c6b2-1601-93c1-f28acc2a2fca?version=1.2

Marcuzzi, S. (2022b, november 18). *The EU, NATO and the Libya crisis: Scaling ambitions down?* Atlantic Council.

Meilinger, C. P. S. (u.å.). *Ten Propositions Regarding Airpower*.

Moller, S. B. (2026). *Trump's NATO Dilemma. Foreign Affairs*. https://www.foreignaffairs.com/united-states/trumps-nato-dilemma

Pape, R. A. (2019). *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Cornell University Press. https://doi.org/10.7591/9780801471513

Warden, J. A. (1989). *The air campaign: Planning for combat*. Pergamon-Brassey's International Defense Publishers.

KVINNELIGE ROLLE-MODELLER LØFTER LUFTFORSVARET

I en tid der Forsvaret skal vokse, er det viktig å finne ut hvordan vi kan rekruttere, og beholde, de beste fra hele befolkningen. Dette gjelder kvinner så vel som menn. Kvinnelige rollemodeller er viktige når det kommer til å beholde unge kvinner i organisasjonen.

TEKST: LØYTNANT KRISTI NYHAUG

Da jeg satt i intervju under FOS og skulle fortelle om hvorfor jeg søkte en karriere i Forsvaret, hørtes det nok litt ut som dette: godt miljø, motiverende med ansvar, ønsker å bidra til noe større, være i en organisasjon som fokuserer på «vi» og ikke «meg» - og så videre.

Disse grunnene stemmer selvfølgelig fortsatt. Likevel, når jeg sitter og reflekterer over det i dag, er det nok noe langt viktigere som var med på å påvirke hvorfor jeg i det hele tatt tenkte at det var mulig for meg å ta en lederutdanning i Forsvaret. For det var altså ikke en selvfølge da rekrutt Nyhaug troppet opp på Kjevik en januardag for fem år siden.

For å være helt ærlig, så var jeg ganske bekymret. Jeg visste lite om Forsvaret, og tenkte at det passet best for de sterkeste og tøffeste gutta. Men det som møtte meg var en kvinnelig troppssjef. Etter rekrutten møtte jeg enda en kvinnelig troppssjef, og etter det igjen var det jammen meg en til. I tillegg til dette hadde jeg flust av kvinnelig befal. Det måtte gå seks måneder før jeg fikk en *mannlig* troppssjef. Samtidig ble jeg gjennom førstegangstjenesten gitt tillit til å utforske mitt eget lederskap. Mitt første møte med Forsvaret hadde altså overbevist meg om at «sånne som meg» passet inn i Forsvaret. At det var rom for kvinnelig lederskap og mitt lederskap!

Da jeg ble oppmerksom på dette, ble jeg bråtт nysgjerrig. Er det slik at rollemodeller, i mitt tilfelle kvinnelige, kan ha en så stor effekt på motivasjon? I en tid der Forsvaret skal vokse, er det viktig å finne ut hvordan vi kan rekruttere, og beholde, de beste fra hele befolkningen. Dette gjelder kvinner så vel som menn.

«Kvinnelige rolle-modeller er viktige når det kommer til å beholde unge kvinner i organisasjonen»

Ser man stort på rekruttering, handler det ikke kun om å rekruttere inn til en organisasjon. Forsvaret må også rekruttere sine ansatte til videre tjeneste. Og på samme måte som rollemodellene ga meg en vei inn i Forsvaret, kan de kanskje også brukes til å få noen til å bli?

ROLLEMODELLTEORI

En rollemodell kan forstås som et individ som har innflytelse på en rolleaspirants prestasjoner, motivasjon og mål gjennom å fungere som atferdsmodell, mulighetsrepresentant og/eller inspirator (Morgenroth et. al., 2015, s. 469, egen oversettelse). En rolleaspirant er et individ som tar aktive, men ikke alltid nødvendigvis tilsiktede valg om hvem sine fotspor de følger basert på deres egne verdier og mål (ibid).

Morgenroth et. al. sin motivasjonelle rollemodellteori lanserer «rollemodellprosessen». Teorien tar utgangspunkt i Vroom sin forventningsteori, noe som legger til grunn at en rollemodell ikke vil ha samme effekt på alle, da alle individer har forskjellige ønsker, mål og ressurser. Videre beskriver Morgenroth et. al. tre forskjellige funksjoner av rollemodeller, som på hver sin måte kan fremkalle motivasjon hos rolleaspiranter; gjennom å være atferdsmodeller, mulighetsrepresentanter og inspiratorer.

Rollemodeller som atferdsmodeller er tett knyttet til observasjonslæring, og handler om at rollemodellen viser hvilke ferdigheter, atferd og oppførsel som må til for å nå et gitt mål. Gjennom dette kan rollemodellene påvirke rolleaspirantenes mestringstro, altså troen på at de kan lykkes (ibid, s. 471).

Rollemodeller som mulighetsrepresentanter viser at noe er mulig, men ikke nødvendigvis hvordan. Disse

▼ **Brigader Gyda Ellefsplass Olssen** er sjef for Forsvarets Fellestjenester og kommandant på Akershus festning. Hun ble kåret til "Årets forsvarskvinne" av Polyteknisk Forening i mars 2026 for sin langvarige innsats for Forsvaret, både som operativ leder og som et markant forbilde.

Foto: Johanne Søstuen/ Forsvaret

rollemodellene er suksessrike medlemmer av ens egen gruppe (ibid s. 467), og signaliserer til rolleaspiranten: *du kan bli som meg*. Disse rollemodellene endrer selvstereotypisering og oppfattelsen av eksterne barrierer (ibid). Et typisk eksempel på dette er generalmajor Tonje Skinnarland som har vist at det går an for kvinner å bli Sjef Luftforsvaret. Hun har bevist at 1) kvinnelige ledere passer til å være topplederе, og 2) kjønn er ikke en hindring for å nå langt i Luftforsvaret.

Til slutt påvirker rollemodeller som inspiratorer hvilke mål vi anser som attraktive. Et eksempel på dette er små barn som ser på Therese Johaug og bestemmer seg for at de vil bli langrennsstjerner.

«Å PARTERE ELEFANTER»

I 2025 skrev jeg en bacheloroppgave om hvordan kvinnelige rollemodeller kan ha en betydning for om unge kvinnelige offiserer ser for seg videre tjeneste i Luftforsvaret. Gjennom å intervjue fire unge kvinnelige offiserer i fire ulike bransjer kom jeg fram til tre overordnede funn. Det første omhandler hvordan kvinnelige rollemodeller i Luftforsvaret i sin funksjon som mulighetsrepresentanter har bidratt til at rolleaspirantene ikke ser begrensninger i karrieremuligheter, til tross for observerbare skjevheter i kjønnsbalansen (Nyhaug, 2025, s. 22). I tillegg har de hatt en betydning for selvoppfatning, slik som en av rolleaspirantene beskriver det: *«Er jeg som person – passer jeg til det her? Ikke sant? Og tilbake på det med å assosiere seg med noen da. Det er enklere å gjøre det med en annen dame, enn en mann synes jeg da. […] Kanskje litt mer like personlighetstrekk som gjør at «okey, men da funker min personlighet. Den kan og passe i en sånn type stilling.»* Rollemodellene bidrar til at unge kvinnelige offiserer føler seg mer hjemme i Forsvaret. Dette er viktig i en organisasjon som Forsvaret, som har en maskulin kultur.

«Kvinner i utradisjonelle yrker kan prestere bedre når de har en sterk kvinnelig rollemodell»

Samtidig fungerer de som atferdsmodeller og har innvirkning på mestringsforventning. En av rolleaspirantene sammenligner jobben rollemodellene gjør, med å spise en elefant. Rollemodellene som går foran oss har partert elefanten, slik at vi som kommer etterpå kan bare starte et sted og gjøre det i biter. Man trenger ikke å takle hele elefanten (Nyhaug, 2025, s. 21). Dette støttes også i litteraturen, Lockwood (2006) hevder at kvinner i utradisjonelle yrker faktisk kan prestere *bedre*

▼ **Sjef Luftforsvaret, generalmajor Tonje Skinnarland,** i cockpit på Bell 412 på Rygge flystasjon i juni 2021.
Foto: Marit Myhre/Forsvaret

når de har en sterk kvinnelig rollemodell.
Videre omhandlet det andre funnet en av de større utfordringene rolleaspirantene så for seg i sin vurdering av hvorvidt de ønsket å forbli i Forsvaret etter pliktårene. For til tross for høy trivsel og motivasjon i tjenesten sin, ser de for seg at balansen mellom jobb og familielivet de ønsker seg kan være uforenelig (Nyhaug, 2025, s. 28). En av rolleaspirantene sier dette: *«Jeg har jo tenkt på sånn for eksempel at hvis jeg skulle fått barn sånn som ting er nå, da vet jeg ikke hvordan jeg skulle løst det engang.»*

Rolleaspirantene har rollemodeller som viser dem at det er mulig å få det til, men det er få rollemodeller på avdelingsnivå som kan være atferdsmodeller og vise hvordan. Dette er for øvrig noe jeg, etter å ha vært ansatt i Luftforsvaret i syv måneder, kan bekrefte. Funnet fremhever viktigheten av å skape kontaktflater mellom kvinner i organisasjonen, som f.eks. Militært Kvinnelig Nettverk (MKN).

Det siste funnet fremhever hvor viktige kvinnelige kollegaer er for sosial støtte og tilhørighet til arbeidsplassen (Nyhaug, 2025, s.31) Fravær av andre kvinner på jobb kan altså være en faktor til at jobbtilfredsheten synker, og at noen vurderer å slutte. Den ene rolleaspiranten forteller om hvordan det å ha en venn på jobben er viktig for å takle å stå i jobben. Ifølge FFI er det en klar sammenheng med at en jevn kjønnsbalanse gir kvinner større spillerom. De skriver at en av de største funnene i deres studie er at «jevnere kjønnsbalanse legger til rette for at begge kjønn får likere vilkår og aksept (FFI, 2017, s. 16).

AVSLUTNING

Min bacheloroppgave viser at kvinnelige rollemodeller er viktige når det kommer til å beholde unge kvinner i organisasjonen. Det er viktig for motivasjon, ambisjon, for å se at noe er mulig, for å trives på jobb, og for å finne løsninger på utfordringer de har. Kvinner er viktige for andre kvinner i Luftforsvaret. Dette betyr ikke at menn ikke kan være gode kilder til sosial støtte, men at det kanskje er noe spesielt med å ha en kvinnelig kollega som man identifiserer seg med.

Kvinnelige rollemodeller var med på å rekruttere meg inn i Luftforsvaret. Nå må jeg finne meg flere rollemodeller som kan fortsette å rekruttere meg til videre tjeneste. ■

Morgenroth, T., Ryan, M. K., & Peters, K. (2015). The motivational theory of role modeling: How role models influence role aspirants' goals. Review of General Psychology, 19(4), 465–483. https://doi-org.fhs.idm.oclc.org/10.1037/gpr0000059

Nyhaug, K. (2025) Å partere elefanter – hvordan kvinnelige rollemodeller kan ha betydning for ståtid i Luftforsvaret. [Bacheloroppgave] Luftkrigsskolen.

Lockwood, P. (2006). "Someone Like Me Can Be Successful": Do College Students Need Same-Gender Role Models? Psychology of Women Quarterly, 30(1), 36–46. https://doi-org.fhs.idm.oclc.org/10.1111/j.1471-6402.2006.00260.x

▼ **335 skvadronen med sin C-130J super Hercules** g Forsvarets sanitet sin Luftevakueringsgruppe evakuerer Ukrainske krigsoffre fra Rzeszów, Polen til sykehus i Europa. Lastemester fra 335 skvadron under oppstart av C-130J Hercules på Marseille Provence flyplass. Foto: Onar Digernes Aase/Forsvaret

SJEF LUFTFORSVARETS

LESELISTE 2026

TEKST:
LARS PEDER HAGA,
FØRSTEAMANUENSIS,
LUFTKRIGSSKOLEN,
SEKSJON FOR LUFTMAKT
OG LUFTMILITÆR LEDELSE

Sjef Luftforsvarets leseliste er ment som en inspirasjon og en veiledning for Luftforsvarets personell som ønsker å tilegne seg ny kunnskap og utvikle seg selv som luftmaktbevisst spesialist, offiser eller sivilt tilsatt.

Leselisten har fokus på luftmakt og luftmilitær ledelse, men tar hensyn til at krigføring og luftmaktutøvelse er tverrfaglig, og listen inneholder titler som ikke nødvendigvis er snevert knyttet til luftoperasjoner eller ledelse av luftmilitære avdelinger.

Av samme grunn vil listen heller ikke være begrenset til akademiske og vitenskapelige titler, men kan også inneholde annen sakprosa, journalistikk og skjønnlitteratur.

Morten Jentoft, «Finland, vår utsatte nabo. Nordmenn og finner i krig og fred», Gyldendal, 2025

I denne boken går mangeårig utenlandskorrespondent og ekspert på Finland og Nordområdene Morten Jentoft gjennom forholdet mellom Norge og Finland fra uavhengigheten og fram til balansegangen mellom stormaktene under de første årene av den kalde krigen. Finland er en nabo og nå også alliert som har stor strategisk betydning for Norge, med en historie som har satt sitt preg på innstillingen til forsvar og sikkerhet, og som det er klokt å vite noe om.

Dag Simastuen og Simen V. Gonsholt, «Jagerflyger - kallenavn «Surf»: om g-krefter, guttedrømmer og livet bak lydmuren», Gyldendal, 2025

Dag Simastuen forteller om sin livslange karriere som jagerflyger, og gir et uvanlig innblikk i det høyteknologiske, prestasjonsorienterte kampflymiljøet.

John Lechner, «Death is Our Business. Russian Mercenaries and the New Era of Private Warfare», Bloomsbury, 2025

John Lechner har skrevet boken om Wagner-gruppen og lederen deres Jevgenij Prigozjin. Det russiske leiesoldatfirmaet gikk fra å operere i skyggene til å spille en framstående rolle i fullskalakrigen mot Ukraina. Prigozjin selv gikk fra småkriminell til å se på seg selv som en krigsherre som sjokkerte hele verden med å marsjere mot Moskva og i forlengelsen sin egen død.

Nicolai Tangen, «Alt jeg har lært om ledelse», Kagge, 2025

En av Norges mest sentrale ledere i internasjonal og norsk kontekst deler av sine erfaringer. Boken kombinerer personlig refleksjon med praktiske perspektiver på tillit, kompleksitet og beslutninger under press. Den er lett å følge, og gir økt forståelse for hvordan ledelsesprinsipper fungerer i virkelige, krevende kontekster. En behøver ikke være enig i alt Nicolai Tangen skriver, men det er fint å få innblikk i hvordan en toppleder som passer på våre felles sparepenger tenker om rundt ledelse, makt og maktanvendelse.

Olav Kjellevold Olsen (red), «Når det gjelder som mest. Operativ ledelse og team i kritiske situasjoner», Universitetsforlaget, 2025

Denne bør leses før krisen, for å bygge forståelse og felles språk. Den bør leses under utdanning og trening, der teori kan kobles til øvelse. Den bør leses etter krevende hendelser, som grunnlag for refleksjon og læring. Og den bør leses i ledergrupper, for å styrke samhandling når det gjelder som mest.

Harald Høiback (red), «Norsk Militært Tidsskrift, Militære perspektiver. Utvalgte artikler fra Norsk Militært Tidsskrift 1830-2025», Oslo Militære Samfund, 2025

I 2025 fylte Oslo Militære Samfund 200 år, og markerte dette med en jubileumsutgave av Norsk Militært Tidsskrift. I den er det femten artikler publisert fra 1830 til 2020 satt sammen med en refleksjon ført i pennen av ulike akademikere og praktikere, sivile og militære. Hver av disse kombinasjonene blir en egen dialog mellom fortid og nåtid, over et bredt spenn av militære problemstillinger.

Eivind Sæther, «Den store flukten. Historien om andre verdenskrigs mest spektakulære fangeflukt og tragedien som fulgte», Bonnier, 2025

En ny behandling av den store flukten fra krigsfangeleiren Stalag Luft III i mars 1944, med særlig vekt på historien til de fire nordmennene som var med, Jens Müller, Per Bergsland, Halldor Espelid og Nils Jørgen Fuglesang. To av dem lyktes sammen med å unnslippe, mens to ble henrettet etter å ha blitt tatt til fange på nytt. Eivind Sæther har brukt nye kilder og intervjuer med etterkommere for å belyse en viktig historie for Luftforsvaret på en ny måte.

Frode Sæland, «Herman Beckers krig. Historien om familien Becker og jødene i Rogaland under andre verdenskrig», Aschehoug, 2009

Herman Beckers krig er biografien om den norske jøden Herman Hirsch Becker, som flyktet fra Norge i 1941 og utdannet seg til navigatør i Lille Norge. Han fløy Catalina i 333-skvadron og Mosquito jagerbomber først i RAF, og siden i det australske flyvåpenets 464-skvadron. Der omkom han i raidet mot Gestapo-hovedkvarteret Shellhuset i København, 21. mars 1945. Dette er også en bok om Herman Beckers familie, om hvordan det kunne være å vokse opp som norsk jøde i mellomkrigstida og om jødeforfølgelsene i Norge og Rogaland. Hele Herman Beckers familie ble myrdet i Holocaust.

I 2026 graduerer Luftkrigsskolens kull Becker, og Herman Beckers krig fortjener en plass på leselista selv om den kom ut i 2009.

Alexander Negrov og Ronald E. Riggio, «Leadership in Ukraine. Studies During Wartime», Elgar, 2025

Denne bør leses i lederutdanning, for å forstå hvordan verdier og lederskap endres under krig. Boken viser at Ukraina har drevet med transformasjonsledelse siden 2014 - 2022. Den gir innsikt i krigens betydning for lederskap og brukes i utvikling av unge ledere spesielt der vi er opptatt av refleksjon.

Bård Fyhn, «Psykologisk trygghet i det norske arbeidslivet», Gyldendal, 2026

Boken viser hvorfor psykologisk trygghet er avgjørende for læring, kvalitet og beredskap. Den oversetter teori til konkret lederatferd i krevende, hierarkiske miljøer. Trygghet kobles tydelig til ansvar, prestasjon og det å si ifra i tide. En praktisk guide for ledere som vil redusere risiko og styrke handlekraft.

Jan Ketil Arnulf, «Kunstig intelligent psykologi - om språkroboter i maskiner, organisasjoner og mennesker», Fagbokforlaget, 2025

Store språkmodeller fortsetter å utfordre oss, i arbeid, i utdanning og i organisasjoner. I denne boka åpner Jan Ketil Arnulf opp teknologien bak og ser på hvordan skjer med ledelse, tillit og mening i en verden der teknologien både snakker og tar beslutninger.

Artem Chapeye (overs. Zenia Tompkins), «Ordinary People Don't Carry Machine Guns: Thoughts on War», Seven Stories press, 2025

En samling av tre essay om Chapeyes erfaring fra krigen i Ukraina. De beskriver hvorfor han, som hadde regnet seg som pasifist, vervet seg ved fullskala-invasjonen i 2022, og hvordan han har opplevd fellesskapet med andre soldater i krig, forholdet til de som av forskjellige grunner ikke kjemper, og surrealismen i det hele. En tankevekkende erfaringstekst om hvordan mennesker påvirker hverandre i ekstreme situasjoner.

ØNSKER DU Å NOMINERE KANDIDATER TIL NESTE ÅRS LESELISTE ELLER STANDARDVERKENE?

Send forslag til lhaga@mil.no eller let opp Lars Peder Haga på FISBasis.

EIVIND SÆTHER

DEN STORE FLUKTEN

HISTORIEN OM ANDRE VERDENSKRIGS MEST SPEKTAKULÆRE FANGEFLUKT OG TRAGEDIEN SOM FULGTE

ANMELDT AV OLE JØRGEN MAAØ,
LUFTKRIGSSKOLEN

UTGIVER: BONNIER NORSK FORLAG
UTGITT: 2025
SPRÅK: NORSK
ISBN: 9788234723834

Eivind Sæther har skrevet om det han selv fremstiller som en nokså glemt episode fra 2. verdenskrig – glemt her i Norge må vite. For nokså mange har nok hørt om *The Great Escape* under 2. verdenskrig, men hvem vet egentlig at fire nordmenn var med på flukten, og at to av dem var blant de tre eneste (av over 70) som kom seg i frihet?

Boken omhandler altså den store flukten fra krigsfangeleiren Stalag Luft III, en av flere fangeleire der tyskerne samlet allierte flymannskaper som hadde nødlandet eller hoppet ut av ødelagte fly over kontinentet og deretter blitt tatt til fange. Mannskapene ble samlet i flere slike etter hvert voksende krigsfangeleire. Disse leirene må på ingen måte sammenlignes med konsentrasjonsleirer eller dødsleirene som tyskerne også hadde mange av før og under krigen. Nei, dette var en leir der tyskerne i all hovedsak behandlet fangene sine godt. I tillegg fikk fangene lov å motta pakker fra Røde Kors, og til og med motta og sende (sensurerte) brev til familie og venner, både i frie og okkuperte land.

Stalag Luft III lå like ved byen Sagan i Polen, omtrent 200 kilometer sørøst for Berlin. Den åpnet i 1942 og ble bygget ut en rekke ganger, etter hvert som behovet økte. Det satt opp imot 11 000 fanger totalt i leiren under krigen. Leiren ble regnet som særdeles fluktsikker, noe som skyldtes flere forhold. Alle brakkene var bygget på påler for å forhindre at man kunne skjule inngangene til tunnelene. I tillegg var det mye sand i grunnen der, slik at tunnelene ble spesielt skjøre, samtidig som tyskerne hadde installert seismografer for å detektere gravelyder.

Imidlertid var det flere fluktforsøk fra leiren, flere av dem også ved hjelp av tunneler som man grov ut. 24. mars 1944 rømte 76 fanger gjennom tunnelen «Harry». 73 av dem ble nokså hurtig tatt til fange, mens kun tre altså nådde friheten. Hitler ble rasende og beordret flyktningene henrettet, men det ble etter en del diskusjon i naziledelsen redusert til at 50 av rømlingene skulle skytes. Dette ble gjort gjennom fiktive rømminger fra fangenskap, men var i realiteten rene henrettelser.

Sæther har skrevet en meget god bok. Den er særdeles velskrevet. Han evner å fortelle både historien om forberedelsene til og selve fangeflukten, og samtidig tegne et fint portrett av de fire nordmennene som var med på flukten. Han følger de fire både før de ble tatt til fange, i leiren og under flukten. Boken er spennende og særdeles godt bygget opp. Dette er narrativ kunst!

Sæther veksler fint mellom enkeltpersoners historier i den store historien og den store historien fortalt gjennom enkeltmennesker og holder god framdrift. Sæthers kildearbeid imponerer også, ikke minst bruken av tyske rettskilder fra tiden etter krigen for å kunne – eller forsøke – å dokumentere hva som skjedde da to av nordmennene – Haldor Espelid og Nils Jørgen Fuglesang - ble henrettet. Her er kildearbeidet svært godt, og Sæther bringer nytt lys over deler av historien på veldig fint vis.

Delen om den vellykkede flukten til Jens Müller og Per Bergsland, som rømte til Sverige i et frakteskip, er kanskje bokens aller beste. Det er – til tross for at vi vet at det går bra – meget spennende fortalt.

Jeg har egentlig bare småtteri å påpeke av mer negativ karakter. Min største frustrasjon som fag-historiker er at Sæther skriver som om ting han umulig kan vite noe om er sanne. Jeg har følelsen av at han har skrevet seg litt vel varm i trøya og tatt i litt vel mye. Men det kan jeg strengt tatt egentlig ikke vite noe om. Det er akkurat det samme når Sæther mener å vite når folk svettet, hvordan Jens Müller mente at en formasjon fly så ut under ham på et bestemt tidspunkt osv, osv. Det er journalisten Sæther som skriver i disse delene (det er nokså mange slike partier i boken). Disse forholdene kan Sæther enten ikke vite noe om, eller i beste fall spekulere i. I det minste skylder han å gjøre leseren oppmerksom på at han ikke egentlig vet dette. Men jeg vedgår at dette gjør teksten mer levende og historien mer spennende, men den fjerner seg samtidig fra det vi kan anta er en eller annen form for sannhet – eller det vi altså kan mene og vite noe om.

Boken ellers har bare noen ytterst små feil; Squadron leader i RAF betyr faktisk verken skvadron-leder eller skvadronsjef på norsk. Det er en militær grad i rangsystemet i RAF, sammenlignbart med major i det norske luftforsvaret. Man bruker heller ikke å ha anti-luftvernsystemer på bakken. Det blir smør på flesk for å si det mildt, det får holde med antiluftskyts eller luftvern.

Eivind Sæther har, tross disse mindre inn-vendingene, skrevet et aldri så lite mesterverk om den store flukten, rett og slett ved å kaste et fortjent norsk blikk på den, og ikke minst takket være godt kilde-arbeid og en meget god penn. Jeg lar meg (nesten) rive med også i de partiene der jeg vet at Sæther tar i vel mye. Nå har jeg fått nyss i at boken også skal bli film. Det ser jeg veldig fram til. Men boka blir også denne gangen garantert bedre og mer utfyllende enn filmen – så løp, kjøp og les – dette er strålende prosa om norsk luftmilitær historie! ■

NYTT FRA LUFTFORSVARET

«Redningshelikoptertjenesten er en integrert del av Forsvarets operative evne i krise og krig».

▲ **Soldater i førstegangstjeneste** Finnmark heimevernsdistrikt får støtte av 330-skvadronen til forflytning inn i skytefeltet på Porsangmoen.
Foto: Helene Sofie Thorkildsen / Forsvaret

REDNING I FRED, KRISE OG KRIG

Redningshelikoptertjenesten er en av Norges mest synlige og tillitsvekkende beredskapskapasiteter. For mange forbindes den først og fremst med livreddende innsats i fredstid. Det er både forståelig og riktig. Samtidig er det avgjørende å være tydelig på at denne kapasiteten også er, og alltid har vært, en integrert del av Forsvarets operative evne i krise og krig.

TEKST: OBERST LARS RØINE, SJEF 130 LUFTVING

330 skvadron ved 130 luftving er ikke en sivil støttefunksjon som Forsvaret leverer på vegne av andre. Skvadronen er fullt ut en militær avdeling i Luftforsvaret, med et samfunnskritisk oppdrag som løses hver dag og et ansvar som strekker seg langt utover fredstid.

KLARE ROLLER I REDNINGSTJENESTEN

Den nasjonale redningstjenesten ledes av Hovedredningssentralen (HRS). De har ansvar og myndighet for å lede og koordinere søk- og redningsaksjoner i Norge i fredstid. Dette innebærer operativ ledelse av redningsaksjoner og samordning av sivile og militære ressurser når liv og helse er truet.

Luftforsvarets rolle er å stille redningshelikopterkapasitet til rådighet for redningstjenesten og å gjennomføre oppdragene innenfor militær kommando og kontroll. HRS leder selve redningsaksjonen. Luftforsvaret har ansvar for eget personell, materiell, beredskap, trening og operativ evne. Denne ansvarsdelingen er tydelig, avklart og godt innarbeidet.

OVER 50 ÅR MED OPERATIV UTVIKLING

Luftforsvaret har utviklet, bygget og drevet redningshelikoptertjenesten i over 50 år. Denne kontinuiteten har gitt Norge en av verdens mest robuste søk- og redningskapasiteter. Erfaringen er både teknisk, operativ og organisatorisk, bygget gjennom kontinuerlig beredskap og aktivitet.

Med helikopteret AW101 disponerer 330 skvadronen et helikoptersystem som dekker hele oppdragsspekteret. Rekkevidde, utholdenhet, sensorer og lastekapasitet gjør helikopteret egnet både til daglige redningsoppdrag og til støtte for militære operasjoner under krevende forhold.

EN MILITÆR KAPASITET OGSÅ I FRED

I fredstid løser 330 skvadronen søk- og redningsoppdrag og luftambulanseoppdrag på vegne av samfunnet, under operativ ledelse av HRS. Dette er et lovpålagt oppdrag som Luftforsvaret tar fullt ansvar for. Samtidig er det viktig å være tydelig på at oppdragene løses innenfor en militær struktur og med militært utdannet personell.

Denne rammen gir tilgjengelighet, hardførhet og evne til å levere også når rammebetingelsene endrer seg raskt.

KLAR FOR KRISE OG KRIG

I en mer krevende sikkerhetspolitisk situasjon må redningshelikoptertjenesten ses i et totalforsvarsperspektiv. I krise og krig inngår 330 skvadronen som en del av Forsvarets samlede luftoperative evne, under militær kommando fra Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Da endres også rammene for bruk av kapasiteten, i tråd med andre behov og prioriteringer.

▲ Oberst Lars Røine. Foto: Fabian Helmersen/Forsvaret

Samvirket med HRS og sivile aktører i fredstid gir erfaring og tillit som er direkte overførbar til krise og krig. Dette er totalforsvar i praksis.

Redningshelikoptertjenesten er en integrert del av Luftforsvarets operative evne. Slik ivaretar vi både menneskeliv i fredstid, og nasjonal beredskap hvis verdenssituasjonen tilspisser seg ytterligere, og det vil kreves noe mer. ■

▼ **Mange av Luftforsvarets flybaser** har vært benyttet under årets store vinterøvelse Cold Response 2026, og i mange tilfeller har de allierte trent i mange uker før det, som forberedelser til øvelsen. Luftforsvaret har fått trent og øvd på alliert mottak.
Foto: Onar Digernes Aase/Forsvaret

ALLIERT MOTTAK PÅ LUFTFORSVARETS BASER UNDER ÅRETS VINTERØVELSE

Luftforsvarets flybaser spilte en avgjørende rolle under årets store vinterøvelse Cold Response 26.

TEKST: STIAN ROEN

Våre flybaser er strategisk plassert, ga god dekning i nordområdene for våre allierte og sikret hurtig reaksjon og mobilisering, sier sjef for nasjonale operasjoner i CAOC i Bodø, brigader Michael Bottenvik-Hartmann.

Flybasene var avgjørende for å sikre alliert samhandling og interoperabilitet, med hurtighet og rekkevidde. Derfor er flybasene en stor del av vinterøvelsene som Norge holder jevnlig i nordområdene.

Luftforsvarets baser ivaretok flere tusen utenlandske militære styrker, og rundt 50 ulike fly og helikoptre under øvelsen.

Hoveddelen av øvelsen pågikk fra 9. til 19. mars, primært i Nord-Norge, men for Luftforsvarets del var det besøk helt fra Rygge i sør, til Sola i vest, Ørland i Midt-Norge og hos Evenes og Bardufoss i nord. I Rovaniemi i Finland og Kallax i Sverige var det også kampfly til stede som en del av Cold Response 2026.

ANKOMMET TIDLIGERE

– Mange av styrkene hadde allerede vært i Norge en god stund før øvelsen begynte, for å forberede seg på vintertreningen foran den store øvelsen, sier Cathrine Thorshaug Wang, sjef for 131 luftving og Bardufoss flystasjon.

Både amerikanere, tyskere og briter var å se på Bardufoss.

– Vår oppgave var å tilrettelegge så godt som mulig for de allierte styrkene inne på flystasjonsområdet, slik at de kunne konsentrere seg om de operative oppdragene og ha fokus på vinteroperasjonene, fortsetter Thorshaug Wang.

Litt lenger sør, på Evenes flystasjon, var det P-8-operasjonene som sto i hovedfokus. Norge og Storbritannia har i den senere tiden utvidet sitt samarbeid, og det gjelder også for maritime kapasiteter. Her var også en britisk Force Protection-skvadron, som samarbeidet med flystasjonens eget vakt- og sikringslag under Cold Response.

BRITISK-NORSK SAMARBEID

– Vi har begynt å samarbeide mer og mer med britene. De er en viktig alliert, og vi fikk testet oss og vårt personell på å ivareta det som trengtes for våre besøkende styrker, slik at de kunne drive militære operasjoner ut fra Evenes, sier oberst Hans Martin Steiro, sjef for 133 luftving og Evenes flystasjon.

De aller fleste kampflyene under øvelsen var stasjonert på Ørland flystasjon i Midt-Norge. Her fantes både amerikanske F-35A og finske F-18, i samspill med våre egne norske F-35. I tillegg deltok tyskerne med et stort transportfly av typen A-400 ut fra Ørland. AWACS, flyet med den store tallerkenen over flykroppen, deltok også herfra.

– Vi er ikke ukjent med å ha flere allierte nasjoner samlet her på Ørland. Først og fremst ga det gode synergieffekter mellom kampflymiljøene og de andre flymiljøene. Det er hyggelig å se at de er ivrige etter å samarbeide og trene i nord og under arktiske forhold, sier oberst Ole Marius Tørrisplass, sjef for 132 luftving og Ørland flystasjon.

CAOC BODØ DELTOK FOR FØRSTE GANG

Målet for øvelsen var å øve forsvar av Norge og NATOs nordlige flanke under arktiske forhold, styrke samarbeid og interoperabilitet mellom allierte styrker, og bidra til avskrekking. Realistisk trening og det å få erfaring med samhandling i multidomeneoperasjoner, der luftstyrker samhandlet med land- og sjøstyrker, var viktig trening.

Totalt deltok omtrent 25 000 soldater fra 14 NATO-land. Av disse øvde om lag 11 800 på norsk jord, mens resten deltok over luftrommet, til sjøs eller i Finland.

– Vi stilte med rullebaner, drivstoff-anlegg, hangarer, vedlikeholdsfasiliteter, transport, forsyninger, innkvartering og blant annet forpleining. Å være vertskap betydde ikke bare å øve egne styrker, men demonstrerte også evnen til å ta imot, understøtte og integrere allierte luftstyrker i nord, sier Bottenvik-Hartmann.

CAOC i Bodø var en helt sentral aktør i luftdimensjonen under øvelsen. For første gang skulle de styre, koordinere og kontrollere luftoperasjonene som et NATO-hovedkvarter.

– Vi gledet oss til øvelsen og vi hadde allerede planlagt den lenge. Vi viste oss oppgaven verdig, avslutter sjefen for nasjonale operasjoner i CAOC Bodø.

▲ **Ledelse av luftoperasjoner** handler ikke bare om antall fly eller teknologisk ytelse alene. Det handler om hvordan vi organiserer oss. Hvordan vi samvirker. Hvordan vi tar beslutninger. Raskt. Og presist. Det sa generalmajor Øivind Gunnerud i sin innledning. Foto: Luftforsvaret

NORDISK TYNGDE OG NATO I FOKUS

For første gang ble Luftmaktseminaret slått sammen med lederskaps-konferansen på Luftkrigsskolen.

TEKST: STIAN ROEN

Vi er meget godt fornøyde med årets konferanse, sier skolesjef og oberst Håkon Rua på Luftkrigsskolen.

Konferansen ble avholdt 3. og 4. februar, og samlet militære ledere, forskere og allierte representanter. I en tid preget av økt stormaktsrivalisering, krig i Europa og rask teknologisk utvikling, sto ett spørsmål sentralt: Hvordan skal luftmakt ledes og anvendes i nordområdene i årene som kommer?

NATO I NORD – FRA PERIFERI TIL TYNGDEPUNKT

Etableringen av CAOC Bodø markerer et strategisk skifte for NATO. Med et dedikert Combined Air Operations Centre i Nord-Norge styrkes evnen til å planlegge og lede luftoperasjoner i Arktis og Nord-Atlanteren. Under seminaret ble det tydelig at dette ikke bare handler om infrastruktur, men om doktrine, samvirke og ledelse. Innleggene pekte på at luftmakt i nord krever:

- Hurtig beslutningstaking under krevende klimatiske forhold
- Sømløs integrasjon mellom nasjonale og allierte styrker
- Robust kommando- og kontrollstruktur med høy motstandskraft

Diskusjonene løftet også frem hvordan avskrekking og beroligelse må balanseres i møte med økt militær aktivitet i regionen.

ET TETTERE NORDISK LUFTFORSVAR

Et gjennomgående tema var det stadig tettere samarbeidet mellom de nordiske landene, og første dag ga plass til en panelsamtale der de nordiske luftforsvarssjefene diskuterte hvilke

▲ **En av flere debatter** under kyndig ledelse av Steinar Skaar. Foto: Luftforsvaret

operative konsekvenser den nye strukturen får i praksis. Med Sveriges og Finlands NATO-medlemskap er det operative handlingsrommet betydelig utvidet. Representanter fra de nordiske luftforsvarene beskrev hvordan felles planverk, øvelser og situasjonsforståelse nå utvikles i et tempo vi ikke har sett tidligere.

Det nordiske luftrommet blir i økende grad betraktet som ett operativt område. Dette gir nye muligheter – men stiller også større krav til interoperabilitet, standardisering og politisk samordning.

TEKNOLOGI, TEMPO OG MULTIDOMENE

Seminaret viet betydelig oppmerksomhet til teknologiske drivere: kunstig intelligens, autonome systemer og integrerte sensornettverk. Overgangen fra tradisjonelle luftoperasjoner til multidomene-operasjoner (MDO) var et sentralt diskusjonspunkt.

For Norges del ble erfaringene med Luftforsvaret og innfasingen av F-35 trukket frem som eksempel på hvordan moderne plattformer fungerer som sensornoder i et større nettverk – ikke bare som kampfly. Luftmakt handler i økende grad om informasjonsdominans og evnen til å koble sensorer, beslutningstakere og effektorer raskere enn en motstander.

MENNESKE ER AVGJØRENDE

Selv om teknologi fikk stor plass, var seminarets kanskje viktigste budskap at mennesket fortsatt er avgjørende. Flere foredrag tok for seg beslutningstaking under usikkerhet, kognitiv belastning og behovet for tillitsbasert ledelse i komplekse operasjoner.

Generalmajor Øivind Gunnerud sa i sin velkomsttale at ledelse av luftoperasjoner ikke bare handler om antall fly eller teknologisk ytelse alene. Det handler om hvordan vi organiserer oss. Hvordan vi samvirker. Hvordan vi tar beslutninger. Raskt. Og presist. Det er derfor Luftforsvarets visjon er: Luftmakt på rett sted til rett tid med rett effekt.

- Det krever mer enn gode planer. Det krever robust kommando og kontroll. Tillit i strukturen. Og mennesker som forstår sitt oppdrag, sine allierte og helheten, fortsatte Gunnerud.

EN FAGLIG MØTEPLASS MED STRATEGISK BETYDNING

Denne konferansen markerer også noe nytt. - Vi har samlet to viktige konferanser i én felles ramme. Det gir oss en anledning til å se luftmakt og ledelse i sammenheng. For det ene eksisterer ikke uten det andre. Tvert imot. Det er nettopp koblingen mellom disse to som gjør dem relevante for Luftforsvaret. Derfor vil jeg rette en stor takk til Luftkrigsskolen som har snudd seg rundt og lagt til rette for en ny og samlet konferanse.

Om det kommer til å bli slik i framtiden er uvisst, og en evaluering av sammenslåingen vil blant annet se på den videre utviklingen av både luftmaktseminaret og lederskapskonferansen.

Luftmakt-og lederskapskonferansen 2026 bekreftet sin rolle som en av de viktigste nasjonale arenaene for luftmaktfaglig diskusjon. Kombinasjonen av operative erfaringer, akademisk analyse og allierte perspektiver ga bredde og dybde.

- I sum tegnet konferansen et bilde av et luftforsvar i rask utvikling – tettere integrert i NATO, sterkere knyttet til nordiske partnere og mer teknologisk avansert enn noen gang. Samtidig sto én erkjennelse fast: I møte med nye trusler er det samspillet mellom mennesker, teknologi og allianser som vil muliggjøre effekten av fremtidens luftmakt, avslutter skolesjef Rua. ■

▲ **Dag Simastuen** har hatt en hel yrkeskarriere i cockpit, som nå går mot slutten. I vår vender han nesen hjem. Foto: Privat

JAGERFLYPILOTEN

Dag Simastuen har utdannet et helt luftforsvar av kampflypiloter og skrevet bok om det. I en alder av 61 år er han inne i sine siste operative uker som jagerflypilot. – Mitt beste råd er; Prøv deg og følg drømmen din, sier Simastuen.

▲ **På Sheppard Air Force Base** er det malt en egen "patch" på parkeringsplassen, til ære for jagerflypiloten som har nådd 7000 sorties i sin karriere. Foto: Privat

▲ **Ofte kan det bli to flyturer om dagen,** og med flere T-38 i lufta. Det er krevende dager og det kan sammenlignes med å være en toppidrettsutøver. Som kampflyinstruktør skal du prestere sammen med elevene hver gang. Foto: Privat

TEKST: STIAN ROEN

De aller fleste av Luftforsvarets kampflypiloter går under radaren. De er anonyme, de er skjermet fra omverdenen, på grunn av jobben de utfører. Likevel trengs det noen som kan fortelle om yrket, om hva de gjør. Dag Simastuen er en av få norske kampflypiloter som gjennom hele sin karriere har stått fram og snakket om det som svært få får lov å være en del av, spydspissen i Norges forsvar.

- HAR ALDRI VÆRT EN TANKE

Mange har indikert til Dag Simastuen, inkludert hans kone; Du burde komme mellom to permer. Skriv en bok. Men det har aldri vært en tanke, før han ble kontaktet av Forsvarssjefens pressetalsapparat, som igjen hadde blitt kontaktet av forlagssjefen i Gyldendal, som lurte på om det finnes en jagerflyger de kan skrive bok om. Slik ble boka Jagerflyger til, der Simastuen forteller om et helt liv med G-krefter, guttedrømmer og livet bak lydmuren. Over 4000 eksemplarer er nå solgt.

- Min far var en av Norges største kjendiser da jeg vokste opp, og før min tid i Luftforsvaret var jeg lite interessert i å være i fokus, men etter hvert har det falt naturlig for meg å være et profilert ansikt utad. Det er viktig at vi snakker til offentligheten om jobben vår. Så lenge jeg kan bidra til rekrutteringen, er jeg stolt av det, og når du stikker hodet ditt litt fram, må du faktisk skryte litt av hva man har oppnådd, sier Dag.

OVER 7300 TIMER

Han har flydd over 7000 «sorties» for Norges Luftforsvar og NATO, 7300 timer, og innehar Norgesrekord når det gjelder både antall flytimer og alderen han har nådd som fortsatt instruktør og jagerflypilot.

- Det er gøy når det har en effekt. Og at elevene fortsatt ønsker å fly sammen med meg. De lurer jo på hvordan jeg har klart å holde ut så lenge, hva er hemmeligheten liksom, forteller Dag, engasjert.

Det kommer ikke gratis, det er som å være en toppidrettsutøver, som må trene på ulike ting for å holde seg i verdenstoppen.

- Jeg trener mye og er bevisst på det mentale, som blant annet betyr å være til stedet i øyeblikket med riktig fokus, sier Dag.

Det handler blant annet om mental innstilling og mobilisering.

- Gjør det litt vondt i magen, går jeg fortsatt å gjør det. Å være et forbilde på hvordan du kan holde ut i denne bransjen lenge, finne den indre motivasjonen. Jeg er ikke et supermenneske, og kan ha en eller flere dårlige dager. Det kan være tøft til tider. Men det gjelder å finne motivasjonen, få bort det vonde i magen, og bryte ned det store bilde i veldig mange små deler. Jeg aksepterer å gå ut av komfortsonen mye. Komme inn i bobla. Elevene fortjener den beste treningen i verden, og da skal jeg være den beste instruktøren, for å få eleven til å bli den beste utgaven av seg selv.

BEHANDLER ELEVENE ULIKT

Flyelevene blir også behandlet litt ulikt. Dag ser an personligheten. En dag kan han gå inn i bestefarsrollen, fordi eleven trenger det, mens den neste eleven kan ha så stor tro på sine egne ferdigheter, at det gjelder å sette de litt på plass.

Det kan også være krevende når været er dårlig og Dag og eleven ikke tror det blir noe flytur.

- Å skru den modusen fra at det ikke blir noe, til at det faktisk blir flytur, er kanskje det mest krevende. Det koster mye, forteller Dag.

Han forteller at det er en stor risiko i det de gjør på flyturene, og på Sheppard er det veldig mange fly å forholde seg til. Da går det ikke på alder, om du er ung eller litt eldre slik som Dag, men kvalitet på flygingen, hvor mye du flyr. Ofte blir det to flyturer om dagen. Selv mener han at det hadde vært mulig å fly enda noen år, og at erfaringen etter hvert spiller en stor rolle når du skal holde på i mange år. Men kona vil ha han hjem nå, og det synes han også er fint, og å slutte å «pendle» så langt.

- Det som inspirerer er at jeg skjønte at jeg betyr mer for andre enn det jeg kanskje skjønner selv. Jeg opplever å få mange meldinger fra unge piloter, også mennesker fra andre kategorier generelt, og de vil gjerne snakke med meg for å høre hvordan jeg klarer å holde meg i gamet enda.

Simastuen har ikke vært opptatt av karriere, men å fly så mye som mulig. Opptatt av å gjøre andre gode rundt seg. Se at andre lykkes, smiler, blir gode, får framgang og produserer kampkraft og flytimer.

- Som ny skvadronssjef på 331 skvadron i Bodø på starten av 2000-tallet, kom jeg til en skvadron der over halvparten av pilotene ikke var Combat Ready. Jeg begynte å ta tak i dette slik at pilotene ble sjekket ut på ulike nivåer. Det skapte en glede og motivasjon blant kollegaene som var godt å se som sjef.

EGENTLIG VAR RYGGEN FOR LANG

Men det var ikke gitt at Simastuen skulle bli jagerflypilot. Han var egentlig for høy og hadde en for lang rygg til datidens krav og regler for flysete i flytypen F-5, den gang det norske jagerflyet. Han fikk derfor beskjed om å måle seg igjen av sin sjef som ville ha han på jagerfly. Simastuen leste seg opp på og fant ut at menneskekroppen er litt lengre på morgenen enn kvelden, så han ba om å få måle seg på ettermiddagen. Det fikk han ikke. Så han sto heller grytidlig opp på natta, og trente noen timer, før han møtte opp på ny måling.

- Jeg ga meg ikke på den, og med ny måling gikk jeg akkurat innenfor, selv om flylegen stusset på at jeg hadde blitt kortere. I dag er det andre typer seter i jetflyene, så det med høyden er ikke et problem lenger, sier Simastuen. Mange jagerflygere er over 190 cm i dag.

- Ikke selekter deg selv bort, aldri tro at du ikke er god nok. Vi er ikke en type person eller personlighet, men vi har alle typer mennesker i miljøet vårt. Ingen vet hvem som passer inn før du har testet deg på seleksjonssenteret i Luftforsvaret, sier Dag.

Det går heller ikke på karakterer fra skolen. Han oppfordrer de unge til å oppsøke ekspertise, å snakke med folk, før de kommer på opptak. Det gjorde at han selv fikk roet nervene på opptaket, siden han hadde fått snakket med flere som ga han en viss trygghet før oppmøte.

- Men det kommer til å være vondt, det kommer til å være demotiverende dager, og dager du tror at det her kommer ikke til å gå. Du er nede i kjelleren, men aldri gi opp. Og bruk kullkameratene, og lær av hverandre, oppfordrer Dag.

FRA DEFENSIVE TIL OFFENSIVE OPERASJONER

Siden Simastuen ble utdannet har det vært en stor endring i oppdragsporteføljen. Fra den kalde krigen og defensive luftoperasjoner, så begynte de norske pilotene å dra ut på internasjonale operasjoner på slutten av 90-tallet.

- Jeg husker vi snakket om det, at nå måtte vi begynne å være med på litt andre ting også. Det var naturlig. Og jeg skrev hovedoppgaven på Luftkrigsskolen akkurat da, om innføring i offensive kapasiteter, og så ble det faktisk en realitet kort tid etter. Forsvaret er et politisk verktøy, vi hadde gode flymaskiner, vi var godt trent, hadde våpen og bomber. Når du er i toppidretten så blir settingen annerledes når du er med i Champions League, slik som Bodø/Glimt, sier Simastuen.

Det å være kampflypilot er i det store og hele en kul jobb, men det er ikke for alle. Det kan fort handle om å ta liv. Det er dønn alvor.

- Jeg mener vi ikke kan stille for mye spørsmålstegn med hvorfor vi er akkurat her, hva gjør vi her i denne operasjonen. Vi må gjøre jobben og være klare når det er behov for oss, sier Dag.

LÆR Å FLY FØRST

Disse tankene er imidlertid noe Dag tenker at de unge som ønsker å bli flygere i Forsvaret, og spesielt kampflypiloter, ikke skal tenke for mye på i starten av karrieren. Da handler det om å lære å fly flymaskinen. Så kommer oppdragene etterpå. Han sammenligner det blant annet med andre yrker, og det å ha en profesjonell holdning til utførelsen. Mange har lyst til å bli brannmenn, men de tenker kanskje ikke over farene og risikoene de vil utsette seg for.

- Du kan ikke begynne med å tenke på at det huset er livsfarlig og kan rase sammen i en brann. Da er det heller viktig at hvis du har lyst til å bli brannmann, skal det være et system som sørger for å bygge opp kompetansen skritt for skritt. Du må begynne i riktig ende.

Simastuen har vært kampflyinstruktør helt siden 1992. I mange ulike roller og jobber. Nær sagt alle som er kampflypiloter i dagens Luftforsvar har på et tidspunkt vært i kontakt med Simastuen.

Han beskriver en hverdag på Sheppard Air Force Base med mye ansvar. Først handler det om å passe på seg selv, så flymaskinen, så eleven som sitter i samme flymaskin. Så er det en eller flere flyelever som flyr solo ved siden av. Det handler om å stole på eleven og hverandre.

FØRSTE I INTERNASJONALE OPERASJONER

Simastuen var også en av de første norske jagerflypilotene som ble sendt til internasjonale operasjoner etter 2. verdenskrig. Det skjedde i 1998, første gang norske militære fly ble brukt i en slik type operasjon. Med 85 jagerfly fra mange ulike allierte nasjoner, som fløy langt inn i det tidligere Jugoslavia, nærmere bestemt over og inn i Makedonia og ut igjen i Adriaterhavet, for å demonstrere luftmakt og sende et signal til Slobodan

▲ **Det handler om å lære å fly flyet først,** og få mange timer i cockpit, så kommer oppdragene etterpå. Foto: Privat

Milosevic, daværende og avdøde presidenten i tidligere Jugoslavia.

- Det var en veldig spesiell opplevelse. Vi visste ikke hva som kom til å møte oss. Men det gikk heldigvis veldig bra. Det gikk veldig fort. Jeg fløy fra Ørland på lørdag for å delta i operasjonen, og returnerte til Norge påfølgende tirsdag. Jeg husker at vi var litt stolte når vi kom tilbake til Ørland, siden dette var første gang siden 2. verdenskrig at vi hadde vært med på et sånt type oppdrag.

Siden har kampflyvåpenet til Norge blitt benyttet i mange internasjonale konflikter. Selv var Simastuen norsk styrkesjef i Afghanistan. Oppdraget var å hjelpe de allierte styrkene på bakken. Ikke nødvendigvis å slippe så mange bomber, men å være en avskrekkende effektor på fienden.

- Når fienden kunne høre at vi var i nærheten i lufta, roet ting seg ofte ned, forteller Dag.

11. SEPTEMBER 2001

En annen spesiell episode som har brent seg fast, er angrepet på USA 11. september 2001, da tvillingtårnene falt. Simastuen jobbet også da som jagerflypilot i USA, og hadde med seg norske elever til Tucson, Arizona for å trene på ulike scenarioer i utdanningen til å bli F-16 piloter.

- Hva skjer nå, spurte vi oss selv, mens vi var ute og briefet et oppdrag i Califiornia. Etter hvert fikk vi beskjed om at vi kunne returnere til basen i Tucson. Det var kun vi som var i lufta da, alle andre fly hadde blitt satt på bakken.

- Noen dager etterpå var vi i gang igjen, og fløy mer enn noensinne og fortsatte å utdanne elever. Ett år senere, satt jeg altså i en norsk F-16 over Afghanistan, som resultat av det som skjedde i USA, det hadde jeg aldri sett for meg. Og nå er verdenssituasjonen som den er, veldig spent, og nye konflikter er i gang. Uansett tenker jeg at alle må bidra og hjelpe til når det oppstår en ny situasjon, og er du jagerflypilot, da er du med i den spisse enden.

De farligste oppdragene har han imidlertid hatt i fredstid hjemme i Norge. Været er ikke alltid på lag, under tøffe vinterforhold har det vært nære på, med både glatte rullebaner, nattflyging og lite fuel, og du har bare en mulighet til å lande. Imidlertid er slike tøffe forhold gull verdt når de norske pilotene er de eneste som melder seg klar for å fly under tøffe forhold i internasjonale flyoperasjoner. Da er erfaringen med snørike og kalde vinter-Norge god å ha.

KOMPETANSE OG ERFARING

Dag Simastuen håper at han ikke er helt ferdig med militær flyging når han nå i vår vender snuta hjem til Norge.

- Om de har bruk for meg på Flyskolen, som for eksempel gjesteflyger, setter jeg meg gjerne inn i en Saab Safari igjen og hjelper til på seleksjonsflygingen, det begynner å bli noen år siden jeg jobbet der som skolesjef, så det hadde vært gøy. Jeg håper uansett at Luftforsvaret på et eller annet vis har bruk for kompetansen og erfaringen min når jeg nå flytter hjem til Norge, avslutter Simastuen. ■

▲ **Dag Simastuen** har mye kompetanse og kunnskap om det å fly jagerfly, og til slutt ble det en bok, der han forteller om karrieren, etter å ha trent et helt luftforsvar av kampflypiloter. Foto: Privat

▲ **Patchene** sier sitt om erfaringen. Foto: Privat

EUROPA MÅ KUNNE MER

Spørsmålet om hvorvidt Europa kan kjempe alene, stilles stadig oftere. Krig i Europa, hardere og mer åpenlys stormaktsrivalisering og større usikkerhet om amerikanske prioriteringer gjør det både forståelig og nødvendig. Men som så ofte ellers er det ikke sikkert det er svaret vi bør begynne med. Det kan hende det er spørsmålet.

For Europas oppgave handler ikke egentlig om å kunne kjempe *alene* i absolutt forstand. Ingen bør ønske et Europa løsrevet fra USA og det transatlantiske fellesskapet. Det ville ikke være et uttrykk for styrke, men for et strategisk nederlag. Det virkelige spørsmålet er derfor om Europa kan gjøre mer selv: stille nok troverdig kampkraft til å avskrekke, holde ut og kjøpe tid. Også dersom amerikansk kapasitet eller oppmerksomhet er bundet andre steder.

Det er en mer presis og mer krevende problemstilling. For Europas svakhet ligger ikke bare i mengden materiell eller størrelsen på forsvarsbudsjettene. Den ligger i evnen til å omsette ressurser til faktisk kampkraft, utholdenhet og reaksjonsevne i tide. For mange kapasiteter er fortsatt fragmenterte. For mange kritiske funksjoner er avhengige av amerikansk støtte. Og for mye av debatten handler om ambisjon, mens for lite handler om prioritering.

Derfor er heller ikke dette først og fremst et spørsmål om strategisk autonomi som politisk slagord. Det er et spørsmål om strategisk modenhet. Europa trenger ikke en illusjon om å klare alt alene.

Europa trenger vilje til å gjøre mer, raskere og mer samordnet enn i dag. Hva betyr så dette for LMS? Det betyr for det første at vår oppgave ikke er å levere enkle svar, men å bidra til bedre spørsmål. Som fagmilitær forening skal vi være en arena der luftmakt, beredskap og forsvarsevne diskuteres med alvor, realisme og faglig tyngde. Når Europas ansvar vokser, må også den norske forsvarsdebatten modnes. Da trengs det miljøer som kan koble strategiske utviklingstrekk til praktiske konsekvenser for struktur, kompetanse og operativ evne. Det betyr for det andre at LMS må fortsette å være et sted der vi styrker forståelsen for hva moderne forsvarsevne faktisk krever. Ikke bare plattformer, men mennesker. Ikke bare bevilgninger, men prioritering. Ikke bare nasjonale ambisjoner, men alliert samvirke. Skal Europa kunne gjøre mer, må flere forstå hva som mangler, hva som haster, og hvilke valg som ikke lenger kan utsettes.

Det betyr for det tredje at vi som forening har et ansvar for å holde den faglige samtalen levende. Gjennom LUFTLED, foredrag, seminarer og debatt kan LMS bidra til å utvikle den strategiske kultur som enhver utholdende forsvarsevne hviler på. Vår rolle er ikke å erstatte beslutningstakere, men å utfordre, opplyse og skjerpe samtalen de er avhengige av.

Europa skal ikke kjempe alene. Det bør heller ikke være ambisjonen. Men Europa må kunne gjøre langt mer selv enn mange i praksis har planlagt for. I det arbeidet har også fagmiljøene et ansvar. Det ansvaret bør LMS og våre samarbeidspartnere ta.

«Som fagmilitær forening skal vi være en arena der luftmakt, beredskap og forsvarsevne diskuteres med alvor, realisme og faglig tyngde. LMS må fortsette å være et sted der vi styrker forståelsen for hva moderne forsvarsevne faktisk krever.»

OBERSTLØYTNANT CARL W. WILHELMSEN
Leder Luftmilitært Samfund

Leder Carl Waldemar Wilhelmsen (2024-2026)

Nestleder Ole Jan Holtsdalen (2024-2026)

Styremedlem Svein Anders Eriksson (2024-2026)

Styremedlem Caroline Erlandsen Lysne (2023-2025)

Styremedlem Mille Marie Seland (2023-2025)

Varamedlem Øyvind K. Strandman (2023-2025)

Varamedlem Kjell Reidar Bugge (2024-2026)

Varamedlem Christine Huseby Torjussen (2024-2026)

Generalsekretær (ikke medlem av styret): Steinar Skaar

▲ **Oberst Michael Baas Bottenvik-Hartmann,** nå brigader og Director of National Operations / Deputy Commander, Combined Air Operations Centre Bodø.
Foto Onar Digernes Aase/Forsvaret

FOREDRAG LMS-ROGALAND:

NATOS NYE CAOC PÅ BODØ

CAOC Bodø er et direkte resultat av Russlands angrepskrig i Europa – og av Sverige og Finlands påfølgende NATO-medlemskap.

Onsdag 11 februar 2026 deltok rundt 75 personer på medlemskvelden på Quality Airport Hotel Stavanger da Luftmilitært Samfund – Rogaland inviterte til temakveld om «NATOs nye CAOC på Bodø».

Kveldens foredragsholder var oberst (nå brigader) Michael Baas Bottenvik-Hartmann, Director National Operations ved CAOC Bodø (CAOC: Combined Air Operation Centre).

Michael har hatt ansvaret for den organisatoriske etableringen av CAOC Bodø og han tok forsamlingen med på en engasjerende gjennomgang og historisk reise gjennom utviklingen av kommando og kontroll i Luftforsvaret de siste årene fram til hvor vi står i dag – og veien videre. CAOC Bodø er et direkte resultat av Russlands angrepskrig i Europa – og av Sverige og Finlands påfølgende NATO-medlemskap. De er underlagt NATO-kommandoen i Norfolk i USA hvor de inngår i et felles nettverk med tilsvarende CAOCer i Tyskland og i Spania som sammen overvåker alliert luftrom døgnet rundt og leder luftoperasjoner over Europa.

Det var stort engasjement i salen, og mange gode og innsiktsfulle spørsmål fra tilhørerne vitnet om høy interesse for temaet. Etter foredraget ble det god tid til videre samtaler med foredragsholderen, og praten gikk livlig rundt bordene over et godt måltid i hotellets restaurant.

LMS-R har som målsetting å arrangere 4 til 6 temakvelder i året for våre medlemmer og andre med interesse for Luftforsvaret og luftmakt. ■

▲ **Grimbergen** området ved monumentet

Foto: Scramble

GRIMBERGEN, ET NORSK KRIGSMINNE I HJERTET AV BELGIA

FORENINGEN SCRAMBLE

I den belgiske byen Grimbergen står et unikt monument til minne om norsk innsats på kontinentet under andre verdenskrig.

TEKST: OBLT (P) KJELL R. BUGGE

Minnesmerket hedrer 132 (N) Wing, som hadde sitt lengste opphold under den siste delen av krigen på det europeiske kontinentet, akkurat her. Dette kapittelet i norsk luftfartshistorie er grundig dokumentert i bind 6 av *Spitfire Saga*, forfattet av Cato Guhnfeldt.

HISTORISK BAKTEPPE

132 (Norwegian) Wing besto av de norske jagerskvadronene 331 og 332, i tillegg til de britiske 96 og 127 skvadronene, og etter hvert den nederlandske 322. Vingen ble ledet av nordmannen Helge Mehre og spilte en sentral rolle i frigjøringskampene på kontinentet. Grimbergen var et viktig operasjonssted, og minnene herfra lever sterkt både blant befolkningen i Grimbergen og blant etterkommerne av piloter og bakkemannskaper som tjenestegjorde her. Daværende kronprins Olav besøkte også de norske mannskapene her.

På en reise i historiske fotspor med forfatteren og historiker Cato Guhnfeldt og tre etterkommere av norske flyvere, Vilhelm Nicolaysen, Peter Helland og Carl Stousland, ble ideen om et varig minnesmerke født. En lokalhistoriker tente også på ideen da den bevaringsverdige flyplassen i Grimbergen var i ferd med å bli overtatt av byutviklingsinteresser og bli borte. Ved å formidle hva som skjedde nettopp her ville man kunne skifte fokus til å hedre mennene som hadde base her i krigens siste år. Sporene etter krigen er fortsatt godt synlig gjennom bevaring av bygg, flystripe samt en kalibreringsskive for flyene.

Ideen fikk gjenklang i private og offentlige kretser og med god støtte fra både norske og belgiske myndigheter, utviklet prosjektet seg fra en enkel minneplate til et monumentalt verk som årlig er arnestedet for markering av den militære minnedagen.

MONUMENTET

Minnesmerket ble avduket i 2016 og består av en halv Spitfire-vinge i syrefast stål og en granittstein fra Grorud. Monumentet veier over to og et halvt tonn og er rikt på symbolikk:

- **Vingen** er i målestokk 1:2 og er symbolet på flymaskinen, selve verktøyet, og bærer Royal Air Force-rondellen. Vingen er tosidig og viser over og underside av vingens arkitektur samt navnene på stedene vingen opererte i Europa og skvadronene som opererte her.
- **Den avrevne vingekanten** symboliserer den norske kystlinjen – en hyllest til dem som forlot hjemlandet på vei til England og Canada, for å kjempe for fred og frihet sammen med de allierte styrkene.
- **Tre Spitfire-silhuetter** i vingespissen representerer de tre skvadronene som mistet piloter mens de var stasjonert i Grimbergen.
- **Granitten i sokkelen** med ru og ubehandlet overflate markerer urokkelig styrke og motstandskraft.
- **Minnetekst** på begge sider av granittsteinen formidler minnesmerkets historiske betydning.

Monumentet er omgitt av en sirkelformet plen, hvor en halvpart utgjør en hekk, i midten en flaggborg med flagg fra Norge, Storbritannia, Belgia og Nederland – samt Grimbergen bys byflagg.

Minnesmerkets ble til gjennom en ide og et initiativ fra foreningen Scramble, en forening av og for etterkommere av Luftforsvarets personell fra 2 verdenskrig. Monumentet er designet av Carl Stousland, leder i Scramble og sønn av flyver i 331 skvadronen som selv fløy fra Grimbergen.

Foreningen sørget også for finansiering, design, produksjon, transport og montering.

Prosjektet ble muliggjort av finansiell og annen støtte fra Forsvarsdepartementet. I tillegg bidro i betydelig grad Ambassadør Ingrid Schulerud ved den Norske Ambassaden i Brussel og Ambassadør Nancy Rossignol ved den Belgiske Ambassaden i Oslo, samt at LMS var viktig som døråpner og mentor. Utrettelige lokale krefter i Grimbergen med Frans van Humbeek i spissen, var også svært viktig for å kunne gjennomføre prosjektet.

I tillegg til Forsvarsdepartementets støtte ble minnesmerket finansiert med innsamlede midler fra private sponsorer og bygget i sin helhet i Norge. ■

▲ **Oberst (p) Knut Fossum** holder fanen ved monumentet Foto: Scramble

LUFTFORSVARETS GAVE- OG HJELPEFOND STIFTELSE

BIDRAG ETTER SØKNAD 2026

LGHF er en alminnelig stiftelse som har som formål å yte bidrag til:

- Personer som har spesielle behov etter tjenestlige hendelser
- Personer og instutisjoner som har gjort en særlig innsats for Luftforsvaret
- Styrke og bevare Luftforsvarets kultur og tradisjoner
- Luftforsvarsrelaterte velferdstiltak

Vedtekter kan fås tilsendt ved å kontakte fondet.

Søknad om bidrag sendes til fondets hoved-adresse, **innen 1. juni 2026**, og skal inneholde opplysninger som i størst mulig grad belyser saken.

Sendes til
Luftforsvarets gave- og hjelpefond
c/o Fredriksverns verfts venner
Postboks 161, 3292 Stavern

Kontaktperson:
Dag-Erling Jenssen/
dagejenssen@yahoo.com / 400 83 778

HANDLINGSPLAN FOR LMS 2026

LMS gjennomførte foreningens strategisamling onsdag 3. desember på Fredriksvern verft i Stavern. Strategisamlingens hensikt var å legge de overordnede rammene for virksomheten i 2026. Disse er sammenfattet i følgende målsettinger:

1. **Bidra til forsvarsopplysning gjennom blant annet:**
   - Videreutvikling av LUFTLED
   - Videreføre seminarrekken (vår og høstseminar og eventuelt andre seminarer)
   - Frokostmøter med media/presse om aktuelle temaer
   - Deltagelse på Arendalsuka
   - Aktivitet rettet mot kadetter og andre elever ved Forsvarets skoler
   - Utvikle aktiviteter i lokalforeningene/ medlemskvelder

2. **Bidra til å påvirke sentrale beslutninger av betydning for Luftforsvaret og forsvarsevnen gjennom blant annet:**
   - Møter med Luftforsvarets ledelse i regi av Strategiutvalget
   - Utvikle en strategi for å informere om og påvirke politiske prosesser for prioriterte luftmilitære fagområder som for eksempel langtrekkende luftvern
   - Innlegg i relevante fora (LUFTLED, Stratagem og dagspresse)

3. **Bidra til forståelse for og utvikling av Luftforsvarets tradisjon og kultur gjennom:**
   - Aktivitet rettet mot elever ved Forsvarets skoler
   - Vurdere militærhistoriske seminarer
   - Militærhistoriske artikler i LUFTLED (for eksempel en militærhistorisk serie hvor medlemmer og andre utfordres til å skrive)

4. **Medlemspleie og målsetting om å øke medlemstallet i LMS:**
   - Målsetting om at LMS skal ha 1000 medlemmer
   - Utvikle målrettede medlemsaktiviteter, med et særlig fokus på elever ved Luftkrigsskolen og etablering av nye lokalavdelinger med vekt på Bodø, Rygge og Evenes

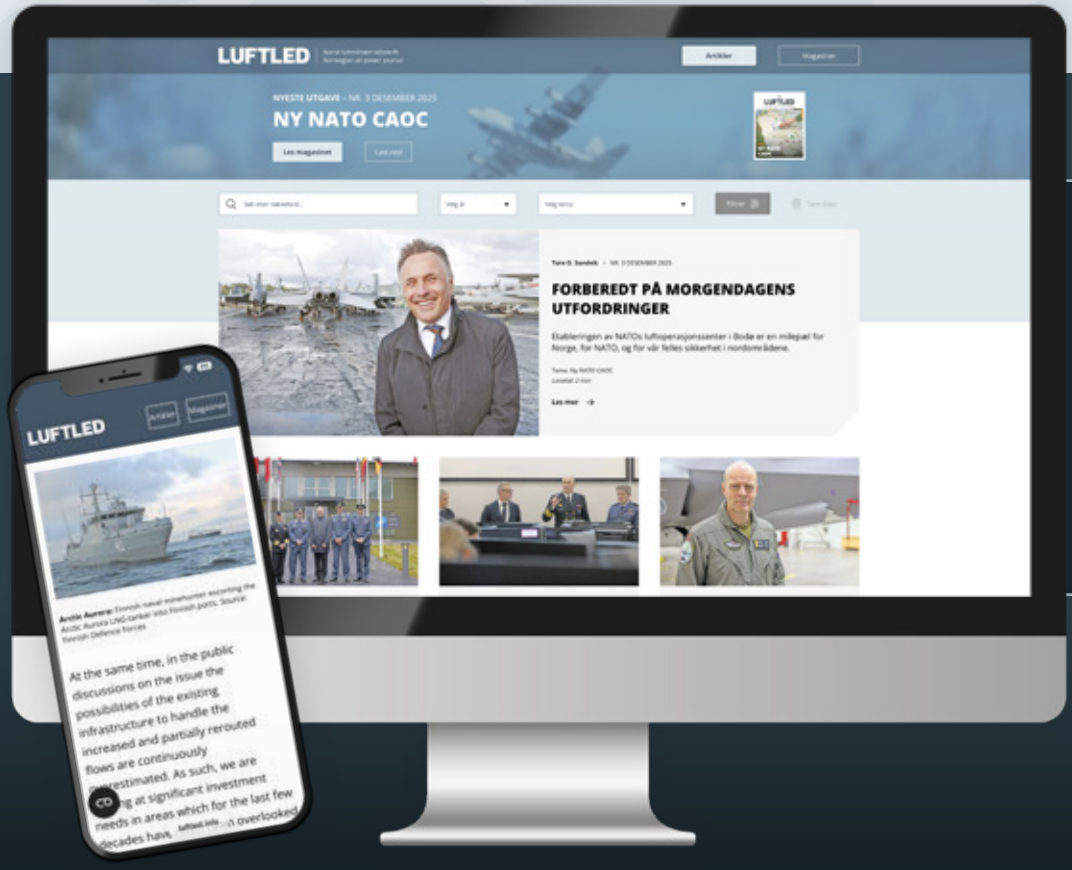

LUFTLED.INFO

- Komplett arkiv av alle tidligere utgaver
- Alt samlet – enkelt og søkbart
- Faglig innsikt, alltid tilgjengelig

▲ **Gjestene er klare for å feire St. Barbaras dag i Stavern 4. desember 2025.** I fremste rekke f.v: Generalmajor (p) Tor Arnt Sandli; Flaggkommandør (p) Trygve Bruun; Generalmajor (p) Kjell Nordby; Generalløytnant (p) Einar Smedsvig; Generalløytnant (p) Erik Gustavson; Generalmajor (p) Per-Oscar Jacobsen; Brigader (p) Øyvind K. Strandman; Brigader (p) Arne Hustvedt; Brigader (p) Frode Sam Hauen. Foto: Kjell Aanstad

LUFTVERNFAGLIG SEMINAR PÅ FREDRIKSVERN VERFT 4. DESEMBER 2025

«Norsk luftvern i utvikling basert på læringspunkter fra krigen i Ukraina» var tema på det 10. luftvernfaglige seminaret som ble arrangert på Fredriksvern verft i Stavern på selveste St. Barbaras dag torsdag 4. desember 2025.

TEKST:
OBLT (P)
KJELL R. BUGGE

Seminaret er et samarbeidsprosjekt mellom Luftmilitært Samfund avdeling Vestfold (LMS-V) og foreningen Fredriksvern verfts venner (FVV).

Årets tema var tydeligvis av interesse. Mer enn 50 personer hadde meldt sin interesse for seminaret, blant annet flere flaggoffiserer sammen med noen fra den yngre garde av norske luftvernoffiserer.

I samarbeid med Kongsberg Defence & Aerospace hadde vi fått tak i tre ukrainske luftvernoffiserer som foredragsholdere, alle med kamperfaring fra luftkrigen i Ukraina. Dette fenget nok flere av de påmeldte deltakerne.

Seminardeltakerne ble ønsket velkommen til Fredriksvern verft og Luftvernregimentets sal av flaggkommandør (p) Trygve Bruun, leder i FVV og undertegnede som leder i LMS-V og ikke minst av musikere fra Marinemusikken som framførte tre musikkstykker tilpasset seminaret; Fredriksvern verfts jubileumsmarsj, Luftforsvarets parademarsj og til slutt før selve seminaret tok til - Luftvernartilleri Trøndelags defilermarsj.

Da «tonen» var satt, ble ledelsen av seminaret overlatt til brigader (p) Øyvind Kirsebom Strandman. Han fortalte kort om seminarets innhold og program før førsteamanuensis Ole Jørgen Maaø fra Luftkrigs-

skolen ga oss et historisk tilbakeblikk på «Suppression of Enemy Air Defence». Dette ga nok noen av de tilstedeværende luftvernartilleristene noe å tenke på, sett mot dagens utfordringer.

Den pågående krigen i Ukraina berører i stor grad det norske forsvaret og derved også Luftforsvaret. Luftvern er en helt avgjørende faktor i Ukrainas forsvarskamp, og NASAMS systemet fra Norge har en viktig rolle i dette bilde. Men også luftvernere fra Luftforsvaret yder sin skjerv i tilknytning til Ukrainas forsvarskamp. NASAMS-personell og utstyr fra Ørland har i flere perioder i 2025 blitt deployert til Polen for å gi luftvernbeskyttelse til en av de viktigste logistikkbasene i Polen for forsyninger til Urkraina. Oberstløytnant (m) Steinar Larsen, som nå tjenestegjør ved Luftforsvarets våpenskole på Rygge flystasjon, var leder for en av disse deployeringene. Han delte med oss hvordan oppdraget ble gjennomført og om hvilke erfaringer som ble gjort.

Rosinen i pølsa, om jeg kan være så fri å kalle seminarets siste foredrag for det, var en orientering fra de ukrainske luftvernoffiserer som fortalte om bruken av luftvern i den pågående krigen. Vi fikk høre om erfaringer ikke bare med NASAMS, men om et større antall forskjellige våpensystemer som var intergrert i et felles kommando og kontrollsystem. Antall nedskytinger de fortalte om var imponerende, men kostnadene knyttet til dette var tankevekkende.

Panledebatten ble ledet av Steinar Skaar, generalsekretæren i LMS, og flere aktuelle tema ble diskuterte og utdypet.

Men intet luftvernfaglig seminar på Fredriksvern verft uten en påfølgende middag til St. Barbaras ære. Så også i 2025.

Etter at middagsgjestene var blitt foreviget i Regimentssalen og apperitiffen nytt i Luftforsvars-utstillingen i Kadettbrakka på Verftet, gikk gjestene i samlet tropp til minnesteinen over Luftvernregimentets falne fra 2. verdenskrig. Her holdt sivilforsvarsinspektør Tom Kjær en tale på engelsk til ære for våre ukraniske gjester og hvor historien om Luftvernregimentets innsats under krigen ble fortalt. Deretter ble minnestenen bekranset av generalløytnant (p) Erik Gustavson.

Signalet «Bønn» ble så framført på trompet av den lokal musikeren Arne Anundsen, før han etter en kort pause spilte «Matsignalet» som inviterte gjestene inn til middag i Kongesalen i Verftets Kommandant-bolig. Her hadde Stavern Event dekket pene bord. Vi la merke den spesielle ekstra touchen med at suppe-talerknene var fra Luftvernartilleriets service med rød ring rundt kanten og den flyvende bombe på ble benyttet. Det var for mange et hyggelig gjensyn.

Kveldens vert var, tradisjonen tro, tidligere Stormester av Yrjars Len, brigader (p) Strandman. Han ønsket gjestene velkommen til bords med en selv-opplevd historie knyttet til Kommandantboligen, for så deretter å inviterte generalløytnant (p) Einar Smedsvig til å utbringe skålen for vår øverste krigsherre Hans Majestet Kong Harald V. Deretter utbragte general-løytnant (p) Erik Gustavson en skål for det tapre ukrainske folk, før taffelet ble gitt til kveldens toastmaster major (p) Jacob Are Opdahl. Han ga først nødvendige administrativ informasjoner før han introduserte yngste tilstedeværende Tactical Control Officer fra luftvern-gruppen på Ørland flystasjon, løytant Martin Aa. Kvernrød som hadde i oppdrag å utbringe skålen for våre kammerater.

▲ **Den nyproduserte St. Barbaramedaljen** for Fredriksvern verft som ble gitt til samtlige deltakere på middagen til St. Barbaras ære i Kommandantboligen på Fredriksvern verft 4. desember 2025. Foto: Kjell Aanstad

Majoren Opdahl ledet så middagen videre på en fortreffelig måte slik at måltidet bestående av erter, kjøtt og flesk med nødvendig tilbehør og med karamellpudding til dessert ble servert på rett tidspunkt og med fornøden rett mengde drikke dertil. Inn i mellom var det de nødvendige taler bl.a. hyldesten til St. Barbaras ære. Denne hadde major (p) James Rolf Kristiansen forberedt godt og framførte den både med humor og den nødvendige posjon med alvor. «A job well done».

Gaver vanket det også – til alle gjestene. En egen St. Barbaramedalje var blitt produsert i anledning 10-års «jubileet». Det var Tom Kjær som hadde stått for dette opplegget og han fortalte kort om bakgrunnen for denne spesielle medaljen.

Oberstløytant (p) Jens Evensen overrakte arrangøren et bordflagg fra 1950- tallet og som kom fra Luftvernartilleriets rekruttskole på Øyanmoen.

Og slik «gikk no dagen». Den ene historien avløste den andre inntil gjestene forhalte til baren på hotell Wassilioff hvor nok stemningen etter hvert ble høy og historiene bedre og bedre.

Ut fra et helt subjektivt synspunkt så må arrangørene LMS-V og FVV si seg fornøyde med arrangementet – og vi håper alle, og flere til, vil finne veien tilbake til Fredriksvern verft og Luftvernfaglig seminar torsdag 2.desember 2026 – planleggingen har startet. ■

▲ **Årets St. Barbaratale** var meget god forberedt og framført på en helt fortreffelig måte av major (p) James Rolf Kristiansen. Foto: Kjell Aanstad

▲ **På kontoret.** Foto: Daniel Osen via Ole Jan Holtsdalen

ONE MISSION – MANY WAFFELS

NATO Mission Iraq (NMI) ble opprettet i 2018, og er underlagt *Joint Force Command* (JFC) Napoli i Italia. Oppdraget er å trene og rådgi irakiske sikkerhetsstyrker og -institusjoner (trene og rådgi på fagskoler, befals- og krigsskoleutdanninger, andre nivådannende utdanninger i det irakiske forsvaret), samt rådgi mot ministernivå i både Forsvars- og Innenriksdepartementet.

TEKST:
STABSSERSJANT
OLE-JAN HOLTSDALEN,
NATO MISSION IRAQ (NMI),
I BAGHDAD, IRAK (AUGUST 2025 – FEBRUAR 2026)

I Irak opererer også NMI i samarbeid med *Operation Inherent Resolve* (OIR) og *European Advisory Mission Iraq* (EUAMI). Commander NMI, for tiden en fransk generalmajor, innehar stillingen i ett år om gangen. De fleste andre stillinger er på seks måneder. Før utreise deltok jeg i to uker på NATOs eget *Pre-deployment Course* samt det nasjonale CE-kurset (for alle utenlandsoppdrag). Sammen med min erfaring opplevde jeg at jeg hadde et godt grunnlag for å bemanne stillingen.

Norges stillinger i NMI er *Crisis Management Advisor* og *Staff Assistant KLE Analyst*. Jeg bemannet sistnevnte, tilhørende *Strategic Communication, Representation and Outreach Division* (SCRO). Denne divisjonen ledes av en sivil NMI-ambassadør. Min stilling innebar å være databaseadministrator for NMIs institusjonelle hukommelse – ANET (Advisor Network). Her inngår i hovedsak rapportering fra NMIs rådgivere, fra møter med irakiske «counterparts». Det var også arvete oppgaver tilknyttet stillingen, og jeg fungerte som SCROs sikkerhetskontakt, IT-kontakt og var i tillegg kontaktperson for folk som eventuelt opplevde mobbing og trakassering. I tillegg fungerte jeg som en slags «Ass. S4» for Norges nasjonale støtte-

element i Jordan. Og ikke minst; sertifisert vaffelsteker og senere HI (Hovedinstruktør) – vaffelsteking. Som eneste «luftmann» i Irak følte jeg meg forpliktet til å informere om Luftforsvaret. Den 11. november sendte jeg derfor ut en «fellesmail» med en presentasjon, hvor jeg redegjorde for Luftforsvarets historie. Jeg fikk veldig gode tilbakemeldinger, men én amerikaner pirket på min relativt korte omtale av P-3C Orion. Han hadde jo tjenestegjort på både P-3C og P-8, og attpåtil samarbeidet med 333 skvadronen, måtte vite! Uten tvil Den kalde krigens viktigste flymaskin, mente han.

I et multinasjonalt (stabs-) miljø som NMI mottas som oftest sosiale sammenkomster med stor entusiasme. Således var Norges bidrag med vafler med tilbehør et meget godt mottatt bidrag hver måned. Det var stadig spørsmål om når neste «Waffle OPS» skulle avholdes. Et annet bidrag fra Norges side var *The Norwegian Foot March* – 3-mila. Den arrangerte vi med 165 deltakere. 18,5 runde inne i leieren, på asfalt, er en prøvelse i seg selv. Det er ganske utrolig hvor mye engasjement som kan skapes, for å motta et lite merke til uniformen. Men stemningen var upåklagelig denne kvelden. Et annet arrangement der jeg selv deltok, var den danske veteranmarsjen – DANCON-marsjen. Danskene har litt mer «Schwung» over det, for her kan en nemlig motta hele to store medaljer.

NMI er også preget av byråkratiet i en NATO-stab, men ved personlig kontakt kunne saken gjerne løses raskere. Dette fungerer for øvrig veldig bra under hjemlige forhold også! NMI har nesten alle NATO-land representert, og det er nok kjent for flere av LUFTLEDs lesere, at det er ulik arbeidsmetodikk, - tempo, og -kultur blant disse. Samtidig er skillet mellom offiserer og sersjanter mer merkbart. Men alt i alt er dette gode erfaringer jeg tar med meg i videre tjeneste. Jeg opplevde relativt vide rammer for å utvikle porteføljen av oppgaver som min seksjon var ansvarlig for, blant annet en månedsrapport over all NMI-rådgivning. Jeg utviklet den med mer data, analyse og forslag til endringer. Disse ble veldig godt mottatt – spesielt fra en tysk brigadér, sjef for *Training Development Division* (TDD). Fra et NMI-rådgivningsperspektiv er det utfordrende å skape varige endringer i et system

▲ **Bilde av medalje i bildet.**
Foto: privat (Ole Jan Holtsdalen)

▲ **Waffle OPS-patch.**
Foto: privat (Ole Jan Holtsdalen)

▲ **NMI-patch.**
Foto: privat (Ole Jan Holtsdalen)

▲ **3-mila** Foto: NMI

preget av andre kulturer og holdninger. Det er mange irakere som vil mye, men systemet rundt tillater foreløpig ikke større, og i NMIs øyne nødvendige, endringer. Med 3.500 generaler kan også kommando-kjedene være passe utfordrende.

I løpet av mitt halvår har OIR-personell flyttet ut av leiren, og NMI har vært igjennom en prosess for å ta over alle funksjonene (*self-sustained*), som leirvakt og andre basistjenester, som amerikanerne stod for. NMIs fremtid er foreløpig planlagt inntil fem til sju år fremover, og vil mest sannsynlig gjennomgå store strukturelle endringer i den nærmeste tiden. NMI vil fortsette med kjerneoppgavene innen rådgivning, på definerte satsningsområder, blant annet *Crisis Management*, hvor Norge har en stilling i dag. NMI har mange vakanser, og TCC-ene (*Troop Contributing Countries*) er bedt om å bemanne det de kan. Erfaring fra en slik misjon som NMI, mener jeg gir gode erfaringer fra et multinasjonalt miljø, et unikt innblikk i irakisk kultur, mulighet for påvirkning på NMIs oppdrag, og tjenesten kan uten tvil være berikende og utviklende for deg som person.

Mer informasjon om *NATO Mission Iraq*, finner en på nettsiden https://jfcnaples.nato.int/nmi.

For irakiske nyheter, gå inn på nettsiden til *Iraqi News Agency*: https://ina.iq/ ■

▲ **Den grønne sonen** i Bagdad. Foto: Robert Smith

▲ **DANCON-marsj** Foto: NMI

ÅRSBERETNING FOR LUFTMILITÆRT SAMFUND - 01.01.2025- 31.12.2025

1. ORGANISASJON OG STYRESAMMENSETNINGER
Luftmilitært Samfund (LMS) ble stiftet 5.oktober 1994.
Siste årsmøte ble avholdt i kantinen til Forsvarets stabsskole på Akershus festning torsdag
13. mars 2025 kl. 1800. Referatet ble godkjent av desisorene.

Styresammensetning valgt på årsmøtet 13 mars 2025

Leder Carl Waldemar Wilhelmsen	(2024-2026)
Nestleder Ole Jan Holtsdalen	(2024-2026)
Styremedlem Gina Eide Engen	(2025-2027)
Styremedlem Svein Anders Eriksson	(2024-2026)
Styremedlem Caroline Erlandsen Lysne	(2025-2027)
Styremedlem Mille Marie Seland	(2025-2027)
Varamedlem Øyvind K Strandman	(2025-2026)
Varamedlem Kjell Reidar Bugge	(2024-2026)
Varamedlem Christine Huseby Torjussen	(2024-2026)
Revisor Anne Katrine Reiersølmoen	(2025-2027)

Leder valgkomiteen: Daniel Berg Eriksen
Medlemmer: Linn Therece Johansen Kristoffersen
Jens Henrik Paulke

Ansatt generalsekretær: Steinar Skaar i 30% stilling som avlønnes etter statens regulativ for pensjonistvilkår.

REDAKSJONSKOMITE FOR RAFA NEWS LETTER (utpekt av styret)
Kjell R. Bugge

REDAKSJONSKOMITE FOR LMS MEDLEMSSIDER I LUFTLED
Steinar Skaar

LMS HEDERSTEGNKOMITÉ: (utpekt av styret)
Kjell R. Bugge, Knut F. Fossum og Tobias S. Holtan

LUFTLED, ANSVARLIG UTGIVER:
Luftmilitært Samfund v/leder Carl Waldemar Wilhelmsen

LUFTLED, ANSVARLIG REDAKTØR:
Svein Holtan

LUFTLED, ANNONSEANSVARLIG:
Erik Arff Gulseth

LUFTLED, MEDLEMMER REDAKSJONSRÅDET:
Svein Holtan (redaktør)
Tom Henry Knutsen
Christian Borch
Per Erik Solli
Knut Ola Naastad Strøm
Daniel Berg Eriksen
Carl W Wilhelmsen
Espen Gukild

LMS-REPRESENTANT I STYRET FOR VESLE SKAUGUM-FONDET: (utpekt av styret)
Espen Gukild med Thorleif Schjelderup som vara
Jacob Are Opdahl med Kjell R Bugge som vara

LMS REPRESENTANT I LUFTFORSVARETS TRADISJONS- OG BEVARINGSNEMND (LTBN): (utpekt av styret)
Ole Jan Holtsdalen med Lars Kr. Iversen som vara og sekretær i LTBN.
(Det anføres at det ikke har vært noen aktivitet i LTBN i 2025)

STYRET I LUFTFORSVARETS GAVE- OG HJELPEFOND: (utpekt av styret)
John Hukkelås (leder)
Erling Hedly Halvorsen
Dag Erling Jensen

LMS REPRESENTANT I FORSVARETS VETERANFORUM: (utpekt av styret)
LMS har ikke hatt representant i Forsvarets veteranforum i 2025.

LMS STRATEGIUTVALG (SU) (utpekt av styret)
Espen Amundsen
Tom Henry Knutsen
Øyvind K. Strandman
Espen Gukild
Svein Holtan
Lars Kyllo

Generalsekretær Steinar Skaar har deltatt på møtene som assosiert medlem av SU.

LMS BOKKOMITE (utpekt av styret)

Espen Gukild	(2022-2025)
Lars Kr. Iversen	(2024-2026) (Sekretær)
Linn T. J. Kristoffersen	(2024-2026)
Ole Jørgen Maaø	(2024-2026)
Kristin Granrusten	(2022-2025)

2. STYRETS AKTIVITETER

Det har blitt avholdt fem styremøter i 2025. Ettersom LMS er en distribuert organisasjon med styremedlemmer bosatt flere steder i landet, gjennomføres de fleste styremøter som digitale møter på Teams. Dette fungerer i hovedsak godt, men styret erkjenner at tyngre saker og temaer som krever utvikling og nytenkning gjøres best med fysiske møter. Det er derfor en ambisjon at det skal gjennomføres minst to fysiske møter per år.

Styret erkjenner at referatene fra styremøtene ikke er blitt gjort tilstrekkelig tilgjengelige og vil se på muligheter for å bedre dette.

Det har vært relativt god aktivitet i LMS i 2025. Her kan nevnes LMS frokostmøte med utvalgte journalister og LMS vårseminar i april 2025, deltagelse på 8. mai-arrangementet på Akershus, deltagelse på Arendalsuka, og høstseminar. LUFTLED har også i 2025 vært foreningens hovedprodukt.

Det er heller ikke i 2025 avholdt møter i Luftforsvarets tradisjons- og bevaringsnemd (LTBN). LMS vil vurdere å ta initiativ for å ytterligere forfølge nemdens utvikling i løpet av 2026.

LMS var tilstede ved gradueringene på Luftkrigsskolen og Luftforsvarets Flyskole i juni og delte ut diplom og gave for beste bacheloroppgave og beste flyelev. LFS delte ikke ut premie til beste flyelev i desember 2025 da denne vil bli slått sammen med graduering våren 2026.

LMS deltok på Arendalsuka (AUKA) i august, og var en integrert del av planleggingen sammen med en rekke forsvarsorienterte organisasjoner. LMS ser at deltakelse på AUKA gir økt oppmerksomhet mot LMS' formål og virke. Dette er en god arena for meningsutveksling og nettverksbygging. LMS samarbeider godt med ulike «forsvarsforeninger», som har tilhold i «Forsvars- og sikkerhetspolitikkens hus» i Arendal Sjømandsforenings lokaler.

LMS faglige bidrag var temaet «Den nye krigen - droner en game-changer?» på onsdag 13 august. Temaet fanget, som alle forsvarsrelaterte saker, et stort publikum og det var stor interesse.

Rundebordskonferansen ble avholdt torsdag 13 november, også denne gangen med svært gode tilbakemeldinger. Dessverre var ikke alle ungdomspartiorganisasjonene representert denne gangen, slik at her er det rom for forbedring.

3. LMS-SEMINARER OG MEDLEMSAKTIVITETER

LMS frokostmøte med representanter fra pressen ble gjennomført fredag 14 mars om temaet «Etableringen av et NATO luftoperasjonssenter (CAOC) i Norge». Denne typen møter gir mulighet for pressens representanter til å få inngående innsikt i relevante luftmilitære problemstillinger.

28 april avviklet LMS vårseminaret «Forsvarsanalysen og Luftforsvaret» Hvordan skal Luftforsvaret løse forsvarsanalysens utfordringer? Seminaret ble meget bra og hadde godt fremmøte.

LMS var tilstede på 8. mai-markeringen på Akershus Festning, og monumentet for Luftforsvarets falne. LMS stod etterpå for en uformell samling og bevertning, i Stabsskolens kantine.

LMS avviklet sitt høstseminar torsdag 7 november i samarbeid med Forsvarsforeningen i Fanehallen på Akershus over temaet «Mye nytt materiell til Forsvaret, men hva med drift og operativ evne?» Samarbeidet med Forsvarsforeningen fungerte meget bra og bør søkes videreført i andre sammenhenger. Seminaret var greit besøkt, men seminarenes form, tid etc må vurderes.

LMS gjennomførte den årlige strategisamlingen onsdag 3 desember på Fredriksvern Verft på Stavern. Strategisamlingen har til hensikt å beslutte rammene for LMS aktiviteter for det kommende året.

4. AKTIVITETER VED LOKALAVDELINGER

Aktiviteten ved våre lokalavdelinger har vært varierende.

- LMS-Rogaland har som vanlig hatt høy og god aktivitet og har gjennomført seks temakvelder og arrangert Luftforsvarets årsmiddag i samarbeid med 130 LV på Sola, med svært god oppslutning. LMS-R er vår overlegent mest aktive lokalavdeling med et imponerende aktivitetsnivå.
- LMS-Vestfold arrangerte luftvernfaglig seminar («Luftkrigen i Ukraina») med påfølgende middag til St. Barbaras ære 4. desember, på Fredriksvern Verft i Stavern. Seminaret hadde god akademisk tyngde med varierte foredragsholdere.
- LMS-Ørland har blitt reetablert som lokalforening, og har hatt flere arrangementer. Avdelingen har også jobbet godt med rekruttering.

5. PREMIERINGER 2025

Følgende premieringer for god innsats ved Luftforsvarets skoler i 2025 ble gjort:

- Stipend på kr. 10.000.- med LMS-crest med inskripsjon for beste bacheloroppgave ved Luftkrigsskolen,
- Innrammet bilde med inngravering til beste elev ved LFS ved vårkullet.

6. LUFTLED

Vårt luftmilitære tidsskrift, LUFTLED, har fortsatt sin meget positive utvikling. Det har vært tre utgivelser i 2025. Første utgave omhandlet «Droner», andre utgave tok for seg temaet «Mottak av allierte» og tredje utgave behandlet «Ny NATO CAOC». Annonseinntektene i LUFTLED 2025 var gode og er helt avgjørende for at tidsskriftet kan utgis.

7. MARKERINGER 2025

LMS sentralt deltok på 8. mai-markeringen på Akershus festning. Samme dag deltok LMS-Vestfold på markeringen ved Fredriksvern verft.

8. STYREWEB

LMS innførte i mars 2024 systemet «Styreweb» for medlemshåndtering, utbetaling av utlegg, fakturering og regnskapsførsel. Innføring av et strukturert system for dette var, etter styrets mening, helt nødvendig for å effektivisere disse prosessene. Systemet hadde en årlig driftskostnad på ca kr 30 000,- i 2025.

9. MEDLEMMER

Ved inngangen til 2026 har LMS 910 medlemmer mot 876 medlemmer ved inngangen til 2025. Det er imidlertid en andel av medlemmene som ikke har betalt årskontingent det siste året, slik at det reelle antallet betalende medlemmer er noe lavere.

Kadettene ved Luftkrigsskolen har tilbud om gratis medlemskap i den tiden de er kadetter ved skolen.

Det er ikke registrert bedriftsmedlemskap for 2025.

9.1 Æresmedlemmer
Det ble ikke utnevnt nye æresmedlemmer i 2025.

9.2 LMS Hederstegn
LMS hederstegn ble gitt til genmaj (p) Tom Henry Knutsen 28 april 2025.

10. ØKONOMI
Som regnskapet vil vise, så har LMS i 2025 hatt god kontroll på økonomien. Foreningen hadde i 2025 et regnskapsført overskudd på kr 134 052,-. Det anføres at noen av hhv inntektene og kostnadene ved LUFTLED 3/25 delvis ikke kommer på kto før i 2026, og derfor ikke er regnskapsført i 2025.

Avtalen med Luftforsvaret om årlig støtte ble revidert i 2023 med effekt fra 1 jan 2024. I den reviderte avtalen er det lagt til grunn at det årlige støttebeløpet skal indeksreguleres iht KPI. Dette gir LMS noe bedre økonomisk forutsigbarhet, og styret mener at foreningen har et godt utgangspunkt for 2026 og senere år.

Styret påpeker likevel at LMS økonomi er av en slik karakter at det også i tiden fremover vil være nødvendig med nøkternhet hva gjelder kostnader og god budsjettkontroll.

11. VEDTEKTER OG SAMARBEIDSAVTALER
Styrets forslag til reviderte vedtekter ble behandlet og godkjent av årsmøtet 13 mars 2025.

Trondheim, 25. februar 2026

Carl Waldemar Wilhelmsen
Oberstløytnant
Leder LMS

Steinar Skaar
Major (p)
Generalsekretær LMS

LMS BOKTILSKUDD

I forståelse med Luftforsvarsstaben (LST) vil Luftmilitært Samfund (LMS) kunne yte økonomisk støtte til bokprosjekter som omhandler Luftforsvaret i fortid, nåtid og framtid. En eventuell tildeling av støtte vil skje etter en forutgående vurdering av de innsendte søknadene. Vurderingen vil bli gjort av en uavhengig komité oppnevnt av LMS.

Søknadsfristen er 15. mai og en eventuell tildeling vil skje etter 1. juli.

LMS forbeholder seg retten til kun å behandle søknader som tilfredsstiller kravene satt til søknadens innhold. Avslag blir ikke begrunnet.

Krav til søknadens innhold:

- Søkerens navn, adresse, kontonummer, telefonnummer, epostadresse og evt organisasjonsnummer.
- Prosjektets navn/arbeidstittel.
- Beskrivelse av prosjektet og hva søkeren vil oppnå med tilskuddet.
- Beskrive hvordan prosjektet bidrar til å formidle kjennskap til og kunnskaper om Luftforsvaret innenfor et eller flere av temaene «Luftforsvaret i fortid, nåtid og framtid.»
- Budsjett med opplysninger om eventuelle andre finansieringskilder og bruk av egenandel.
- Beløpet det søkes om.
- Beskriv målgruppen for prosjektet.
- Tidsplan – når starter prosjektet – når tid skal det være ferdig?
- Hvordan er boken tenkt markedsført?
- Hvilket forlag er eventuelt tenkt brukt?
- Hva er gjort av forundersøkelser?
- Hvilke referanser vil bli brukt?
- Er det en eller flere som er involvert i prosjektet? Oppgi eventuelt navn på ansvarlig redaktør.

Søknad med nødvendige vedlegg sendes på mail til: luftmils@online.no innen 15. mai.

Eventuelle tilskudd vil bli utbetalt med halvparten av summen ved tildelingen og siste halvpart ved ferdigstillelse av prosjektet.

Rapporteringsplikt. De/den som tildeles penger pålegges å rapportere til LMS via luftmils@online.no om prosjektets framdrift. Rapporteringen skjer minimum hvert ½ år etter at tildelingen har funnet sted.

▲ **Trøgstad NIKE batteri** en del av forsvaret av Oslo. Foto: Odd-Steinar Tøllefsen/Forsvaret

FREM FRA GLEMSELEN?

Luftforsvarets historie skapes hver dag – hele året igjennom. Slik har det vært siden norsk militær luftmakt gjorde sin inntreden i 1912 med kapteinløytnant Dons første flyging med «Start» fra Borrejordet i Horten til Øra i Fredrikstad.

TEKST: KJELL R. BUGGE

De erfaringene Dons gjorde seg på den turen ble senere benyttet av de som fulgte i hans «luftige kjølvann». Og slik fortsatte det – erfaringsoverføring og historier om hvordan Luftforsvaret har vokst og fungert opp gjennom årenes løp har vært med på å skape det Luftforsvaret vi har i Norge i dag.

Men, min erfaring etter en yrkeskarriere som offiser i Luftforsvaret og nå som engasjert Luftforsvarspensjonist, er at det er mangler ved å formidle forsvarsgrenens historie til nye generasjoner. Det som spesielt gjorde meg oppmerksom på dette var et oppdrag som Luftmilitært Samfund fikk av ledelsen ved Luftforsvarets skolesenter på Kjevik (LSK) i 2020. Oppdraget var å lage et opplegg og formidle forsvarsgrenens historie, tradisjon og mangfold til elever ved grunnleggende spesialistutdanning ved LSK. LMS takket for oppdraget og presenterte følgende opplegg:

0945-1030: «Luftforsvar fra 1912 til 1949»
1030-1040: Pause
1040-1130: «Luftforsvaret i Kald krig – fra 1949 til Murens fall»
1130-1210: Lunsjpause
1215-1300: «Luftforsvaret i moderne tid – fra Murens fall til 5. generasjon luftmakt»
1300-1310: Pause
1310-1400: "Kompetanse og mangfold i Luftforsvaret - fra 2. verdenskrig til Tonje Skinnarland"
1400-1415: Oppsummering og avslutning ved Kjell R. Bugge

Det vi erfarte, var at elevene hadde minimal kjennskap til det vi fortalte om. Hvor mye av det vi formidlet som festet seg er vanskelig å si, men det er jo å håpe at mesteparten gjorde det, og at spesialistene seinere kan berette deler av dette til atter nye generasjoner.

LMS holdt på med denne undervisningen fram til grunnleggende spesialistkurs ble flyttet til Værnes. Etter det har ikke LMS fått flere forespørsler. Kan det kanskje være på tide å ta denne saken frem fra glemselen igjen – kanskje til glede og nytte for nye generasjoner av framtidens spesialister i Luftforsvaret? Jeg bare spør – jeg vet ikke hvem som kan svare. ■

VESLE SKAUGUM

Luftforsvarets feriested på Golsfjellet

Velkommen til Vesle Skaugum

Luftforsvaret sitt feriested Vesle Skaugum ligger sentralt til på Golsfjellet i naturskjønne omgivelser ved Tisleifjorden nær Oset høyfjellshotell på 850 m.o.h.

Vesle Skaugum er feriested for veteraner, tjenestegjørende og tidligere ansatte i Luftforsvaret med familie og venner. Stedet tar også imot andre kategorier av besøkende. Vesle Skaugum egner seg godt for seminarer, kurs, jubileer og familieselskaper.

Vesle Skaugum sin historie strekker seg tilbake til den andre verdenskrig da det norske flyvåpen etablerte et trenings-senter for fly – og bakkemannskaper i Toronto, Canada. Stedet er best kjent som «Little Norway». Sjefen på stedet, Ole Reistad, ville også gi soldatene gode rekreasjonsmuligheter. Han satte i gang en innsamlingsaksjon og etablerte et fond som finansierte kjøp og bygging av Vesle Skaugum. At stedet betydde mye for personellet i denne periode kan vel best omtales på den måten veteranene selv sier: «Denne perioden husker vi fremdeles i detalj».

Etter krigen ble Vesle Skaugum i Canada solgt. Salget gjorde det mulig å finansiere et nytt Vesle Skaugum i Norge. Lokaliteten som ble valgt var Golsfjellet, nær Oset Høyfjells-hotell. Den 22. mars 1953 åpnet daværende Kronprins Olav dette nye feriested.

Vesle Skaugum er blitt et samlingssted for veteraner og tjenestegjørende personell i Luftforsvaret.

Vertskap ønsker alle gjester velkommen til et hyggelig opphold på Vesle Skaugum.

All informasjon om Vesle Skaugum finner du på: **vesleskaugum.no**

Her finner du alt om Vesle Skaugums historie, bestilling av rom, bilder av alle rommene, bilder tatt av besøkende, alle måltider og priser på det vi har å by på, - og mye mer.
Du og dere er hjertelig velkommen.

For enkelhets skyld kan du scanne QR-koden her med mobilen, og komme rett inn på nettsiden: vesleskaugum.no

Følg oss også på Facebook Vesle Skaugum feriesenter.
Du kan selvfølgelig også ringe: +47 32074000

Enkleste måte å komme seg til Vesle Skaugum på er med privat bil. Kjør da til Gol, følg riksvei 51 ca 13 km og skilting til Oset Høyfjelshotell, som er nærmeste nabo til Vesle Skaugum.
Kjører du etter GPS, er koordinatene: 60° 49´48˝ N - 90° 00´13˝ Ø
Kommer du med tog til Gol, må du ta taxi eller minibuss.

KONGSBERG

Full Spectrum Air Defence

Expanding NASAMS system architecture

Integrated Air and Missile Defence

One system – All layers

NASAMS
Air Defence System

Returadresse: Luftmilitært Samfund, postboks 1154, 7420 Trondheim

NORGE P. P.
posten

JSM

KONGSBERG

Joint Strike Missile

PRECISION STRIKE SEA & LAND

KONGSBERG provides state of the art missiles for the future

Protechting People and Planet

www.kongsberg.com - NSM & JSM selected by: